

CORNELL
UNIVERSITY
LIBRARY

Cornell University Library

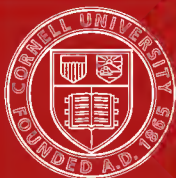
D 397.J54

Gotiske renaissance /

3 1924 027 826 704

olin

Cornell University
Library

The original of this book is in
the Cornell University Library.

There are no known copyright restrictions in
the United States on the use of the text.

DEN GOTISKE RENAISSANCE

JOHANNES V. JENSEN

DEN GOTISKE RENAISSANCE

KJØBENHAVN
DET NORDISKE FORLAG
BOGFORLAGET: ERNST BOJESEN
1901

D
397
J54

Oplag: 1000 Ekspl.

252612 B

210
x

INDHOLD.

	Side.
<i>Forord.</i>	
<i>Spanien under Krigen 1898.</i>	
Tyrefægtningen	1
Joaquin Robledo	22
De Umyndige	27
Fattigdommen	42
»Dannelse«	48
Under Solen	59
<i>Verdensudstillingen i Paris 1900.</i>	
Det vandrende Fortov. Og det store Hjul . . .	77
Republiken	86
»Tour Du Monde«.	95
Rue Des Nations	104
Kunsten	115
Danmark	122
Maskinerne	136
<i>hendsgærningen</i>	167

FORORD.

Ved Begyndelsen af det tyvende Aarhundrede gaar de evropæiske Stormagters Politik i et konservativt Spor. Men de liberale Partier optræder enten hæmmende, saa vidt de kan, eller afmægtigt protesterende. Liberalismens Holdning har faaet Karakter af Reaktion. I England, hvor den konservative Retning kaldes Imperialisme, har de Liberale det særlig slemt . . det turde jo nemlig se ud, som om det er de Konservative med Chamberlain i Spidsen, der paa radikal Maade har gjort Nationen Tjenester. Det konservative Parti i England er et Krigsparti, det lægger Arealer til det britiske Rige, det stiler aabenlyst mod Erobring. Og det sejrer nu og da, som oftest, hidindtil.

Ingen liberal Russer vil nægte, at den konservative russiske Politik har været fast, overlegen, betydningsfuld; og ingen frisindet Tysker kan under de nærværende Omstændigheder frakende de Konservative Retten, naar de forlanger Hær og Flaade forøget.

II

Som Sagerne staar, lider de liberale Ansigter overalt i Evropa af en vis Langhed. Der stod jo aldrig noget Skriftsted i de liberale Katekismer om, at et konservativt Regimente paa nogen Maade kunde tænkes at føre til Fremgang for et Land. De Liberale i Evropa *staar* som stædige Heste. De svælger og svælger paa en dødelig Forlegenhed, de døjer fordi de maa ihjeltie aabenbart hvad de dog i deres stille Sind indrømmer . . .

De liberale Partier er i Principet sprængt. De er gjort overflødige. De befinder sig i Opløsning, fordi deres Basis af Ret er svundet væk under dem. De Liberale gjorde noget engang, de skulde ladet ugjort — *de slog sig paa Fredstanken!* Det ligger i Sagens Natur, at de siden da ikke har kunnet faa deres Krig frem.

I Danmark, hvor det liberale Parti ogsaa er begyndt at falde fra hinanden paa Grund af den hele Liberalismes indre uhelbredelige Programløshed (uden hvad netop *Fadet* angaar) i Danmark er Spørgsmaalet saare tveægget. Misligheden ved at erkende det Sunde i Udlandenes forskelligartede »Imperialisme« kan bringe en liberal Dansker i Aandenød. Intet er jo nemlig vissere end dette: giver man ved sit Bifald Næring til den dygtige Konservatisme i Evropa, vil det bare virke fedende paa de konservative usunde Svin i Danmark.

Under Følelsen af denne Usikkerhed og Overflødig-
highed er de danske Liberale naturligt kommen til at se sig om efter »noget vist«. Mere end een liberal

Hund fik tidlig Færten af det truende Forlis og vendte sig *hjem*. Disse fortabte Sønner spiser nu sammen med Svinene. Men Massen af de Liberale strakte en Haand ud mod Regeringen og tilbød trodsigt at bøje sig og danne et Venstreministerium. — Regeringen skulde slaaet til! Dermed var Venstre bleven bragt til Tavshed i Landet. Havde Miseren og Skammen før været af provisorisk Natur, saa skulde den nu bleven permanent!

Saalænge dette Venstreministerium spøgede, fik man de mest besynderlige Ting at se. De reneste radikale Røvere sang Danébrog's Pris med deres en Gang for alle umulige Fistelstemme. Oppositionens næsten skrinlagte Helgene tørnede ud og blødte af Naglegabene for Danskheden i Provinser, der tilhører Tyskland, for Skandinavismen og for andre skadelige Samlingstanker. Mangen Demokrat trøstede sig til at udgive sine sjofle Tatoveringer for Stigmata, han havde faaet ovenfra. Meget indecent Sjoversprog blev nu puttet væk eller om muligt legaliseret — Karl Larsen blev Professor i Fjerde Stands Filologi! — Folketingsmænd lærte at sige Jeg til sig og spise med Gaffen.

Men det gik overstyr naturligvis. Skuffelsen var stor. Og da man nu havde strakt sig saa langt, hvordan skulde man saa komme tilbage igen i nogen Orden? Aa for en stor Del gik dette let. . . de slog simpelthen en Streg over Tilbagetoget. Overløberiet har taget Fart siden, jævn dansk Fart. Da de Liberale ikke kunde komme til at slaa om paa anstændig Maade — *en bloc* — saa gaar de over

enkeltvis under et i og for sig unødvendigt Paaskud af at have ændret Overbevisning.

I dette almindelige *sauve qui peut* kan det være velgørende at lægge Mærke til i alt Fald praktiske Folk. Frækhed og Snuhed og Held pryder sin Tarvelighed. *Jyderne*, der har en særlig undersaatlig Stilling i Kongeriget, henvendte sig for nylig til hans kongelige Højhed Prins Christian med Bøn om at maatte stille et Slot i Jylland til hans kongelige Højheds Disposition. Jyderne søgte før i Historien paa den noget klodsede men velmente Maner, der er dem egen, at nærme sig Kongehuset. Jeg har i Artiklen »Danmark« nævnt Eksempler derpaa. — Selv føler jeg mig som Jyde, og det er fra et jysk Udgangspunkt jeg er kommen til et internationalt System — eller rettere en Mangel paa System: *den gotiske Renaissance*. Denne Mangel paa System skulde jeg i jysk Medfør ønske at stille til hans kongelige Højhed Prins Christians Disposition.

Nuvel, dybt nede er der noget rigtigt i dette Paafund af Jyderne; det stammer fra Følelsen af, at *den* er Konge, der sidder paa sin Jord! Jyderne har en svær Sans for *Jord*. Fælles for jysk Natur og engelsk Imperialisme, som overhovedet al evropæisk konservativ Nutidspolitik, er Begærligheden efter Landomraade. Men det er en egen Art Tilbøjelighed for Jord, den. Jyderne forbinder en dyb og varm Stemning af Jorden som Værdi med en fuldkommen Nøgternhed, hvad Jordens Fædrelandsbeskaffenhed angaar. Jord i Nebraska er ogsaa Jord. Jydernes Forfædre

maa have været Nomader. Øboerne derimod, der er af anden Afstamning, Øboerne var altid den danske Regerings aktive og passive Basis, og de viste en lidenskabelig Forkærlighed for Jorden *som dansk* — den agrariske Værdi lagde de i Forstaaelse med Regeringen mindre Vægt paa, hvis man skal slutte af vore Landetab. Men det er god ødansk Logik fremdeles at betragte Hertugdømmerne som danske, selv om vi ikke *ejer* dem mer.

To Billeder staar med Kraft i min Erindring, et Møde med hans Majestæt Kongen af Danmark og en Rejse fra Kiel til Hamburg. Jeg mødte Kong Christian IX en Efteraarsdag i Ørstedsparken. Idet hans Majestæt Kongen gik mig forbi, gav den Kontrol, jeg til Stadighed udøver over min Bevidsthed, til Resultat følgende: Jeg ser hans Majestæt Kongen af Danmark. Som Jyde ved jeg, hvad en Konge er. Jeg har hørt gamle Bønder interpellere en Rigsdagsmand om *Kongen*. Rigsdagsmanden svarede hen i Vest, med Paragrafer af Grundloven, men de gamle Bønder spurgte igen haardnakket i Øst — om Kongen. *Besidderen! Den, der af Tidernes Naade ejer Jorden!* — Da mindedes jeg hin Rejse fra Kiel til Hamburg. Jeg saa disse Strækninger af Jord, og Jyden rørte sig i mig, jeg saa et Syn af Tusinder Tønder Land, Muld!

*

*

*

Størsteparten af disse Artikler har været trykt før. Men jeg tillader mig at gøre opmærksom paa det særegne Forhold, hvorunder de er bleven til. De er

skrevet paa Rejser, og jeg anser det for tilfældigt, at de er sendt som Korrespondancer til danske Blade. Den spansk-amerikanske Krig og Verdensudstillingen i Paris danner kun en Ramme om et vist almindeligt Problem. Fordi dette Problem ogsaa var et rent personligt, er der en Udvikling i Bogen fra Artikel til Artikel. Fordi jeg gik ud fra Iagttagelser, jeg ikke opsøgte, har mit Arbejde faaet en Slags uvildig, empirisk Karakter.

Min Metode var at sammenligne, idet jeg ret nærliggende benyttede min egen Natur som Enhed. I Undersøgelsens Gang fandt jeg Lejlighed til at korrigere denne Enhed, hvorpaa jeg igen sammenlignede. Var jeg i Spanien, da søgte jeg at gøre mig kongruent med spansk Aand; det der faldt udenfor af mit Væsen, erkendte jeg for specifik germansk. I Tyskland bestemte jeg de galliske Sympatier, »Voltaire«, som jeg havde i Kroppen; i Frankrig rendyrkede jeg Tilbøjeligheder for engelsk Aand. I England endelig og Amerika genfandt jeg den Jyskhed, der baade var mit Udgangspunkt og Ligningens ubekendte Størrelse.

Naar jeg taler om en moderne *Renaissance*, da forstaar jeg derved et bestemt karakteriseret hedensk Gennembrud, der skønt det jo ikke er af splinterny Dato dog hidtil har savnet Deltagelse fra »Kenderes« Side, fordi det ikke ytrede sig i aandelig Form men tværtimod fuldkommen materielt. Jeg tænker ikke paa en Literatur eller en Kunst men paa selve vor Tids *Ting* — Skinnerne langs Jorden, Maskinerne, der staar og roterer . . .

At jeg kalder denne Renaissance *gotisk*, skal kun sige, at den er udgaaet fra England men tillige gælder Amerika og dernæst Tyskland og Skandinavien — alle blonde Folk. Ved gotisk *Aand* forstaar jeg med et Ord *Shakespeare*. Men er det ikke en mærkelig Tilfældighed, at den vigtigste Skikkelse, Shakespeare har skabt, Hamlet, er hentet fra jysk Sagnhistorie! Man maa komme til at tænke paa, at det var Jyder og Nordtyskere, saakaldte Angelsakser, der drog over til Britannien og lagde Grunden til den engelske Race. (Jyde og Jylland kan være det samme som Jute eller Gote, Götland eller Gotland.) Siden kom endnu en Gang Danskere til foruden Normænd. Derefter fulgte den galliske Krydsning.

Man kunde ligesaa godt tale om en *germansk* Renaissance, hvis man tog Ordet i dets vide Betydning; men Klangen af det vilde flytte Tyngdepunktet over i Tyskland. Betegnelsen *angelsaksisk* dækker kun Renaissancens Udspring ikke dens videre Løb. Jeg vælger da at kalde den gotisk, idet jeg ved Goter forstaar et blondt Vandringsfolk med uopklaret Fortid, der er kommen fra Asien og er bleven Stamfolk til Tyskere og Nordboer og Angelsakser. — Iøvrigt har Navnet jo ikke det mindste at sige; den nuværende blonde Race er alligevel et Blandingsprodukt, og det man ved eller ikke ved om dens Fortid influerer ikke paa en Undersøgelse af dens Standpunkt og Betingelser nu for Tiden.

For at give et Begreb om hvad jeg mener med moderne gotisk Aand, vil jeg stole paa den Stemning, der

VIII

er i store Mænds Navne. Rembrant er en ren Gote. Naar Hugo skaber en Quasimodo, da er han i nær Slægt med Shakespeare. Maupassant er ikke fransk af Instinkt — mon han ikke skulde stamme fra Normannerne? Taine og Baudelaire er ligesaa engelske, som Carlyle og Oscar Wilde er franske. Verlaine og Maeterlinch er Goter, der tilfældigvis er født med fransk Sprog. Jeg beder Danskere tænke paa Søren Kierkegaard — han kunde ligesaa godt været en gal Prælat i Irland, som Swift kunde været . . ja Swift kunde godt været en Særling i Danmark! En forskruet Teolog af et Jærnhoved i København, eller en genial og rasende Procesbonde paa tre Tønder Hartkorn i Rinds Herred!

Inden jeg slutter dette Forord, vil jeg mindes en Mand, uden hvem jeg var intet. Men hans Navn vil jeg fortie — den blotte Klang deraf vilde fordreje og konfundere alle Begreber paa en Maade, som hverken Sagen eller jeg var tjent med. — Det jeg har faaet gjort i denne Bog er vel ikke mere end at starte et Navn. Først til allersidst blev Synspunktet mig selv klart. Det er givet i Begrebet »Kendsgærrning«. Jeg føler mig herefter som Organ for Kendsgærrningen. Det bliver min Opgave at forfølge og eftervise hvad jeg i denne Bog kun har bragt det til at pege paa. Denne Opgave turde væsenlig blive at løse udenfor Danmarks Grænser.

Kristiania, December 1900.

JOHANNES V. JENSEN.

SPANIEN UNDER KRIGEN 1898

atendiendo a consideraciones altísimas, que
nos impone el patriotismo . . .

Den spanske Presse,

TYREFÆGTNINGEN.

Den anden Maj er Spaniernes Frihedsdag. Og det skulde just træffe sig, at Efterretningen om det knusende Nederlag ved Cavite kom til Madrid den Dag. Spanierne gjorde et lille Oprør om Formiddagen, som gav Anledning til en straalende dejlig Militærparade. Spektaklet og Ophidselsen druknede i Farver.

Over Middag var der Ro i Byen.

Men henad Kl. 4 blev Madrid som en Myretue, man har rodet op i med en Kæp. Paa Puerta del Sol var der ikke til at komme frem for Vogne, de kørte, som det gjaldt Livet og allesammen ud ad Alcalågaden. Her var Færdslen enorm. Hist og her holdt vidtløftige Køretøjer, og foran Dørene stod Kuske, som i ekstatisk Iver rakte Armene mod Zenith og skreg:

Plads endnu, Plads endnu!

Og de, der havde faaet Plads inde i Vognene, raabte ogsaa og rumsterede under Sejldugen som Mus i en Fælde. Paa et Øjeblik var en Vogn fyldt, Kusken sprang paa Bukken og piskede paa Mulerne, og det gik afsted, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde. Nogle af Vognene var forspændt med seks Muldyr, elendige Ralliker men med hele Hovedet behængt med dejlige, røde Pomponer!

Uden at vide, hvad det aandeløse Hastværk betød, kom jeg med en Vogn, og vi jog i Galop op over Calle de Alcalá.

Vogne sprænger forbi os, vi vinder forbi andre, jeg ser Hundreder af Ansigter. Vi passerer Ekvipager, hvori der sidder fornemme Spanierinder. De har kun et Slør over det sorte Haar, og deres Ansigter ligner store Opaler; de skønne Træk er sminket kalkhvide eller blaa. De sidder under Himlen i ædel Ro, der er et Skær over deres Ansigter som af selve Himlen, eller som om de befandt sig i Grotten ved Kapri; deres Kinder fosforescerer i Solskinnet. Jeg ser Spaniere til Fods inde paa Fortovene med Kappen kastet skummelt op tværs over Hagen, en Tigger staaer et Sted, vi farer forbi en Triumfbue, og paa Trappen ligger en Mand langs op ad Trinene med Kappen svøbt om Næsen. Pjaltet og mager er han, og midt i sin Elendighed, midt i Spek-

taklet sover han, og en lille Hund ligger sammenrullet ved Siden af ham og sover.

Ude paa Gaden kommer en rødklædt Fyr sprængende paa et Mulæsel, han sidder stoltelig helt ude paa Krydset som i Cirkus, og straks efter følger en tosædet Vogn i skarpt Trav. Den ligner en Blomsterkurv, otte Tyrefægttere bryster sig der i røde og gule og guldbroderede Dragter. Mulerne foran Vognen har vældige Straahatte paa med Bjælder!

Endnu en Vognfuld Capeadorer. Og saa i langsom Trav en Picador. Han staar i de uhyre Stigbøjler, der ligner gammeldags Vægtskaale, han fører sine Skuldre som en Statue; en Mulat i ildrød Trøje kommer bagved ham.

Men paa Hjørnet af Calle de Alcalá har jeg ti Minuter i Forvejen læst Telegramerne, som med Kridt er malet op paa en stor Tavle. Der staar om det morderiske Søslag, der staar, at Amerikanerne nu bereder sig til at gøre Landgang paa Cuba. Og jeg har læst Bladenes vaade Ekstranumre, hvori Ulykken serveres med Patos — en *mægtig*, en *uhørt* Katastrofe! Selve Nederlaget betegnes som hæderfuldt (*el glorioso desastre de Cavite*).

Disse Telegramer sprænger Madrids Indbyggere forbi paa Vejen til Plaza de Toros, disse Aviser stikker i deres Jakkelommer.

Og vort Køretøj tunler afsted, vi naar op

over Bakken. Da gribes vor Kusk af Delirium, han kaster sig til Jorden, sætter som en Tiger hen foran Mulerne og snapper det forreste Kobbel løs, alt som under Besættelse af et Raseri, og Mulerne hales til Siden — vi sprænger videre ned ad Bakken med ét Forspand.

Endelig naar vi ud til Plaza de Toros, en rød Arena i Byens Udkant. Her er der Tummel. Det blæser frisk. Paa de omliggende Tomter flyger Støvet som Snefog, jeg ser smaabitte Æsler kæmpe sig frem med en Uforholdsmæssighed af en Spanier ovenpaa sig; en Bonde kommer travende, hans Ben er ombundet med zinoberrøde Klude fra Knæet og nedad, han er saa usigelig forsoren, hans Ansigt ligner en sort og skrumpen Kartoffel.

Foran de to Billetudsalg staar en hed Kamp. Og Indgangen sluger Massen, som om der er en strid Blæsttræk derind igennem. Spektaklet er paa sit højeste. Midt i Tumlen ser jeg saa en Mand sætte sig lige ned paa Jorden og trække sin ene Støvle af. Han ser ned i den og nikker — jo der er ganske rigtigt kommen en Sten i den. Og Manden nyder med et Smil en privat lille Triumf, idet han ryster Stenen ud.

Jeg ser, at der er Billetter til 94 Pesetas.

*

✱

*

La corrida begynder Kl. 4¹/₂. Det er den sædvanlige Tid hver Søndag; saa er første Halvleg af Dagens Gudstjenester nogenlunde sluttet. Folk kan komme ud af en Port og ind ad en anden i god Tid, saa hjem til Middag og saa til Aftenmesse. Resten af Døgnet staar det enhver frit for at bidrage til det spanske Folks Bestaaen.

Plaza de Toros er besat over det Hele. Folk er saaledes fordelt, at de der ellers plejer at leve paa Livets Solside, faar Plads paa Skyggesiden — *la sombra* — og omvendt sidder de smaat beskattede med Solen gratis i Øjnene. Billetpriserne er sat saa landsfaderligt, at dette Forhold skabes ganske af sig selv.

Jeg sad naturligvis paa Skyggesiden, Bænken er af Sten, og jeg havde ikke andet til at tage af for det haarde Sæde end en blød Pude. Og hele den vældige Cirkus var fuld af Mennesker. Plaza de Toros er holdt i maurisk Stil, fræk og raa Imitation. Idet nu Balkoner og Logekiler er besat med Hovedtøjer af mange Farver og Fordelinger, idet Logerandene skyder sig rundt som kulørte Bælter, saa minder det altsammen om en af de runde, kunstfærdige Blomsterrabatter, man ser i Ørstedsparken, eller ogsaa om et Mesterværk af en Sildesalat, broget sammensat og serveret paa et Fad. Ovenover den mægtige Ring hvælver Himlen sig som en Osteklokke, Gud af Hensyn til sin Næse har anbragt der.

Under Intonation af Hornmusik rider to Herolder frem over Arenaen og gør en dyb Reverens foran Præsidentlogen. Saa henter de *quadrillen*, Capeadorerne til Fods, Picadorerne til Hest og saa Staldknægtene. De hilser paa Præsidenten og fordeler sig ved Barrièren i Benstillinger.

Uden Tøven aabner man for den første Tyr. Den er i Forvejen bleven tirret og prikket til, som man ved, den kommer ind paa Sandet og ser sig fremmed om, det er et kønt, ungt Dyr i god Foderstand. Capeadorerne slaar deres lette Silkekapper ud, og Tyren faar Øje paa dem. Da skal jeg lette ved Jer! mener den øjeblikkeligt og stikker i Rend. Capeadorerne sværmer ud — de bevæger sig, som om deres Bevidsthed sad bag i dem — og en, hvis Sjæl bor usædvanlig flot, iler Tyren i Møde, stanser foran den og bryster sig trodsigt for den. Tyren hopper imod ham, han smutter til Siden og vifter Kappen forbi Øjnene af den. Andre afløser ham, og dette Tagfat varer lidt. Tyren vender sig hid og did som en Bondedreng, der er kommen med i Bybørns Leg og aldeles ikke kan faa fanget nogen. Det ærgrer den, den blæser ud af Næseborene som Skud af Luftbøsser — og nu er den oplagt til det videre. Picadorerne holder henne ved Barrièren paa deres Udgangsøg, det er ranke, raatskaarne Karle i gule Skindbukser (Vaske-skind), de faar deres Lanser rakt, og en rider

frem. Hesten har et Bind over Øjnene paa skraa; det højre, som under Manøvrerne vil komme til at vende mod Tyren, er helt blindet, hvorimod den kan se lidt med det venstre. Dette giver Hesten et sorgløst Udtryk af at ville snyde en Kende i Blindebuk.

Tyren faar Øje paa en tapper Mand, der holder til Hest foran den og sigter giftigt imod den med en Stage. Den hummer sig og skraber i Sandet med Forbenene, synker ned, tager Maal, nikker og ligesom hvisker til sig selv: Nu skal da Satan! . .

Og *det* sker virkelig, som maatte ligge til et Menneske at forhindre, det *skal* ske, Tyren ryger ind i Hest og Rytter med et Brag. Picadoren vælter af Sadlen og falder langt bort paa Sandet som en Sæk Mel. Hesten krølles sammen, snubler voldsomt sidelængs og styrter — og Capadorerne er der med de røde Kapper, Tyren farer imod dem og jager dem hen til Barrièren, hvor de gelik hopper i Ly. Staldknægte stabler Picadoren paa Benene — Publikum stormer — og Hesten, Hesten bearbejdes med Stokke og Remme, til den faar sig sparket paa Benene. Den har kun to lette Saar, et i Boven og et mellem Ribbenene, de kan ikke være mere end et Kvarter dybe og af Omfang som en Arm. Blodet kommer ud i stødwise Styrt for hvert Pulsslæg.

Hvad er dette for noget? ser Hesten ud til at

tænke, den tygger paa Bidslet, pruster lettet og mener at være sluppen billigt alligevel. Men nu sætter Picadoren sig i Sadlen paany og rider det rystende Dyr frem. Et nyt knaldende Sammenstød, og denne Gang styrter Hest og Rytter op mod Barrièren. Picadoren holder sig rolig i Ly af Hesten, skønt han vel næppe har det mageligt, og Tyren roder rasende rundt i det sparkende, vanvittigt forskrækkede Dyr. I dette Øjeblik er det tykpandede Bestie, hvis Vrede sidder i Hornene, Inkarnationen af de tusinde Mennesker, der ser til.

Da Capeadorerne faar Tyren trukken med sig, haler man Picadoren frem, han har faaet slemme Knubs. Han halter og ømmer sig stift. Men Hesten skal rejse sig. Og Staldknægtene plejler den over Øjne og Mule med deres Kæppe. Disse Kæppe er af en Slags smidig og knortet Tjørn. Ja ja, tøv et bitte Korn . . . Hesten vil gøre sit yderste, for det vil en Hest under alle Omstændigheder, den er lydig og fornuftig. Men den kan ikke. Den skal. Og da den saa staar dinglende paa sine fire, saa hænger en Sæk brune og hvidblaa Tarme ned fra dens Bug næsten ned til Jorden. Den er jo imidlertid helt duelig endnu, siden den kan staa, den skal til det en Gang mere. Picadoren har ømmet sig en Baggrund til, paa hvilken han kan optræde som haardfør Helt, han sætter sig i Sadlen (Ovation).

Men idet Hesten vil gaa frem, træder den med det ene Bagben op i Tarmene og træder dem længere ud — *Iv!* siger den og driver om paa Bagparten. Picadoren skræver ærgerlig af Sadlen. Hesten faar nu Lov at sidde lidt, kanske kommer den til Kræfter. Den sidder paa Bagbenene ligesom en Hund og vender Hovedet hid og did og ser sig omkring. Der er et eget fattigt Udtryk om den lukkede Mule. Naar den maa sidde lidt og puste et Par Minuter, skal den nok føje sin Rytter igen. Imidlertid glemmer man den over Tyren, som er henne og pløje Lever og Kallun ud af en anden Hest, *bogstaveligt*, da Tyren vender sig fra den sammenklumpede Hest, haler den en lang, drivende Tarmtrævl med sig paa det ene Horn. Picadoren samles op, han har faaet Blod paa Bukserne. I det samme springer den første Banderillero ud midt paa Arenaen med sine Banderiller højt hævet i Luften, som vil han med to Taktstokke intonere et Musikstykke.

Hesten, den der sidder afsides paa Bagparten og funderer over sin Afmagt, faar et Indtryk af, at alle har glemt den, maaske kan den unde sig en Hvile. Og den driver stille om paa Siden og strækker Hovedet fra sig langs Sandet. En af Staldknægtene lægger Mærke dertil og kommer og slaar den hjærteligt i Synet. Men han forstaar, at den ikke kan, og han trækker en Kniv, som er hjærteformet i Odden, den hugger

han ind i det øverste af Rygmarven. Hesten krymper og strækker sig elektrisk et Minut, før den ligger stille.

Banderilleroen stamper i Jorden og gør sig tyk, Tyren søger ind paa ham i Galop, og staaende fremstrakt mellem Hornene stikker han lynsnart begge Banderillerne paa en Gang i Dyrets Ryg — og væk er han. Applaus. Disse Banderiller har Modhager, ellers vilde de jo straks falde ud igen, og naar Tyren bevæger sig, æder Spidserne i dens levende Kød, den kaster med Hovedet, springer lige op i Luften. Blodet svømmer ned ad Flankerne og drypper fra Doglæppen; naar Tyren vender sig, kastes røde Lysflunk fra dens Bove. Og den vender sig uafbrudt, plump smidig som den er, den vil have spiddet en af disse Toben i grønne eller gule eller røde Silkedragter, den kan ikke tro andet, end at det jo er Menningen. Men i Stedet for at faa nogen paa Hornene modtager den dumme Tyr to Par Banderiller til i sit Kød, den er just i Nærheden af en af de døde Heste, og i sin Pine og Vrede styrter den sig som en Svømmer paa Hovedet i den døde Krop, flænger den, maser den, bylter den sammen og faar alt det indvendige harvet ud af den; den døde Hest synes at leve op og sprælle fantastisk, det ser utrolig barokt ud, og Folk tager sig et Grin. Naar der gaar en Latterbølge over dette store, kostbare Blomsterbed,

lyder det som Træk af en Fuglesværm, en uhyre Flok af sælsomme Fugle med hver sit Næb vædet i Aadsel.

Tyren er nu ikke saa lidt forpustet og anstrængt, den gisper, de blodlevrede Sider bælger ud og ind, og Tungen hænger lam i Flaben paa den ligesom paa en kinesisk Nikkedukke. Men derved faat Tyren et adræt og fiffigt Udtryk, omtrent som en Hund, man leger med og som i sin Iver glemmer at beherske Tungen.

Der falder en Mathed over Forestillingen; i den Mellemtid er Tyren henne og snuse til Døren, den er kommen ind ad; den vender Hovedet paa Skakke og kigger paa Riglerne — mon den Dør ikke kunde blive lukket op? Nej! Det er ikke Hensigten. Ingenlunde. Capeadorerne jager den ud paa Sandet igen. Nu søger Tyren at undvige ved at springe over Barrieren — et uventet, dejligt Spring af et Klovdyr — der gaar uvilkaarligt en Krusning op over Tilskuermængden. Men Tyren naar kun ind i en Løbegang, hvorfra den straks gennes ud igen.

Foran Præsidentlogen staar Espadaen Enrique Vargas med blottet Hoved og vender sit glatte Klerkeansigt i Vejret. Han beder om Lov til at ende Legen. Han behøver ikke at bede derom, det er kun en Formsag. Hvis han derimod vilde bede om at skaane Tyren . . . Enrique Vargas

beder ikke om *det* — han har maaske Kone og Børn.

Saa gaar han med Kammertjenerpas frem paa Sandet, i venstre Haand har han en ildrød Dug, og i højre bærer han Kaarden i delikat, vandret Linje. Først udmatter og forvirrer han Tyren med Dugen, og derpaa stikker han fire Gange forkert. Har man kendt Mage. De to Gange bliver Klingen siddende i Dyrets Ryg, men den vrikkes ud igen under Dyrets Spring. Stikket skal ramme nøjagtig paa et vist Sted, og Espadaen skal staa foran Tyren i en vis Position. Han katalepserer Tyren med den røde Dug, og naar den lam af Raadvildhed og Tvivl staar stille, maa han skam skynde sig at stikke. Han kommer skidt fra det, og Publikum tilraaber ham sin Haan. Jeg finder ogsaa, at det er malpropert Arbejde og raaber: Elendige! ned over Hovedet paa ham. Femte Gang takker Fanden ham for, at Stikket er bravt; han gaar tilbage uden Applaus, dygtig forlegen og skamrød.

Kaardehæftet og et Par Tommer af Klingen sidder over Tyrens Ryg. Resten befinder sig alendybtt i dens Indre. Nu er det, vi skal se, om Stødet er fint -- hvorlænge kan Tyren gøre det? Den vrider sig, staar stille og bugner Ryggen op. Blodet vasker og pladrer ud af Munden fra den indre Forblødning. Tyren ser uforstaaende og maabende ud, den knejser Halsen

højt tilbage for at koncentrere sig om Smærtestedet; og da denne Stilling er egnet til det, brøler den en Gang — Mu! — gennem ens Bevidsthed glider et løst Spind af Sommerstemning, grøn Eng og rindende Aa og det fjærne Bu af et Hoved.

Lidt efter begynder Tyren at dingle. Capadorerne lader den ikke dingle, som det kan falde sig, de bliver trofast ved at krese om den med Kapperne, og den hugger sit mangelkantede Hoved om efter dem og voltigerer, saa godt den kan. Pludseligt kommer den i Tanker om den Stalddør igen, den faar Følelsen af at ville hjem og skridter afsted tværs over Arenaen som en Mand, der bærer sin Kæfert lidt vidtløftigt men dog i bestemt Retning.

Tyren faar ikke Lov til at slaa ind paa nogen Retning, den jages rundt og gør i sin Fortvivlelse et sidste Forsøg paa at male Knoglerne i Kvas paa et af Menneskene. Saasom den er svimmel og ør, passer den ikke paa sine Øjne, og Kapperne smælder med Fligene mod de skære Øjensstene.

Ja ja, giv Stunder . . . Tyren slaar op og raser løs — jager alle som en over Barrièren. Den staar lidt og glaner op til dem, og — ja saa lægger den sig ned, gør den, den lægger sig lige ned! I det Sekund, den har Ro, føler den sig en Smule komfortabel, den slikker sig et Par

Gange op i hvert Næsebor og gør en Synkebevægelse, den føler maaske Trang til at skyde en Foderbolle op og drøvtygge den. Men nu hopper de allesammen ned til den og smækker den over Øjnene med Kapperne. Tyren vender Hovedet fra og til og sitrer med Øjenlaagene. Rejser sig saa, siden den skal, og staar og sejler. Rystes af en Dødsgysning og hoster klumpet Blod ud paa Jorden. Vifter og fejer med de afmægtige Horn mod Capeadorerne. Og det kluntede Hoved duver, den bliver saa mat.

Først da Tyren falder kort om paa Siden, lader Capeadorerne den i Fred. Staldknægtene maa desværre til — det er en slet Estokade. To, tre Gange hakker de Kniven i Tyrens Rygmarv, og efter nogle Minuters Krampe dør den. Nu kommer Staldknægtene ind med Forspand, og de døde Dyr hales i Galop tværs over Arenaen, de slæber slapt paa Siden — Hu hej, det er en Triumf at se.

Det var Nr. 1. Den var lidet god, ikke meget olm og kun middels tapper: Syv Angreb, fire Fald, to Heste. Banderiller godt. Estokade meget slet. Nr. 2, 3 og 4 resulterede ogsaa kun pauvre. Nr. 5 derimod var ret paagaende og ydede smukke Ting. Tre Heste. Antonio Fuentes stødte svinagtig fem Gange og nydeligt den sjette Gang. Antonio Fuentes, ellers habil, bør tage sig sammen.

Den sjette og sidste Tyr var god, grundig tirret, plaget op til fraadende Afsind. Den oprev 8 Heste. Men »*El Nacional*« noterer med en vis Bitterhed, at de tre rigtignok var saa godt som døde fra tidligere Tyre af. Hvad er det for en Utilbørlighed, maa vi bede om hele Skind at stikke i. Er det Meningen, at vi skal slaa døde Heste ihjel her i Spanien!

Hør nu her, hvordan de otte Heste blev dræbt. En blev stukket dybt ind i den kødfulde Bringe og væltet om paa Jorden, derpaa fik den i anden Omgang Halsen flænget saa frygteligt, at Døden straks paafulgte. Picadoren saa imidlertid sit Snit til at stikke Tyren ærligt med Lansen, og da han øm og bulet blev samlet op bagefter, haltede han sig en Applaus til. En Hest blev af Picadoren vendt i en haanlig Stilling mod Tyren, som tøvede med at angribe (Bravo) — *saa* angreb Tyren og begravede sit ene Horn under Hestens Hale, *bar* den nogle Minuter med Bagbenene fra Jorden og krøllede den til sidst sammen efter Længden. Og da Hesten kom paa Benene, straaledede den røde Vædske tykt ud af den. Det kunde se ud, som om den tog sig noget andet for, og Munterheden brusede i Vejret. Men midt i Larmen hørte jeg Hesten skrigе — vildt og skingrende som et Lokomotiv i en Bjærgkløft. Hestene forholdt sig iøvrigt tavse under Pinslerne. En fik Mulen revet op, det

tav den til, ja da Tænderne kunde ses, var det, som om den smilede oprømt. Saa fik den Laaret spaltet, den knyede ikke men red frem tredje Gang og fik aabnet for Tarmene. Tyndtarmen besværede den i Gangen, men den gjorde ikke Ophævelser af den Grund. Først i en fjerde Omgang blev Hesten stemplet ind mod Barrièren og sønderslidt. En Hest forsvarede sig Fanden gale mig og sparkede — men ikke ret længe! En prustede — Puhl — da Tarmene dampede under den. En anden virrede med Hovedet, idet den opgav Ævret og forblødte. En tredje blev totalt knust i et Raseri af Tyren og fik ikke Tid til nogen Meningstilkendegivelse. En udtrykte sin Pine med Benene, da den havde faaet sin Bekomst — hele den ene Side gabede, Lunge og Lever var blottet — den spjattede henover Sandet, som gik den paa Ild. Straks efter faldt den, blev slaaet og sparket, og da den havde faaet Naadestødet, viftede den med Halen til Farvel, idet den fo'r heden.

Og Tyren blev successivt dræbt. Den rasede rundt med sin salte Smærte og fik ingen Hævn taget. Ak nej. Og omsider lagde den sig ned, som de andre havde lagt sig ned, og nød et Par private Pust, før den maatte til at forsvare sig igen og stange — sløret af Mørke — indtil den faldt.

Dermed var *la corrida* forbi. Den var rigtig

snavs, siger Bladene. Ingen særdeles Fut, ingen Fornemhed over Blodsudgydelsen. — *No bueno.*

*

*

*

Medens jeg færdedes paa Gaderne i Madrid, fik jeg første Gang et Indtryk af mig selv som *Gote*. Jeg daterer mit personlige gotiske Gennembrud til Rejsen i Spanien; dér begyndte jeg at anstille Sammenligning mellem Racer. Bevidstheden om at være Dansker har altid ydmyget mig og vakt min Opsætsighed, *isoleret*; men fra det Øjeblik jeg fik Følelsen af at tilhøre en Race i videre Forstand, tiltog jeg mig Avtoritet og erkendte Ansvar.

Sammenligningen laa saa nær; man kan vel vanskelig tænke sig en grellere Modsætning end denne amerikansk-spanske. Det var ikke alene to Nationer, der stod Ansigt til Ansigt, men to dybt forskellige Racer, to hinanden dødsfjendtlige Naturer. Det var en Systemkrig. Og medens Krigen gik sin Gang, lyttede jeg som aldrig før eller siden. Bagateller fik Betydning, Krigen angik mig paa det nøjeste, thi jeg var selv organisk spaltet i to Naturer, hvoraf den ene maatte sejre, hvis ikke begge i Forening skulde gaa til Grunde. Fra første Færd havde jeg imidlertid den Lykke at staa paa det Parti, der maatte sejre. Det var den gotiske Natur, der sejrede.

Det var saa utvivlsomt, at denne Race, jeg

dér saa, var en underlegen. Jeg *saa* det den første Dag, jeg var i Spanien. Madrid blottede sig som en Personlighed, jeg hørte Aviserne tale — og jeg havde min Mand!

Han er sentimental. Han er nemlig svag og godlidende og grusom. Han tilhører et Folk, som er bleven holdt umyndigt og uvant med Tænkning, og hvis Brøsigthed er af samme sygelige Art som hos kirtelsvage Børn. Det spanske Folk er porøst og udhulet af Kristendom, opædt af Baciller, fordærvet af falsk Livsanskuelse. Smit-somme Sygdomme og al Slags Menneskeuværdighed beskyttes ved Kirkedørene, Barmhjærtigheden holder sin Haand over dem, Naturen dødsdømte. Man ser en forbavsende Mængde daarlige Mennesker paa Gaden. Kun Præsterne ser sunde og mægtige ud. Sælsomt er det fysiognomiske Slægtskab mellem Præster og Toreadorer — hos begge Klasser ser man glatragede, solide Ansigter og tilfredse Udtryk. Her stikker der en Evolutionens Underfundighed. I Spanien har Racens Selvopholdelsesdrift maattet forklæde sig efter Omstændighederne, Reaktionen mod Kristendommen har dannet sig saa at sige under dens Øjne og i dens Lignelse. Medens den germanske Race protesterer direkte, først med Huss og Luther og sidst med Bismarck og Nietzsche, saa udvikler de romanske Barbartilbøjeligheder sig in-

direkte i Form af Tyrefægtning og Toreador-dyrkelse.

Men Reaktionen mod en Udvikling, der var syg, bliver syg selv.

Spaniernes Passion for Tyrefægtninger fremgaar ikke af den lykkelige Ligevægt, den Fylde af Menneskelighed, der kan gaa med til alt, baade Mord og Misgærning, om saa skal være, det er ikke Trang til at mætte en Fantasi og en Fordøjelse, der i sin Friskhed taaler alt og suger Næring af alt. Nej, for *den* sjældne Menneskelighed vil aldrig begære at se Dræbning for Blodets Farves Skyld. Hos det sunde Menneske vil Instinkterne ikke være spaltet fra den almindelige Livsdrift, isoleret under et eller andet Navn, f. Eks. »æstetisk« Sans. Nej, Spaniernes Lyst til at se Voldsomhed og Dødskamp er én Del Retfærdighed og ni Dele stejl Udartning — Svæklinges Attraa efter billigt Despoti — saa sandt man hos Tuberkelpatienter paa et vist Stadium træffer en ondartet Skadefryd og en grusom Lyst til at myrde.

Jeg havde ventet at se Prøver paa ualmindelig Smidighed og Legemsfærdighed — saa havde der været lidt Mening i det — Akrobater, forvovne Luftspringere! Men *det* er ikke Hensigten. Disse Capeadorer løber om og vifter med deres Kapper, deres Former er fordrejet af Stads, Kager af Pynt, Pomponer, Pailletter. De fører

sig mere som Pæderaster end som Mænd. De bærer Haarpisk, deres Dragter er middelalderlige. De holder sig til Ritualet (*la ley*). Det kommer an paa Reglen for Kaardestikket, ikke Plastiken derved. En Gang for mange Aar siden bad en Toreador den tilstedeværende Magistratsperson om Lov til at dræbe Tyren, det gør han endnu, ligesom det engelske Parlament hver Morgen underrettes om, at der ingen Krudt er i Kælderen. Søndag efter Søndag, Aar efter Aar dræbes Tyren rundt i Byerne efter samme Formel.

Er det da alene disse Formlers Punktuation, Folk vil? Nej, Hemmeligheden stikker dybere — saa dybt, at Spanierne næppe kender den klart selv. Men visse Iagttagelser, der ikke kan refereres, men som jeg staar inde for, overbeviste mig om, at denne Passion for blodige Skuespil har en Sammenhæng med eller i alt Fald er analog med seksuel Perversitet.

Roms Gladiatorkamp dukker op i Spanien som Tyrefægtninger. Menneskene er ikke bedre. De dør af Misforstaaelser. De vader i Bedrag.

Men det er i *vor* Tid, en Nation raller. Programmer, der i Rom udbredtes mundtligt af Slaver, trykkes nu paa Plakater. Viktoriapresser yngler Aviser med Referater. Ugeblade udgaar med zinkotyperede Momentfotografier, Toreadorernes Billeder findes i Bromsølvskopier paa Cigaretæsker og paa Damernes Vifter.

Om nogle Tider vil Spanierne lade sig hænge og skære ned igen, ligesom Romerne drev det til paa det sidste.

Rundt om denne Arena sad Madrids bedste Selskab. Jeg hørte velklædte Mænd le som Droskekuske — ha kra kra kra! — jeg saa gamle fornemme Herrer faa en Rødme paa Kinderne. Jeg saa udsøgte Damer sidde paa Balkonerne med deres kadaverblaa Ansigter ludende frem.

Og under Indflydelse af alt, hvad jeg har set, i Forvisningen om, at der netop nu forestaar en evropæisk Kamp mere af Race- end af Territorial-hensyn, profeterer jeg, det spanske Folk skal ud-slettes af Folkene. Der skal ikke lades Ben paa Ben i dem. Langsomme Gebrækligheder og ende-løse Gudstjenester skal fortære dem. De skal ud-slettes direkte og gennem Blanding med bedre Folk.

JOAQUIN ROBLEDO.

Forleden traf jeg min ærede ny Ven Don Joaquin Robledo. Jeg havde gjort hans Bekendtskab en Dag udenfor *Congreso de Diputados*. Han stod inde i Anlæget lige overfor i en tankefuld, skrævende Stilling og med en skæbnesvanger Mine. Jeg udbad mig et Par Oplysninger af ham, og han hjalp mig med stor Høflighed tilrette. Saa taltes vi ikke mere ved den Dag. Men jeg saa ham sidde og glube oppe paa Tilhørerpladsen under det følgende meget bevægede Møde.

I Mandags gik jeg en Tur inde i Madrids Park, og dér traf jeg saa Don Robledo igen. Jeg havde grublet over, hvad det var, hans Ansigt mindede om. Nu kom jeg paa det. Hans rustrøde Haar, det store Ansigt og den kødfulde Mund samt hele hans tykke eg bryske Fysiognomi mindede mig om Varemærket paa Colmans Stivelseæsker — *trade mark: bulls head*.

Vi hilste paa hinanden som to øvede Evropæere og udvekslede Reminiscenser fra vore franske Stiløvelser. Don Robledo er juridisk Student eller *var* det, som han med Vægt tilføjede. Vi spaserede op og ned i Parken og kom ad sproglig Vej i Rapport til hinanden — men denne Vej var brolagt med grammatikalske Synder.

Don Robledo talte mest som den, der kunde bedst. Og medens Vandet rislede og nynnede i Kanalsystemet rundt om Træernes Fod, lyttede jeg til hans Udviklinger. Det viste sig, at jeg havde gættet rigtigt — det var en Brutus jeg havde for mig, en Frisindsapostel, der vilde døbe alle om med Ild. Don Robledo gik til Sagen og angreb det bestaaende Regimente, som ikke længere var udholdeligt. Den latinske Race maatte befri sig fra et Aag, som bøjede i Støvet. Tiden var nær . . de franske Studenter havde forleden sendt de spanske et Telegram, hvori broderlig Medfølelse og Ønsket om Solidaritet fandt ophøjede Udtryk. De franske Studenter . . havde de ikke fornylig lagt Patriotisme for Dagen ved en unianim Optræden mod Forræderen og Bagvaskeren Zola? Havde de ikke godtgjort, at de besjæledes af Sans og Respekt for Kendsgærringen? Ligeledes turde man gøre Regning paa en Sammenslutningens Aand hos de italienske Akademikere, der gennem forskellige Optøjer havde givet Livstegn fra sig . . kort sagt, Løs-

net var givet — en Alliance mellem de tre latinske Folk. Og saa . . .

Medens Don Robledo talte, kom jeg i Tanker om Æventyret om den snaksomme Dreng, der talte saa længe, at han svandt aldeles ind og blev til en Mund med Ben under og tilsidst kun en Stemme i Luften. Ja, tænkte jeg, du har Ret, Joaquin. De latinske Folkeslag kan nemt blive enige. Og jeg kom i Tanker om Spaniere og Italienere i New York, som gør Slavetjeneste for Amerikanerne — Skopudsere, Kastaniestegere — ja Joaquin! Naar Germanerne og Angelsakserne har udryddet Jer, da vil der ikke være andet tilbage af Jer end *Sproget*.

Don Robledo udtrykte sin Tillid til de republikanske Ideer og antydede, at han selv vilde vie sin Eksistens til deres Virkeliggørelse. Lighed for alle og fri Religionsøvelse maatte blive Folkenes Prydelse. Et værdigere Syn paa Forholdet mellem Mand og Kvinde burde afløse de bestaaende Handelsvilkaar, og her skulde Folket paa-virkes gennem ædle Eksempler.

Don Robledo stansede og saa op:

Udstødt af min Familie lever jeg sammen med en ligesindet Kvinde, sagde han beskedent.

Vi gik videre.

Ved Bredden af en lille Sø midt inde i Parken satte vi os og drak Vermouth. En Statue af Kong Alfons den Syvende stod blændende hvid i

Solskinnet tæt ved. Den var revnet hist og her, den majestætiske Holdning var laant fra fransk Kunst. En eller anden havde haft Morskab af at slaa Næsen af Figuren, den havde i alt Fald ingen. Cyklister kørte forbi paa Grusvejene, ude over Søens staalblaa Flade sejlede En paa et Par Vand-ski. Tiggere kom, bad og gik.

En Mand falbød hæsblæsende Aviser. Nyt fra Krigen. Nedslaaende Nyt! Og hvad det indre angaar næsten alle spanske Provinser erklæret i Belejringstilstand!

Vi læste nogle Minuter hver for sig. Ja og jeg fik igen det pinlige Totalindtryk, der nu allerede var saa gammelt — et Folk i den yderste haandgribelige Nød. Spalterne vidnede bredt nok om den haabløse Konfusion, og alligevel var Tonen kæphøj. Havde ikke Hvermand travlt, blev der ikke gjort noget! Jo, men den uhyre Geskæftighed var jo ikke rettet mod *Sagen*, den gik op i sig selv. De spanske Aviser fremkaldte Forestillingen om et af disse *knock-about* Numre, hvor alt ramler sammen, takket være alles Flid. Ja det var Begivenhederne her, der holdt et Folk i sin Haand — ikke omvendt. Begivenhederne i Spanien udviklede sig efter *Faldets* Lov.

Hvad vil De saa være, naar De bliver stor? spurgte jeg Don Robledo — med et ædlere Udtryk, forstaar sig.

Han svarede som et Lyn:

Ecrivain!

Digter . . ogsaa denne Brutus! Saa gid Jorden revne!

Og Don Robledo gav mig sit Kort.

Om føje Aar — jeg tvivler ikke derom — vil hans Navn, Joaquin Robledo, blive nævnt, naar man med blottet Hoved nævner Perez Galdos, Zorrilla, Valero, Pardo Bazan og den berømte Nunez de Arce.

DE UMYNDIGE.

En Aften henimod Skumring rører Folk sig som sædvanligt i Madrids Gader. Pludselig sker der saa en Forandring — som naar en Vindhvirvel løfter Støvet paa Vejen — Fortovene løber over — en Droske kører i Galop, nede fra Puerta del Sol høres høje Raab .

La epoca! la epoca! Det er just et Raab, man længes efter. Men *la epoca* er kun Navnet paa en Avis. Den udsender Løbesedler i Anledning af Amerikanernes Angreb paa Santiago de Cuba, i det er Aarsagen til Røret.

Jeg skynder mig at forlange en, men da Sælgeren ser min Iver, ryster han paa Hovedet ad Femcenten, jeg holder frem, og forlanger ti Centimer. Naa lad gaa, din Røver, siger jeg utaalmodigt og griber i Lommen. Ho, ho, jeg er Englænder! og nu forlanger Mennesket en Real, 25 Centimer, han trækker sig tilbage og holder

Sedlen bag sin Ryg. Jeg vender mig rasende fra ham — men saa bliver han vild, han menger Papiret ind paa mig, søger at faa det til at sidde fast mellem min Vest og min Krave . . . har jeg ikke købt det?! — han forfølger mig aandeløs af Indignation og taler som en Kværn — jeg be- drager ham for en Real, jeg vil snyde ham — og tilsidst maa jeg med en voldsom Morder- gebærde svinge min Stok imod ham, før han lader mig slippe.

Folk buser paa hinanden, idet de gaar langs ad Gaden og læser Løbesedlen. Overalt glimter det hvide Papir i Menneskevrимlen. To pjaltede Drengene følger mig, en paa hver Side, mens jeg læser, de giver Agt paa Sedlen som Hunde — de vil have den, naar jeg har læst den, for at sælge den videre. Og da jeg morer mig med at stikke den i Lommen, bliver de ogsaa dybt harm- slagne. De har fulgt mig i ti Minuter og er- hværvet sig en Ret, som jeg forholder dem. Det er ikke langt fra, de kræver Penge for deres Ulej- lighed. — Jeg har lært mig en spansk Tale- maade, der hentyder til Underverdenens varme Steder, den bruger jeg ved slige Lejligheder.

Hen ad otte, naar Mørket falder paa, kommer Avissælgerne fra Trykkerierne med de vaade Af- tenblade — de kommer i skarpt Trav, straal- er alle ind mod Puerta del Sol og tuder, som om en Rædsel er over dem — *El Nacional!* *El He-*

raldo! Og saa læser Madrid, sluger samme utilstrækkelige Næring, de nu har maattet nøjes med i en Maaned.

Sent paa Aftenen tyndes Torvet for Menne-sker. Midt ude har nogle Gasarbejdere gravet Stenbroen op, de holder Hvil og sidder allesammen paa Kanten af Gruben med Benene ned i den. En Lygte staar paa en Stabel Brosten og lyser kummerligt ind i Gruppen og op paa et Plakatstativ tæt ved. Men lidt højere end Resten sidder en gammel Arbejder og læser Avisen for Kameraterne. Man kan se paa hans Stilling, at det gaar langsomt for ham; han dukker sig fra Tid til anden og staver sig frem. Rundt om ham sidder de andre tavse med hver sin Cigaret-las i Mundvigen. Dette Billede kunde godt være malet af Rembrandt.

Ude i Byens afsides Gader ser man Læsekyn-dige sidde paa Dørtrinene med en Flok Lyttende omkring. Ved Indgangen til Madrids Park staar en Tigger og læser *El Imparcial*. Han skjuler den, naar nogen kommer forbi. Nede ved Rio Manzanares syd for Byen ligger Kvin-derne i lange Rækker og vasker. De luder sig ud over Kanten af en Kasse, der er fastgjort ved Bredden, og bearbejder Tøjet paa et Bræt, Van-det løber over. Og under et Træ sidder en Kone med kæmpemæssige Briller paa og læser Avisen for alle disse Umyndige. Mens de passer hvad

de skal, hører de om, hvordan Gud og Kongen forføjer til Landets Bedste og klarer sig bravt mod *el enemigo*.

Hvis man strejfer ud i Madrids fordægtigste Gader, vil man kunne opdage nogle meget primitive Billeder i Smaabutikernes Vinduer. »Oprøret« staar der at læse paa dem, og Billederne er en raa og begyndende Satires Forsøg paa at rokke ved Avtoriteterne — tykke Panders Tilløb til Skaller i Ansigtet paa de Fortovsberettigede. Den obskure Kunstner fremstiller Præsterne som bevingede Svin med Ørnenæb og Løveklør og lader dem flagre rundt om en Kiste, hvor Spanien symboliseret som Arbejder ligger Lig. Eller Spanien fremstilles med et Brød i den ene Haand og en Inskription, der siger, at dette Brød er det sidste. Den anden Haand er tom. Men man forstaar Meningen — en tom Haand er til at tage med . . .

For et Par Dage siden meddelte et Blad i en ret forbigaaende Notits, at den militære Censur paa Aviserne i Cartagena var bleven hævet efter at have været i Kraft en Maaned. — Hvad mener danske Blade, om de skulde have Kaptejner og Sekondløjtnanter til at læse Korrektur?

For Resten er de krigeriske Tilbøjeligheder ved at afsvales i Spanien. Man læser Notitser om Freden selv i Don Quixote-besjælede Blade — de

er holdt i en reserveret Tone — vil du slippe mit Haar, saa skal jeg slippe dit Øre .

Men Folket selv — de Lettroende . . ja, forleden fik jeg et Slags Indtryk, idet jeg rejste fra Madrid til Sevilla, og Folk kom ind og steg ud mellem Stationerne i de 24 Timer, Turen varede. Seks Soldater, der skulde helt til Cadiz, gav Anledning til spredte Optrin, dannede saa at sige Hovedhandlingen, hvortil de mindre Episoder knyttede sig.

Toget gik fra Madrid Kl. 7 om Morgen, og i Begyndelsen var alle de Rejsende søvnige og glubske. Soldaterne spændte Oppakningen af sig og omgav sig med militær *dedain*. Rundt fra alle Pladserne i den lange Bænkevogn krydsedes ligegyldige og indadvendte Blikke. Kun to Bønderkarle har Humør oppe. Efter at have siddet hele Natten i Ventesalen er de ikke desto mindre stærkt forpustede, da de stiger ind, af Frygt for ikke at komme med. Nu sidder de lykkelige paa Bænken, og da de har kigget ud og set, at Toget kører, trækker de begge som én Støvlerne af og undersøger, hvor meget Saalerne er bleven slidt. Derpaa binder de flettede Sandaler paa Benene. Den ene slaar sig paa Laarene og brister i Latter uden paaviselig Grund. Den anden føler paa det Klæde, man i Spanien bærer svøbt om Lænderne, og overbeviser sig om, at han ikke er bleven bestjaalen. I den følgende Tid henter han alt mu-

ligt op fra dette Skærf — et Brød, hvoraf han tager en Bid, en Kasse Vognsmørelse, en Blikspand, et Knippe Vinduesbeslag. Omsider lukker han et Øje i, blinker med det andet til Kameraten og fremdrager et blaat Papir, hvori der findes en rød Fingerring. Endvidere udfolder han et kostbart Silketørklæde, som han ikke kan folde rigtigt sammen igen — begge Dele er købt i utvivlsomt Øjemed.

De to Karle stod af i Aranjuez. For ham med Fingerringen skal de skønne Dage sikkerlig først til at begynde nu.

Imidlertid tøv'r de andre Rejsende op. Soldaterne har skudt Huen fra Panden og ser ikke længere saa uniforme ud.

To Børn, der skal til Cordoba, begynder at spise Frokost og byder de Nærmestsiddende med. Alle Munde løber i Vand, og det viser sig, at enhver kan finde et Brød paa sig — og somme mere til. Kun en ung Lazarus har ingen Ting. Soldaterne byder ham til, og han spiser Brød og Æg med dem. Antonio hedder han. Soldaterne hiver et Anker Vin frem under Sædet, og nu stiger Graderne. Antonio snylter med Smag — han spiller at faa Maden forkert i Halsen, han hoster konvulsivisk og faar alle til at le — den eneste Redning for ham er en Drik af Ankeret.

Foran mig sidder en gammel Bondemand, der er kommen ind ved en Mellemstation. Hans

Ansigt minder mærkeligt om en Leguan — som hos de fleste gamle Spaniere. Den glatragede Hud er blaalig og nubret, Læberne er ejendommeligt smalrandede som hos Krybdyr, og Øjnene, der skinner som brændt Rudeglas, leder ogsaa Tanken hen paa et Firbens Udtryk. — Den Gamle hører og ser, hvad der foregaar om ham, og begynder at røre Munden. Han fordyber sig i sit Skærf, og det viser sig, at hans Embonpoint kun har været af udvendig, foreløbig Natur. Han henter et stort Brød, et Lerkrus og en Vinsæk frem fra sit Bæltsted og ordner sig paa Bænken dermed. Lerkruset er lukket til med et Spuns af Brød — det indeholder en grøn Masse. Det, jeg sidder og frygter for, indtræffer — den venlige, gamle Fyr inviterer mig med en rund, grandios Bevægelse til at spise med. Da jeg afslaa Tilbudet, fortærer han det Hele alene og drikker Vin til. Læderflasken er rynket og skimlet som han selv. Men den er hensigtsmæssig at drikke af, den Gamle putter Horntuden i Munden og trykker paa Bælgen med henrykte Fingre — han ser op med det ene Øje og aander langeligt gennem Næsen, han klemmer og synker — akkurat som et Barn, der faar Die. Da han har spist, ruller han sig en Cigaret og tænder den ved Hjælp af Staal, Flint og Tønder. Friskfyren glimter et Øjeblik op i den gamle, stive Karl, han aksler sit Hestedækken paa tre Haar og blæ-

ser Røg ud gennem Næsen. — Lidt efter lægger han sig tilbage og sover med Cigaretten urokkelig i Mundvigen. Da vi naar den Station, hvor han skal ud, vaagner han som et Urværk, og idet han gaar, nikker han til mig og siger *Adios mi amigo*.

Og Toget ruller og ruller. Landet skifter og er dog bestandig det samme — tørt, kalket, træløst. Paa de ensomme Veje ses af og til et Uhyre af en Bæremaatte med en Spanier som Topfigur og baaret frem af fire stride Æselben. Vi holder ved Stationerne, og gamle Koner løber langs Vinduerne med Lerkølere og sælger Vand. Et halvfemsaarigt Væsen, der er klædt i Læderlapper og Tøjstrimler, tigger ved Kupédøren. Det ser ud, som om han har bundet sine skrøbelige Ben sammen med Remme og Klude. Han faar rakt Brødstykker ud af kvindelige Rejsende; de kysser Gaven, inden de rækker den, og anbefaler sig til Gud. Naar et Kirketaarn bliver synligt langt borte, korsør de samme Kvinder sig, en Mangfoldighed af øvede Fingerbevægelser foran Façaden, der tilsidst ender med, at de fører Tommelot op til Munden. En Gang, da Toget rangerer og faar et skarpt Stød, raaber de Jesus! og flyver op fra Sæderne, puster og nævner Frelseren med lavere og lavere Røst, indtil de falder i Ro med et næppe hørligt Jesus! Det er tre midaldrende Koner. De sidder tavse hele Tiden og ligesom

oppustede af Skæbne — de fører en gaadefuld Skræk med sig — eller er det Frugtsommelighedens Mystik? — jeg ved det ikke, men jeg sidder og faar Varulvfrysning over mig. Det er en Lettelse, naar de tre benytter en Anledning til at skælve og paakalde deres Gud.

Soldaterne falder ikke i Staver, de rumsterer og larmer højt. Antonio faar hvert Øjeblik Strubehoste og maa kureres med Ankeret — han er bleven Soldaternes Ven, har faaet en af deres Chakoer paa og kan ikke skelnes fra dem mere. Nr. 58 bliver efterhaanden kry, han griber sig i Brystet og paanøder mig sin Sympati. Jeg er en Tysker, indser han trods min Protest, og for Tyskerne vil han udgyde sit Blod. 58 henvender sig til hele Vognen, gestikulerer og taler og ender med at faa dem bragt i Kog allesammen. Leve Tyskland! bobler op fra dem. Leve Kejser Wilhelm! — Saa maa jeg til det. Leve Spanien! raaber jeg — paa Kejser Wilhelms Vegne leve Spanien! Jeg faar en Ovation, og Nr. 58 synker tilfredsstillet sit Spyt. Nu ser han sig om efter ny Aarsag til Udladning og gaar løs paa en ung Pige, der hidtil har siddet og spist runde Sukkerkager i en Ustanselighed — han belejrer hende uden Tøven, og hvordan det nu gaar til — lidt efter danser de. Pigebarnet slaar Kastagnetter og vrider sig paa den smalle Plads. 58 gør Haneben rundt om hende med Armene højt hævet i Bue

over hendes Hoved og med sine Øjne boret i hendes. — Klap, klap! de andre sætter sig op paa Bænkenes Rygstød og klapper Takt og raaber Bifald, alt hvad de kan — *mucho!* — det varer længe ved, og Pigebarnet sveder tilsidst overmaade.

— Landet bliver mørkere, Vinmarker breder sig over store Strækninger. Vi kommer til Valdepenas. Perronen er stablet fuld af Vintønder, en syrlig Duft hænger i den kvælende, hede Luft. Gennem endeløse Vinplantager kommer vi til Santa Cruz, hvor Jorden er rød som Rust, og hvor Banelinjens Skrænter er flydt ned i irgrønne Striber. Højt over Byen paa en vældig Banke ligger et befæstet Kloster. Bjærgets kobberrøde Sider er mønstret af Vinstokke i Kolonner og Rader.

— Hvad er der nu paa Færde! Nr. 58 staar med knyttet Næve op i Ansigtet paa en Mand og sønderskælder ham. Kameraterne faar ham beroliget, Antonio hoster og lader til at kvæles — og Ankeret kommer for en Dag. Det maa hæves højt op for at give noget nu. Nr. 58 taler om Cuba og *el enemigo*, han udraaber, at hans Moder vil sørge efter ham . . ingen hører paa hans Præk, alle er optaget af Nr. 44, der foreviser Laasmekanismen paa sit Magasingevær og faar Patronerne til at springe ud over Gulv og Bænke. Begejstringen er stor — en af Spanierne

tager Patronerne og peger paa sine Øjne og sit Hjærte med dem — saadan skal *los yankees* have dem.

Folk kommer og staar ud, alle enes om at dyrke de seks Soldater. Nr. 58 er lige ved at revne af Patriotisme.

Vi nærmer os Sierra Morena. Landet stiger og bliver knortet, Toget raser ned i Sænkninger og arbejder sig op igen. Stejle og sprængte Skifermasser hober sig op i Luften — de ligner Skorpedannelse paa et vældigt Saar i Jordens Overflade pludselig bliver Toglyden dyb og tonende, og i det samme ser man gennem en Viadukts Lægteflimmer ned i en urøde Kløft, strøet med Blokke og overgroet med hvidgrøn Vegetation.

Nr. 58 vil aabne Kupédøren, Antonio og de andre holder ham tilbage og herser længe med ham. Men Nr. 58 er bleven stædig som et Jordsvin, og det ender med, at han faar sin Vilje og balancerer ud paa Gangbrættet. Her holder han sig fast og bliver Aarsag til, at alle Damer i Toget forsvinder fra Vinduerne. Vi nærmer os en Tunnel i det samme. Da vi brager igennem den, og det bliver mørkt, synes Soldaterne, at det er usigelig morsomt, de raaber og stamper og bliver henne i Latter. De andre Rejsende rives med og hujer . . . og i dette Øjeblik er Nr. 58 aldeles

glemt — han staar ude paa Gangbrættet i Tunnelens Mørke og rivende Lufttræk.

Men Nr. 58 kommer rolig ind igen og giver sig til at skryde som før. Og saa kommer da det Øjeblik, da hans patriotiske Overfyldning strømmer over Randen — 58 knækker sammen derved og slukkes som et Lys. Antonio holder ham paa Panden, til det værste er overstaaet. Bagefter er 58 meget ringe, han duver med Hovedet og sukker stridt — Antonio tørrer ham af, kysser ham paa begge Kinder og hjælper ham til Hvile paa Bænken.

Da 58 straks efter sover, lægger Kameraerne ham over paa den anden Bænk, og Antonio spiller en mimisk Tragedie over den Bevidstløse, der faar alle til at le, indtil de damper.

Ved alle følgende Stationer kommer Folk ind, og Antonio modtager dem og viser paa Bænken — kan ikke sidde der! Nogle knurrer, andre tier stille. En gammel Kone, der kom ind i Andujar, tog sig en Jammer over denne Redelighed og græd i sit Skørt. Hun græd trøstesløst og øde til Arjonilla, hvor hun steg ud.

Mørket er ved at falde paa, Heden i Vognen er kogende. Antonio gisper som en Fisk — men Ankeret er tomt.

Vinmarker og atter Vinmarker! Men nu begynder man at se Agaver og Figenkaktus paa Gærderne.

I Marmolejo farer jeg op af en Blund og tror, at en Flok Røvere stormer Toget — men det er kun en Sværm Bønder, der skal til Marked i Cordoba. — Bænken! Hvadbehager! De gør Vrøvl — hvor skal de sidde? den ældste af dem farer op og bruger Mund, som om han hugger Stumper af et Stykke Træ. Men Soldaterne ved knap, om de gider svare — 58 har selvfølgelig været fuld — Færdig! Den paastaaelige Bonde farer mod Døren, Toget holder endnu, han vil klage til Forstanderen og skaffe 58 en Krigsret.

Er *du* en Mand! raaber Soldaterne triumferende. 44 styrter op paa Bænken, vejrmøller med Armene og erklærer: Gør du det, da er du *fra den nye Verden!*

De andre Bønder mumler forfærdet, og den retfærdige Gamle nøler — men Argumentet har knust ham — hans Fæller besværges ham, og han giver efter. Flokken stuver sig sammen i to Lag — en halvvoksen Knøs lægger sig paa sin Faders Bud ind *under* Bænken — det gaar. Men længe efter sidder den gamle Stivnakke og knyer i sit Hjørne, Harmen støder med Mellemlum op i ham.

Hen paa Natten kommer flere Soldater ind, de orienterer sig, lugter til 58 og finder et Sted at være. — Lidt efter sidder en af dem paa Kanten af Rygstødet i det døsiges Ovenlys og synger. Hans Sang er ubeskrivelig — nærmest som en

Urhanes Skogren — han synger lidenskabeligt og klapper med øm Haand Takt paa den bedøvede 58. Omkvædet er saadan noget som: I Morgen — O du min Skaber! — jeg siger ikke mer! De, der ikke sover, henrives af Munterhed, Latteren runger . . og den svale Luft stryger ind gennem de aabne Vinduer fra Natten udenfor.

Timerne svinder — de endeløst lange Timer.

I Cordoba staar mange ud, og mange nye kommer ind. En har en Guitar med sig. I det samme vaagner 58. Og som om der ikke er hændet det ringeste, rejser han sig, blinker og tager uden et Ord Guitaren. Han ser, at Uniformen er ilde tilredt, og krasser sig paa Ærmet med en hurtig, letsindig Negl — og saa spiller han, søvndrukken som han er. Efter ham spiller en anden og en tredje; de skiftes fremdeles til det. De har stor teknisk Færdighed allesammen, men ingen Temperament, Kunstfærdighed — ikke Kunst. — Kan du det? spørger de hinanden, idet de udfører vanskelige Greb — og kan du saa *det*?

Natten gaar. En efter En dukker sig ned og glemmes. Mod Morgen bliver det koldt. Alle sover. I de umuligste Stillinger, paa Hovedet, med Kroppen drejet rundt og Benene oppe paa Rygstødet. Vognen er fuld af daarlig Lugt, skønt alle Vinduer staar aabne. Dagslyset siver ind over disse Dynger af Sovende. 58 og hans Kamerater sover som Børn langs ad Bænkene i de

røde Uniformer. Naar de vaagner, er de i Cadiz, og derfra skal de til Cuba og lege.

Nogle Stationer før Sevilla stiger fire Musikere ind. De taler højt, bringer Stemning af Dag med sig. Den ene er blind. De tre andre holder Kommers med ham og klasker ham paa hans skaldede Isse. Han ser op med det tomme Ansigt og ler, famler venligt med Fingrene, der er præget af at have løbet over Hullerne paa en Fløjte. — De snakker om mange Ting og endelig om Krigen — Begivenhederne ved Santiago de Cuba. De er spændt paa Morgenaviserne i Sevilla, og mens de drøfter Udsigterne, bliver de uenige og afslutter et Væddemaal.

Toget løber ind paa Stationen i Sevilla, og Musikerne kan ikke vente, til det holder — en springer af forinden og styrter sig over et Blad for af faa Væddemaalet afgjort. — Den Blinde faar Ret, den Blinde har set rigtigt .

FATTIGDOMMEN.

Fra Sevilla og til Jerez de la Frontera er Landet rigt dyrket og bevokset. Man ser Kaktus, Agaver og fuldt op af Blomster. Denne Frugtbarhed kulminerer omkring Jerez, hvor den rust-røde Jord er tæt beplantet med Vinstokke og omhyggelig passet.

Men det synes ikke at kunne forslaa, det har ingen Skik med denne Fylde. I Utrera ligger Banegaarden i Ruiner. En Række gamle Lokomotiver staar og iltes i Græs og Ukrudt til Skorstenene. Man lugter Forfald. — Er det mon Meningen i Utrera at skaffe en Indtægtskilde til Veje i Lighed med den, alle andre spanske Byer har? — Ja for næsten hver eneste By i Spanien har sin Ruin, hvad enten den nu er af romersk, maurisk eller uvis Oprindelse. Hvad skal de spanske Byer ellers leve af. Tyskere og Englændere betaler Hotellerne, giver Opsynsmændene

Pesetas og beundrer Byens Ruin, hvorpaa de rejser til næste By og spæder den op ogsaa. — Og naar alt bliver lagt sammen, kan Spanien leve af sin Ruin.

— Det er et vanskeligt og uhandeligt Begreb: *et Land*. Hvad vil det sige, at Spanien er saa fattigt, at man kan ryste det? Hypotekbetragtninger og Obligationsbetænkninger er dog kun Udtryk for Resultatet — ikke for Aarsagerne. Der er Korn nok paa Markerne, for mig at synes, Kvæg og Vinhaver i Mængde, Velstand overalt tilsyneladende. Hvor stikker da Fattigdommen?

I Toget fra Sevilla til Cadiz rejste en Afdeling Marinesoldater — jeg lagde Mærke til dem — de stod ud i Utrera og sluttede sig til en større Afdeling der. Medens Toget tøvede, blev alle Rekruterne ordnet paa Perronen. De stod i Række og Geled, jeg saa dem paa Baggrund af en forfalden Banegaard og seks døde Lokomotiver. Og det var ynkelige Karle. Smaa, bitte smaa og kalveknædede Fyre stod og famlede med Fingrene efter Bukselinningen for at komme i Retstilling — nogle havde kun et Øje, andre havde synlige Legemsfejl, Skævhed eller Platfodethed. En stor Mængde vilde i Danmark være bleven kasseret for blot komisk Udseendes Skyld. Men saadanne Sidstlinge maa man skrabe sammen nu om Stunder i Spanien — det er Fattigdommen!

I Sevilla saa jeg et Kompagni Rekruter, In-

fanteri, der havde været ude til Øvelse. De kom ind gennem *Sierpes* med fuld Musik, Død og Pine, de skulde rigtig vise sig paa Strøget. Og de slæbte sig støvede og værkbrudne gennem Gaden, det var en Jammer at se, hvilke Folk man er nødt til at udskrive. En Dag saa jeg Kavalleri. De havde dog Holdning, de sad godt paa Hestene; men de allerfleste var spinkle Undermaalere, som en Randersdragon skulde kunne feje af Saddelen med flad Klinge.

Forleden læste jeg en Notits i et Madridblad, hvorefter det fremgik, at der i Madrid er *nogle og tredive Tusind* flere Kvinder end Mænd. Byen har knap en halv Million Indbyggere. Her er vi i Hemmelighedens Periferi. Der er Mangel paa Mænd i Spanien! Savnet af *Mænd* har længe været følt og føles just nu temmelig tungt.

Kvinderne i Spanien (nogle af dem er meget smukke, al Respekt for dem), bæres som bekendt paa Hænderne. De bestiller ikke andet end at passe deres Gærning — lave Mad og sidde bag Gittervinduet i en sval og sød Aftentime. Men der er ved at danne sig Begyndelsen til et højere Krav, en Emancipation. De spanske Kvinder vil nu heller ikke lave Mad længere eller sidde i Vinduerne. Hvad det kan blive til, ved jeg ikke. Men Kvinderne tager frygteligt til i Spanien under nuværende Krig — det svage Køn profiterer altid af Krigen. Vi skal vel faa at se, at de spanske

Kvinder lader sig vælge ind i Deputeretforsamlingen. Spansk Politik vil ikke i nævneværdig Grad skifte Præg derved. Jeg vil ikke fornærme nogen, men jeg henstiller til de spanske Damer ogsaa at bemægtige sig Literaturen. Lad dem koge Romaner og strikke Dramer, Mændene spares derved for Prostitution og kan tage Plads som Hotelkarle og Ruinopsynsmænd.

Sønden for Jerez holder Landbruget op — Befolkningen begynder allerede at leve af Havet. Milevidt bliver de flade Heder benyttet til Indvinding af Salt. Jorden er gennemskaaren af Kanaler og Grøfter, og allevegne ser man ligesom Skakbrætter af Vand, tavlede Bassiner hvori Havvandet ledes ind og fordampes af Solen. Store Pyramider af hvid Salt staar spredt over Sletten — langt, langt borte fluorescerer de skinnende Hobe som kæmpemæssige Krystaller. En halv Mil borte staar et højt Sejl — og et osende Dampskib synes at skære sig ind i selve Landet — men det er Guadalquivir, der flyder ud mod Havet der.

Toget naar ind til Cadiz ad en smal Tange forbi flere Forter — højt oppe paa en stejl Mur staar en Soldat med Huen paa Sned i et dybt Skydeskaar ved Siden af en tyk, stupid Kanon — midt mellem Himlen og det grønne Hav — og Toget klaprer videre. Paa de smalle Sandstrimler langs Banelinjen her Fiskere opført Hytter af Halm. Solen har falmet Straaet hvidt som Ben. Smaa-

børn i kulørte Skjorter stolprer rundt i det skinnende hvide Sand.

Toget løber ind i Cadiz, og man ser stejle Murmasser rejse sig til alle Sider og misse blændet mod Solen med smaa sure Glugger. Hist og her krones Murhjørnerne af ganske smaa Udkigstaarne, der sidder ligesom Ædekar paa et Fuglebur.

Fra denne By sejlede Admiral Camara for tre Dage siden med sin Eskadre. Og alle de, han havde med sig om Bord, alle de næstsidste og sidste Karle, Spanien har plyndret sig for, de saa ind mod denne hvide Hob af Huse og tænkte noget underligt noget hver for sig. Blandt andet tænkte de paa, at det var mærkeligt saa mange, der nu var sejlet ud fra Cadiz, og saa faa, der var kommen tilbage dertil igen . . .

Mellem de Marinesoldater, jeg saa i Toget fra Sevilla til Cadiz, var der to Bønderkarle, to Brødre. Nu skulde de af Sted. Og deres Moder havde sørget godt for dem og givet dem Madvarer med, Brød, en Kurv fuld af store, stinkende Løg og et mægtigt Bundt Salat. Ydermere medførte de en Lerkøler fuld af Vand. — Disse to Karle kommer nu til Cuba eller Manilla. Og mens de bakser med Kanonen i Røg og i Damp, tænker de paa, om Løgene derhjemme nu ogsaa bliver lugede med tilstrækkelig Flid. Og naar de ligger med en Jærnfis mellem Ribbenene, resignerer de —

Salatageren bliver nu hverken pløjet eller bestilt, som det sig bør, siden de er kommen fra Hjemmene . .

Det blæser en stiv Kuling — Vinden kaster den luehede Luft rundt i Cadiz' Gyder. Nu og da mørknes Solen af en Støvrøg, der stejler lige op i Luften. Fra mit Værelse i Byens Midte kan jeg høre Havet tordne op mod Fæstningsmuren.

»D A N N E L S E«.

Der kan ske meget endnu, inden Krigen mellem Spanien og de Forenede Stater faar Ende, der kan blive serveret endnu mange umodne og ukogte Begivenheder, Slag, Bombardementer, Data. Krigens Gang har været uforventet paa en Vis, Spanierne har forsvaret sig godt. Højst sandsynligt er det imidlertid, at Spanien mister Kolonierne.

Men det politiske Resultat for Spaniens Vedkommende, det socialt-psykologiske Udløb kan forudses med al ønskelig Tydelighed — man skimtede det allerede da Krigen begyndte. Krigen har været og er en daarlig Farce, hvis Intrige for tidligt er gaaet op for Tilskuerne. Man er i Forvejen fattet paa at le, og derfor ler man ikke, naar det kommer til Stykket. Nej man ærgrer sig gul og grøn. Den der i to Maaneder har været Vidne til Spaniernes Holdning — et Folk i Krig og Nød — har moralsk Ret til at fortykke

sin Skepsis med Hensyn til Mennesker i det Hele taget — man kan gaa og blive en Rhinoceros i Spanien.

Men vil man søge Forklaring, samler man sine lagttagelser og sin Viden under et og destillerer det Hele over, da faar man et Produkt, som man er forberedt paa at faa — i Kraft af en velkendt og forbandet Formel.

Forleden bødes der en Lejlighed til at overse Krigens Historie og se dens Sjæl i Ansigtet, saa at sige, idet en Avis offentliggjorde Kopi af det Manifest, de filippinske Insurgenter med *Agui-naldo* i Spidsen har udstedt. Det var i den republikanske Avis *El Pais* det stod, og Bladet havde mange bitre Kommentarer at vedføje. At Manifest-udstederne kalder sig »*la junta patriótica*« er især Genstand for Haan.

Manifestet er inddelt i uhøflige Paragrafer — Punkt for Punkt kræves der Reformer og stilles der Forlangender af den raaeste Natur. Filippinerne vil repræsenteres i Cortes blandt andet. Det er et stift Stykke. Hvad de iøvrigt vil der er ikke godt at fatte. Samme Justits og samme Love for Øerne som for Spanien! Grænse for Gejstlighedens Magt! Menneskeret for de Indfødte, Pressefrihed, Foreningsfrihed! Endvidere forlanger Insurgenterne Respekt for Ejendomsretten og Forholdsregler mod Munkene, som har tilegnet sig det meste af Agerlandet

ved at nægte de Døende Sakramentet, før de har givet Afkald paa det Timelige (sic). De forlanger en offentlig Administration paa Basis af Moral, Økonomi og Kompetens — dette er den naive Ordlyd. De forlanger Lighed for Loven — og det med en Alvor, som der maa ligge konkrete Foranledninger bagved. De fordrer Handelsfrihed ligesom Hongkong og Singapore og andre misundte Stæder. De kræver Landeveje, Kanaler og Havne, Sporvogne og Politibetjente. De forlanger Skoler og Love for Jagt og Fiskeri. De forlanger godtgjort ved Lov, at Medicin og Fysik ikke er gudløse Videnskaber, og at Politik ikke er Djævelens Haandtering. Og i Følelse af snart at være paa Højde med Tiderne forlanger Insurgenterne endogsaa Observatorier, botaniske Haver, Thorvaldsenske Musæer, Kaglebaner og Universiteter.

Insurgenterne forlanger meget mere, som *El Pais* af ophøjede patriotiske Grunde ikke tror at burde offentliggøre. (*atendiendo à consideraciones altísimas que nos impone el patriotismo*).

Der er Formlen.

Dette Manifest er perspektivisk. Spanien forvaltede sine Kolonier middelalderligt i den Tro, at naar man blev ved at holde de Indfødte med Religion og Badebukser, saa vilde de blive ved at udsvede Taknemlighed — naar man kun til Stadighed saaede Uret, vilde der blive ved at gro Lydighed. Men saa kom Opstandene. Og saa

tyrede Amerikanerne under. Som bekendt kunde Spanierne ikke slukke Ilden. Og nu skrider Taget om lidt.

Men det, der her interesserer, er, at Spanierne endnu den Dag i Dag ser paa Sagen som en Række af Uhørtheder, der er overgaaet dem — frække Rebellioner, skandaløse Forbrud. Nogle Uger efter Krigens Begyndelse læste jeg et Udraab i et Blad — vistnok *El Imparcial* — der stempede Amerikanernes Opførsel som den sorteste Utaknemelighed, Historien havde at opvise. *Det* var altsaa Amerikas Gengæld til det Land, der havde opdaget det! Bladet talte i fuldt Alvor.

Da Nyhederne fra Manilla indløb, udraaber *El Heraldo* med Augustus: Varus, Varus, hvor har du gjort af mine Legioner! Midt i sin utvivlsomt ægte Sorg og Harme forbliver *El Heraldo* klassisk.

Cadarso, en Admiral, der blev dræbt ved Cavite, fejres som en Nationalhelt. Det er dog vel ikke *mere* end hæderligt at falde under Udøvelsen af sin Pligt! Større er det at sejre og leve. Men Spanierne kanoniserer Cadarso. General *Weyler* derimod, det eneste Høvdingemne i Spanien, blev med Skamme hjemkaldt fra Cuba. Han var for farlig en Mand, han manglede Dannelsen, han *slog*.

Der stod et Skrig i alle spanske Aviser mod Amerikanerne, fordi de benyttede Petroleumsbomber ved Cavite. Det skulde de ikke have

Lov til. Bomberne gjorde saa ypperlig Virkning. Spanierne vil maaske have, at man skal skyde med Vandbomber efter Træskibe for at slukke Branden, hvis der skulde gaa Ild i dem.

Det ser ud som om den spanske Logik stan- ser ved en bestemt Grænse.

De radikale Blade er yderliggaaende til et vist Punkt — saa staar de med Ansigtet ind i et Hjørne og tier stille. Jeg har omtalt Spanier- nes indgroede Æresbegreb, i Følge hvilket Æren er reddet, naar man er slaaet ihjel. Dette Begreb kan man fange enhver Spanier med. General Primo de Rivera blev Genstand for voldsomme Angreb af den radikale Presse, da Efterretningerne om Haabløsheden paa Filippinerne kom — han bar Skylden. Men da man havde revset ham en Tid, og da der havde været Tale om en Duel, vendte man pludselig Bladet og begyndte at hædre Generalen. Æren var kommen paa hans Side som den Angrebne og Truede!

Kan man ikke tumle en Spanier paa anden Maade, saa hentyder man til Fanen. *La bandera*. Det uplettede Skjold. Det er virkelig saaledes, at denne Frase repræsenterer den højeste Magt i Landet. Republikanerne bøjer Hovedet, naar Sa- gasta paaberaaber sig Fanen.

Saalænge et Folks Tankemon begrænses af slige Abstraktioner, er det umyndigt. Spanierne har

Himlen over sig — ikke Rummet. Hertil og ikke længere.

Ingen Spanier vil støde an. Men det staar skrevet, at den, der ikke opfører sig dannet, han støder an. *Alle Spaniere er dannede Mennesker.* De titulerer hinanden excellentissimi, de er illustre til Hobe. *Mi querido amigo* — — *muy senor mio* — — og disse galante Vendinger svøber sig om ubrugelige Individuer.

Den anden Dag døde Tamayo. Alle Aviser udgik med et enstemmigt *pro dolor!* *El Liberal*, der er et skingrende Frihedsorgan, viede ham hele sin Forside. Tamayo, hvem var han? Det var Spaniens berømte dramatiske Digter. Det fremgaar af *El Liberals* Nekrolog, at Tamayo har repræsenteret Rendyrkningen af Dannelse i Spanien. Han var i sublim Forstand national. Og det at være national er jo noget ganske ekstra — selv om betræffende Nations Ejendommeligheder er aldrig saa lurvede. Spanien er ikke ene om at brænde Røgpinde under Næsen paa nationale Feticher, iøvrigt. — Tamayo brugte sit Liv til at förherlige Skønheden, Godheden og Renheden og lignende kønsløse Begreber, hans Laksko kom aldrig i Nærheden af Naturalismens Rendestene, han opstablede de fineste og mest kyske Kvinde-idealer. Ikke desto mindre fik han fire eller fem Børn i sit Ægteskab, Gud ved hvordan. Tamayo

skrev *Virginia*, et romersk Drama i fem Akter. Han skrev *un Drama nueva*, et udødeligt Stykke, der er en Efterligning af *Kabale und Liebe*. Alt i alt besjæledes Tamayo af samme Aand, som vi kendte til i Danmark omkring 1830, da Johannes Ewald skrev *Fiskerne*, og Ernst v. d. Recke skænkede os *Kong Luivigild og hans Sønner*.

Tamayo døde lige saa modest, som han havde levet, og frabad sig i sit Testamente at blive begravet med nogen Slags Prunk eller Pomp. — Gid den næste Digter, der kradser af, maa stipulere sig den pinligste Opfyldelse af al den Hæder, det overhovedet er muligt at bevise et Lig — dette om Prunkløsheden er absolut gammelt og virkningsløst. Og de mener jo ikke noget med det — de siger Fyrretræs med Munden og zinkforet Mahognis med Hjærtet . . mens det svæver dem for Øjnene med Skaberaker, sorte Strutter og sørgeklædte Marskaller og Bybude, holder de fast paa selv i al Tarvelighed at ville gaa til Graven paa Apostlenes Heste. Vi kender dem.

I Barcelona gaar 15000 Individer uden Arbejde, fordi adskillige Fabriker har maattet lukke og likvidere. Hvorfor tager disse 15000 ikke til Madrid og slaar Ruderne ind der? — Paa Bladenes tredje Side kan man læse smaa Petitnotitser om Selvmord begaaet paa Grund af Nød. Adderer man disse to Kendsgærninger faar man til Facit

Nul. — De Livstrætte ynder at drukne sig i Springvandskummerne paa de offentlige Pladser. Og hin raa Aand, der ligger som en Stormsky over Nattehimlen, mindes svundne Tiders Fontænedrømme, og han slaar en Flig over sit Hoved og ler et langt Hyl . .

Katedralen i Cadiz kaldte i Morges med alle sine Malmtunger, og Folk strømmede til. De sarte Cadizdamer laa paa Knæ langs ad Fliserne i den kvægende Kølighed og i mat Ampellys fra de farvede Ruder. Det klæder en ung, syndig Mø at knæle, Ryggen og Midien danner en henrivende Linje. Allesammen bad de med Flid til den hellige Jomfru. En Præst øvede Rosenkrans oppe ved Altret, han remsede saa et Ave og saa et Paternoster og hittede Rede i Antallet ved Hjælp af Kuglerne. Og en Kordreng kimede med en Haandklokke i vegetativ Hengivelse til at gøre Støj.

Nuvel, hvem vil gaa i Rette med de skønne Synderinder. — Og Præsten var en bleg, fortæret Mand. — Men jeg saa ældre Herrer, dannede Mænd komme ind og bede med. De samme Herrer, jeg har set diskutere Krigen i Kaféerne, kommer ind og dypper Fingrene i Vievandskummen. Naar de har vædet Pande og Hage og korset sig, lægger de sig paa Knæ og beder (efter først at have bredt Lommetørklædet ud paa Stengulvet).

Lad mig antage, at de to Tredjedele af disse Mænd kun kommer af Sædvane, og fordi det saa er Skik. Men i saa Fald er det den samme Slags Folk, som er parat til at bøje Hovedet, naar Fanen nævnes.

Det er et Bevis paa Takt at blotte sit Hoved for et Ligtog. Det er dannet at lade de Religiøse fare med Fred i alt Fald.

Nil humani . . Om et Barn faar Vand paa Hovedet eller ej, hvad saa! Ikke desto mindre er Barnet bleven døbt ved den Lejlighed. En dannet Mand er altid en svag Mand, ofte en fejj Mand. Undertiden er »Dannelsen« en Forbrydelse. Thi det at fire paa et uvæsenligt Punkt er altfor tit det samme som at svigte paa det afgørende Punkt. *Historien* ynder at vokse ud netop fra de uvæsenlige Punkter.

Lad det være kønt at blotte sit Hoved for Ligtoget. Lad Dannelsen være i Behold. Men Spanien dør af det.

Naar Krigen om føje Tid er endt og Kolonierne gaaet tabt, vil Spanierne puste et Øjeblik. Og saa vil de sige: Vi stod os! Spanierne vil buldne op af samme Art Tilfredshed som den, der bragte Danmark nær til Revnepunktet efter 64, da vi fik en Nationalfølelse, ~~som~~ kvalte alt i sin Fedme og gik ud over alt Frisind. Det er en psykologisk Lov. Og Spanien vil igen i

en Aarrække være det Hjørne af Evropa, hvor de friske Strømme gaar udenom, det Land, hvor der til Stadighed staar »malet« paa Bænkene. Men samme psykologiske Lov lader *da* ogsaa haabe, at der i en Samfundsorganisme af denne Type og paa dette Udviklingstrin vil udsøndre sig hint ædende og ætsende Sekret, hin Modgift, man kalder Ironi. Det spanske Folk vil saa maaske faa Betingelse for at kunne kondensere sig til Mænd, der ere høje nok til at støde Hovedet ovenud af Himlen.

Men hvis der alligevel skulde gaa Hul paa Spanien nu, saa bliver det den franske Revolution om igen — Pøbelrevolte. Dette er den skæbnesvangre Fare ved »Dannelsen«, at en indtræffende nødvendig Omvæltning kommer i Hænderne paa den uforstandige Masse — siden de sterilt Fornemme og Indifferente ikke vil røre sig, før Pøblen kløver deres Skriveborde og Reoler med Øksen. Og naar Samfundet saa gaar skævt og vanskabt ud af Omstøbningen, saa maa det tilbage i Diglen. Og saa bliver det ganske stille hældt paa de gamle Forme igen. Alt dette lærer den franske Revolution os.

Men hvis de, der har lært, ikke vil bekvemme sig til at eksekverer praktisk Historie, saa maa de sidde i Sneglehusdørene og se Menneskenes Daarlighed og Misforstand gentage sig endnu en Gang.

Megen Dannelse — mange Digtere og mange Gentagelser.

Døren for en saadan Eventualitet staar aaben i Spanien. Det gør ingen Ting, det er ikke værd at henvende Opmærksomheden paa, det er ikke Historie endnu.

UNDER SOLEN.

Bobadilla hedder en lille spansk By, hvor flere forskellige Banelinjer krydser hverandre. Medens man venter der paa Vejen fra Cadiz til Granada, ser man mange Slags Folk og hører dem tale om *los yankees*; man opsnapper en og anden Ytring om Spaniernes uudslukkelige Tapperhed . . hvad skal det blive til, de vinder det ene Nederlag efter det andet! Og man ser Folk trække paa Skuldrene saa udtryksfuldt, som kun Spanierne kan. Men der hviler egenlig ingen Stemning af kritiske Tilstande over Bobadilla — hvor Elementer fra mange af Landets Egne mødes. Gode og destingverede Caballeros kommer forædte ud fra Restaurationen og skræver op i deres Separatkupéer. Bønder i forvaskede Bomuldsklæder og med hvide Tøjsko paa gaar hjemløst rundt og spørger Gud og Hvermand, hvilket af Togene der er hvilket.

Det er hen paa Eftermiddagen, Solen bager stille og stædigt. Smaa krumme Luer hænger

langs Stationens glaserede Tegltag. Til begge Sider løber Skinnerne ud over det forbrændte Land; al Jorden har opgivet Ævret i denne Syg Hede. Mod Øst rejser Sierra Nevada sine første lysegraa Stenskrænter. Et Pust! En Smule Midelse om Kølighed! Og man styrter igen for fem Cents Grøftvand i sin Hals.

I den smalle Skyggestrimmel langs Stationens Mur sidder gamle Kvinder paa Hug med Knæene op under Hagen. Vifterne er i uafbrudt idiotisk Bevægelse — den anden Arm har de stukket ind i Hankekurve og Bylter for at værges deres Ejendele mod Tyvene ude i den vide Verden.

Madridtoget kommer og dermed Aviserne. I nogle Minutter læser alle de, der kan — *Watts ventes, Santiago har kapituleret, eller de konstituerede Garantier er bleven suspenderet* . . . jeg ser ikke noget til, at man slaar de første de bedste Effekt i den Anledning. Ingen saa meget som tage Guds Navn forfængelig.

I Cadiz sporedes ingen Bevægelse, da Telegramfen mældte, at Cervera var sluppen ud af »Flaksken«. Og da det ti Timer efter forlød, at Flaaden var skudt i Sænk, sagde man Ja og Amen til det ogsaa. Leve Admiral den og den, der tog sig af Dage hellere end at overgive sig!

Kun den gamle Opvarter, der plejede at se os vere for mig nede paa Plaza de Mina, var stærkt ophidset den Morgen. Hans Øine var rødkantede

og han bevægede den tandløse Mund paa en mærkelig Maade, da han viste mig Telegramet.

Det var en slem Historie! udbrød jeg rent mekanisk bestyrtet og saa op paa den Gamle. Han stod lidt og mimrede med hele Ansigtet. Saa førte han med en pludselig djævelsk Gebærde sin Haandkant over Struben. *El gobi-erno!* hvæsedes han. Han saa ud til al Slags i det Øjeblik.

Sagen er den, at det gamle Menneske var hængiven til Politik ligesom Pebermøer til Dyrkelse af Kanariefugle. De normale Spaniere giver Krig og Ulykker en god Dag forlængst.

Hvorfor? — Ja, jeg har fundet tre Grunde, mens jeg har været hernede.

Den første og dybeste Aarsag til Spaniernes Indolens overfor saa store og skæbnesvangre Begivenheder er deres Mangel paa Indbildningskraft — aktiv Indbildningskraft. Spanierne er nok livlige Hoveder, men de kan ikke skabe frie Forestillinger. Jeg var inde i et Telt i Granada, hvor der forevistes Kinematografbilleder. Blandt andet saa man en Stump af en Tyrefægtning. Man saa Tyren springe mellem Toreadorerne — Lysblinkene fra de vaade Sider — man saa den spidde et Øg — og hele Publikum kom i Feber foran denne lydløse, hvide Genfærdskunst og raabte Hyp til Tyren — *anda, anda! mucho!* . . . Der hører ogsaa Fantasi til for at kunne tilbede en

Figur, som skal forestille Jomfru Maria; men denne Fantasi er af primitiv Art — Spanier deler den med Hottentotterne, der kan tilbede Sten af Form som et Svin.

Men Spanierne forestillede sig ikke det Helvede der blev udspillet paa Havet ved Santiago de Cuba mellem Skibene — det var for langt borte — de hørte ikke Luften dundre af Lyd, de forestillede sig ikke Staallegemer male mod hinanden med en Energi af mange Tusinde Hestekræfter. Stempelstængtykkere end en Mand tvang Tons af Metal til at rotere og glide i hver sin Fuge — glatte Staalarme var spændt af Kraft, ladet med ubøjelig Vilje . . . i Bunden af Kanonerne blev Sat sluppen løs, og Kuglerne begyndte deres Væde med Brøl, der var værre end Løvebrøl . . . den sleb sig gennem Luften og kom med Næb mod en Panserklædning, de splintrede sig ind i den, rodede sig igennem den og afsluttede det fortærende Raseri, som Millioner af Menneskehjærner har bragt det til at samle i en Spi granat, med Eksplosion og Ødelæggelse. Bøgen Lyden af slige Staalsammenstød er som at høre en Teglsten slaaet mod sine blottede, friske Fortænder. Og Armen af en Soldat triller hen ad Dækket . . . og en anden Soldat rører sig i et Hjørne som et knust Insekt, der klæber vands sine Indvolde til en Sten . . .

Og da den rygende Slagtning var til Ende

duvede Metalkolosserne i Søen og snøftede ud af Skorstenene. Nede i de gloende Kamre foran Fyrene tørrede Mændene deres røde nøgne Kroppe, og saa madede de Baalene paany og pustede og bad Fanden tage sig, om ikke dette var den stiveste, de havde været med paa.

Inde paa Skærene eksploderer et Skib, Røgen ruller en Mil til Vejrs. Ude paa Vandene brænder et andet. Skibe skyder hid og did i Røg og Taage ligesom Kæmpehvaler, der har mistet den Smule Vid, de havde.

Men *under* Havets Overflade driver de Døde. De synker nedad ligesom Grums i et Glas Vand — langsomt, der er Tid nok nu. Ingen ser dem, de ruller rundt, og Blodet siver ud i det rummelige Hav. Nogle naar Bunden og synker let og lindt ud mellem Planterne. Der ligger de, og Fiskene kommer og støder til dem med Snuden for at føle, om de er tjenlige, eller om de bør ligge og blive mere udbuldnede og bløde.

Don Pedro eller Don Pablo har mistet en Søn i Slaget ved Santiago de Cuba. Nuvel. For det første er han en Hero. For det andet . . . ja, dermed er vi færdige. Det er billigt. Han er bleven prompte og propert slagtet. Ingen forlanger i retfærdig menneskelig Smærte at vide eller ane mere — blev min Søn hugget med Sabel over Panden — den Pande, jeg har set vokse og

hvælves — fik han en Bajonet i Maven — eller var det en Kugle, der blæste Sjælen ud af ham?.

Saasnart Spanierne havde kunnet faa de fjærne Forfærdelser til at vokse op for det indre Syn som Skove af røde Blomster, Himle af ynkelige Dødemasker, da . . . ja da havde de skyldige Mænd forlængst været mærket vinkelret i Panden.

Spaniernes meget omtalte Hævnørrighed er jo en gammel Løgn. De savner begge Forudsagninger — fri Fantasi og Hukommelse. Deres Lidenskabelighed er af ugennemsigtig, blind og døv Natur. De gør sig til Latter for ham i Himlen, Gud spotter dem. Forleden stod der en Nyhed i Bladene, som jeg skal fortælle. En fattig Skomager et Sted i Andalusien, jeg husker ikke Byen, havde taget sig saa hedt af Krigen, at hans Forstand var begyndt at skørne. Saa fandt man ham en Morgen død ved Siden af hans Bord. Han havde skaaret sin Hals over. Men paa hans Seddel havde han med fast Haand skrevet: Mod Kamerater! Hellere dør jeg for egen Haand, end jeg overgiver mig! . . . Om Cervantes stod op af sin Grav — Miquel, om du stod op af din Grav, du vilde le, saa Ormene dryssede dig i af Øjnene.

— Den anden Aarsag til Spaniernes totale Læghed hænger sammen med den foran omtalte, men har tillige et almindeligere Omfang. Det er Presens Indflydelse.

Den Fare, et vidtfor grenet Avissystem rummer for at mætte og paralyserer, er særlig stor i Spanien, netop fordi Folket er af saa impulsivt, øjeblikkeligt et Temperament. Jo snævrere Grænsen er, indenfor hvilken et Folks Nerver virker, des sikrere er Pressens Betydning. Den sigter Sand paa Spirerne, mens de gror, og de naar aldrig ovenud. — I Dag »forlyder« det, at *Antonio Lopez* er bleven gjort til Prise af Amerikanerne. I Aften trænger Telegramet til Bekræftelse. I Morgen menes det, at Størsteparten af Ladningen staar til at redde. I Overmorgen forsikres det, at *Antonio Lopez* (som jo blev skudt i Sænk forleden), staar godt og betrygget paa Bunden — den kan sikkerlig fiskes op og realiseres som gammelt Jærn. Næste Telegram ved, at Skibet alligevel er totalt Vrag. Paa dette Tidspunkt ønsker enhver, at *Antonio Lopez* aldrig var bleven sat paa Bedding for at plage og kede Livet af Folk. De radikale Blade truer i to Maaneder med at afstedkomme en Ulykke — Følgen er, at denne Ulykke er ligesaa forslidt som en Revyviser, inden den blev til Virkelighed.

Da jeg stod under Puerta de Bisagra i Toledo, dannede der sig spontant og som ved Apopleksi et Billede i min Bevidsthed — fem Alen borte ude i det kridhvide Solskin holdt en Rytter, jeg saa ham, som han sad stejlt i Sadlen og standsede Hestens Galop paa en Plet. Han var i Har-

nisk fra øverst til nederst, han saa ud som en Sammenstilling af Kakkellovnsrør med Knæ allevegne. Og han løftede venstre Arm og slog et Spjæld fra sit svedkogte Ansigt, jeg saa hans sodede Læber og hans støvpinte Øjne. I samme Nu stindede han sig voldsomt i Sadlen, huggede Armen op i Luften og skreg som en hæs Ulv:

Fjenden! En Mil herfra! . . .

Se *da* havde Spanien store Tider. Den Gang bestod der et Forhold mellem Nationens Karakterejendommelighed og de omgivende Betingelser, som gjorde Folket baade *noble* og *valiente*.

Men nu er Betingelserne af den Art, at Nationen gaar til. Spanierne har nemlig ikke forandret sig eller lempet sig med Tiderne. — I denne Sammenhæng henviser jeg til, at de romanske Folk ikke har villet eller kunnet lære noget af Germano-Angelsakserne. Men *vi* har lagt os efter »Fremmedord«. Det vil sige: først tager vi deres Sprog fra dem, siden deres Land. Dette anfører jeg imod de Narre, der ivrer mod Brugen af Fremmedord. Som om det skulde være et Tegn paa Fattigdom og Underlegenhed!

— Nej, Spanierne har ikke forandret sig. Om en Mand havde klædt sig i Panser og Plade og var kommen galoperende ind i Madrid og havde klappet Spjældet op og raabt, at Cerveras Flaade var skudt i Kvag, saa skulde vi set Spanierne slaa

Ruder ind, plyndre alle Musæer for Hellebarder og Laasbuer og gøre stort Oprør.

Sammenlign Frankrig. Landet havde friske Tider, den Gang Danton stod frem paa et Gadehjørne eller i Jakobinerklubben og blæste Vanvid ind i Folk. De fattede af, og saa var de færdige og havde ingen organisk Skade lidt. — Men nu i vore Dage er Frankrig gennemfordærvet af Pressen. De romanske Folk taaler ikke gradvis Opvarmning — eller rettere de *taaler* gradvis Opvarmning i samme Forstand som Frøen, der uden at røre sig af Stedet lader sig koge, blot Varmen stiger jævnt. — De romanske Folk er overalt afhængige af en vis *Pludselighed*.

Hverken Frankrig eller Spanien er modent til et moderne Pressesystem.

De spanske Aviser har kun opnaaet at tappe Energien ud af Folket Draabe for Draabe. De sidder i Kaféerne og gestikulerer en Dags Indignation væk. De klatter sig bort i Skuldertrækninger. Hvad Aviserne ikke skader paa den Maade, gør de ved evigt og dagligt at ramme ind i Hovedet paa Spanierne, at de er glimrende og fortrinlige Mennesker. Jeg læste et Stykke af en spansk Digter i et Ugeblad efter Søslaget ved Santiago. Han forkyndte med Bitterhed, at dér fik *Civilisationen* sit første Dolkestød. Og paa en vedføjte Vignet ser man en Flok Myrer slæbe af med en død Guldsmed . .

Tag en Avis i Haanden og læs om *Heltene* fra Cavite og Santiago! Vi Spaniere, som altid har været noble og valiente! . .

Dette er ikke Pressens Bestemmelse. Dens Formaal er blandt andet at indskrænke sig til det saglige. Et moderne Folk skal næres med Kendsgærninger; en Avislæser skal huske og sammenligne, beregne, anstille Kritik og tage Rækkevidder i Betragtning.

— Den tredje Aarsag til, at man kan prikke Spanierne paa Øjnene nu, er deres almindelige og forklarlige Træthed. De har ført Krig i flere Aar og er ikke oplagt længere. De har i lange og vanskelige Tider fundet sig i slet Styrelse; nu er de vant dertil og gider ikke hyle. Et Menneske, der i en Aarrække har gaaet med Utøj paa sig, kan tilsidst ikke undvære den behagelige Klø — Spanierne *vil* kløes. Om man bød Spanierne en ordentlig Regering, vilde de ikke have den. — Der har ikke været Halløj, fordi Sagasta proklamerede det provisoriske Diktatur. Bladene finder sig i at blive kneblet af Militæret; det morer dem at blive reduceret til Døvtumhed — For- saavidt som Bladene vitterlig har gjort Ugavn, er det heldigt nok. Men hører det sig ikke til at etablere ialt Fald Gadetumult? Denne Ro er ikke for det bedste. Ak nej, nej. Bladene udgaar nu med store hvide Lakuner i Spalterne — de ligner Lungerne paa et Individ, der har raabt

saa længe med Rejer, at han har paadraget sig Svindsot.

Iøvrigt er Spaniernes Træthed den eneste Kendsgerning, man maa respektere. Det er menneskeligt at blive træt. Et Folks Ydeævne har sin Grænse ligesom et enkelt Menneskes; naar den er overskreden, maa der Hvile til.

Toget gaar omsider fra Bobadilla. I sidste Øjeblik toner to unge Piger ind i Kupéen; de kommer fra Sevilla og skal til Granada — to sorgløse Kid, som vækker stram Forargelse mellem Bønderne. Det gaar op for mig, hvad det er for Væsner — de er fordømt unge og kønne — og jeg ripper op i mit Ordforraad for at være parat til at strø moralsk Aske paa dem, om de skulde ville anfægte mig. Varmen har pjusket de to Menneskebørn betydeligt, skønt de næsten ingen Klæder har paa. — Lidt efter sover de i hver sin halsbrækkende Stilling. Jeg sidder og tænker paa det underlige i, at de rejser paa tredje Klasse, uagtet de øjensynligt er første Klasses Piger. Det er vel de sløje Tider.

Og Varmen aflader ikke. Mine Nyrrer sveder. Jeg kunde gjerne drikke et Glas koldt Vand.

Det er Høstens Tid. Man ser Bønderne gaa og skære deres Korn af med elendige Segle. Stubbene er saa lange, at en dansk Bonde vilde blegne ved Synet og lide ligefrem legemlig Ve. De spanske Bønder tærsker Kornet paa flade Pladser ved

at køre rundt i det med en Slæde, forspændt med Æsler. Hvis en dansk Bonde saa denne Fremgangsmaade, vilde han spørge, hvad man saa skulde bruge Plejle til. — Verden er underlig at komme ud i.

Ved en lille Landstation oppe i Bjærgene kommer en Rekrut ind. Hans Fader følger ham til Toget og gaar op og ned paa Gruset i sine primitive Sko. Det er to Læderlapper, han har bundet om Fødderne. Jeg kan se paa Gamlingen, at han er yderst klejn til Mode. Men han tror at skjule det ved at optræde med barsk Knarvornhed, han skælder Sønnen Huden fuld og genner støjende med ham — skynd Dig, din Slubbet! Til sidst fremtager Manden endnu et Par Sølvskillinger og rækker dem op mod Sønnen. Rekruten skammer sig ved at modtage dem i vort Paasyni og ser ovenover dem, men saa bliver den Gamle rasende:

Toma! — Demonio! befaler han hæftigt — tag dem for Fanden — og hans Øjne glinser af dyb og hed Sindsbevægelse. Sønnen tager mod Skillingerne og synker besværligt.

Saa gaar Faderen hastigt og tilsyneladende vredt sin Vej.

Længe efter ser jeg Soldatens sygeligt indsluttede Ansigt henne i Hjørnet, hvor han har stukket sig ind.

Vi kører gennem Bjærgene, vi kører gennem

Bjærgene fremdeles. Og hen mod Aften bliver Sierra Nevadas lange Snekam synlig i Syd. Under den skal Granada ligge.

De to unge Piger vaagner og har sovet sig forvovne. De begynder at lade deres Øjne med Løst og fyre rundt om, ogsaa paa mig. Jeg søger at skærme mig bag en Mine, som jeg har lært at sætte op paa Københavns Universitet. Denne Maske er der imidlertid den Fare ved, at man risikerer at blive ramt gennem det Kighul, man har forbeholdt sig at »studere Folkeliv« igennem.

Men nu var der en gammel, hvidskægget Gentleman, der udsaa mig til Offer. Han erklærede, at jeg var en ekscentrisk Englænder, han foreslog mig et Rejseæventyr af rosenrød Art — han anbefalede de to Odalisker, han søgte at gøre os fortrolige med hinanden og viste sig uhyre hjælpsom. Spøgen gjorde Virkning, alle lo med Undertagelse af mig, der kom i hjælpeløs Forvirring.

Da reddede Tilfældet mig. Jeg skulde sige noget, og det Ord, der ligger yderst paa Tungen, naar man færdes i Spanien, faldt mig ud af Munden:

Quanto?

Der blev ganske stille i Kupéen. Den gamle Herre trak sig tilbage fra mig. Jeg havde stødt de spanske Former.

— Granada skal jeg komme tilbage til ved en anden Lejlighed. Hvad jeg i en Fart husker

derfra, er, at der brændte en Idiotanstalt i Valladolid, mens jeg var i Granada. Ved denne Brand omkom der en ansélig Hoben Idioter. Men hvad kan det forslaa!

— Fra Granada til Malaga gaar Jærnbanen en stor Del af Vejen gennem Boringer i Bjærgene. En Gang, da Toget slap ud i Dagslyset, saa jeg Himlen meget højt oppe som fra Bunden af en Brønd. Og midt oppe over den skrækkelige Kløft hang en Ørn. Saa fo'r vi ind i en anden Tunnel.

Bjærgene bliver lavere mod Havet, og Vegetationen tiltager i sydlandsk Frodighed. Der er Vand paa disse Enge. Her er det, at Malagavinen vokser. Ned over Aasene gror der Oliven, i Dalene vokser Citroner, Vin, Appelsiner og andre literært forherligede Madvækster. — Paa de støvede Veje ser man brune Geder, hvis enorme Yvere ligner Bukser, som de for Varmens Skyld har stukket Benene ud af.

Ved en Station kom tre Gendarmer ind med en Fange, der havde Lænker om Haandleddene. Inde i Kupéen fik han Lænken om Benene, og saasnart han havde Hænderne fri, begyndte han at rulle sig en Cigaret. Det var en trediveaarig, skikkelig Bonde at se til. De andre Rejsende spurgte nysgærrigt Gendarmene, hvad han havde gjort. Han havde stukket en Nabo ihjel i et Skændsmaal.

Her havde jeg altsaa et af de Tilfælde for mig, som jeg havde set saa mange Notitser om i Aviserne — Forbrydelser begaaet paa Grund af *celo*. Dette Ord er uoversætteligt. Det er det franske *zèle* — Iver, men det betyder ogsaa Skinsyge, Hævn, Hidsighed etc.

Men ved at betragte denne Arrestant gik det op for mig, hvad *celo* er for noget, jeg forstod det og forstaar det, men jeg kan ikke gøre andre det begribeligt. Man maa tage til Spanien og se en skikkelig Bonde sidde i en Kupé med Lænker om Benene. Man maa se det fuldkomment desorienterede Udtryk i hans Øjne og det niaarige Udtryk om Munden, før man er med.

— Malaga er en moderne Handelsby, men den har Ruin. Denne, der er af maurisk Oprindelse, har man sat til Side og af Vejen oppe paa Bjærgget ovenfor Byen. Tyskerne kan klavre derop ad en Rebstige, om de vil, men nede i Byen er man fri for at falde over den.

Desværre har Krigen ogsaa givet Malaga et slemt Tryk. De halve af Husene staar til Leje. Der er ikke Raad til at holde Vejene i Stand. Støvet ligger saa tykt og tørt, at det sprøjter op om Fødderne som Vand.

Men Regimentsmusikken spiller hver Aften paa Alamedaen i Malaga. Og man vandrer op og ned ligesom i en dansk By og lytter til Mu-

sjiken med det ene Øre og til forfængelig Snak med det andet.

Freden imødeses. Kolonierne er gaaet tabt. Men det er det mindste, der er sket i denne Krig. De Forenede Stater — den ny Stormagt — bøjer mod en Alliance med Moderlandet, Storbritannien.

VERDENSUDSTILLINGEN
I PARIS 1900

There is no conception in a mans mind,
which hath not at first totally or by parts
been begotten upon the organs of sense,

H o b b e s.

DET VANDRENDE FORTOV. OG DET STORE HJUL.

Hver Dag er her Solskin, de fuldtudsprungne Træer lyser. Midt i det friske, endnu svale Foraar møder man pludselig Stemning af Højsommer — nede for Enden af en Gade flimrer det som fjærnt Luftløb over lysegrøn Havre, som Lokes Faareflokke — det er det vandrende Fortovs grønne Stakitter, der glider forbi, Folk staar deroppe og føres forbi; gaar de *med* Fortovets Bevægelse, ser det ud, som skrider de latterlig hurtigt afsted; gaar de *mod* Bevægelsen, føres de alligevel baglængs bort.

Staar man deroppe og rejser mageligt ved at staa stille, maa man forundre sig over Folk, over alle de fremmede Ansigter rundtom — de ligner Børn, de morer sig umiddelbart, spærrer Øjnene op og kigger ind i Verden. Man skulde kunne meddele sig til en Englænder, man kunde staa med en Tysker i Haanden og le sig fordærvet.

Nu er Ideen ogsaa i sig selv paradoksal. Der er en Følelse ved at staa deroppe paa Fortovet, der maa ligne Galileis Stemning i det Øjeblik, da han opdagede Jordens Rotation. Her staar man virkelig stille og lader Grunden under sig besørge Stedforandringen. Der er noget uforklarlig bagvendt ved dette Kommunikationsmiddel, noget af det guddommeligt simpelt fundne, der ligger til Grund for enhver bedre Vittighed.

Og det vandrende Fortov giver en Lyd fra sig, man synes, man skulde kende. Der udgaar en samlet Støj fra hele Systemet, et bedøvende Gny, og det usvækket det samme i Bestandighed. Det er som Jordens Lyd, vor Klodes Malen hen gennem Æteren, hin tabte Lyd. Den blev vi født med, den indgik fra første Begyndelse i vor Organisme, saa at vi ikke kan vide af den. Men her er den bragt til Veje igen. Det vandrende Fortov har i sig en Gnist af kosmisk Humor. Derfor staar Folk og smiler henrykt, og derfor ler de usikkert . . . fik de ikke rigtig fat i Pointet? Fortovet maler uforstyrreligt rundt om Udstillingen, bugter sig med megen Alvor under Træerne, tordner i store rigelige Kurver om Hjørnerne. Der er en egen rolig Fekunditet over det. Denne Føren Folk væk i al bred Mag præger Udstillingen som sund og betrygget trods al konfus Overdaadighed. Og Fortovets pulveriserende Helvedlarm tilspidser ens Ævne til at nyde . . . man

ved ikke, hvor dulmende kærligt Luften tier et hvilket som helst andet Sted, før man har lagt en dygtig Distance mellem sig og Fortovet. Er der ikke noget primitivt frugtbart i dette — et Barn, der dunder paa Kasserolle med Ildtang, et Barn, som man kunde prygle og som man beundrer! Ja, Fortovets tunge Klodelyd rummer den frugtbareste, den dybeste Tanke —: saa sød bliver Søvn, saa uanet kvægende skal det være at ligge i Jorden, naar Livets frydefulde Hurlumhej er forbi!

. Varmen kan allerede blive intens op ad Dagen. Man sporer Aadsellugt fra Karrehestene, der staar ret op og ned i Selerne og sover, ligesom det kunde være Juli Maaned. Støvet ryger paa Udstillingspladsen, der arbejdes overalt endnu med Kalk og Gips; meget lidt er færdigt. Jeg søger hen i Skygge under en Søjlegang, hvor der lyder Musik, det er Spaniere med Guitarer, Mandoliner og Fløjter. De er allesammen klædt i Stumptrøjer og Benklæder, der strammer over Lænden.

Og medens jeg hører disse stakaandede, besværgende Melodier, som jeg kender — en af Musikanterne, han er skeløjet, slaar i Ekstase Hovedet bagover, og der farer en sværmerisk Stivnen over hans blaa Underansigt — medens Guitaren anklager, og Fløjterne trøster ømt og sødt, ser jeg en Dampkran lige ved, der læsser Sand op paa Kajen fra en Pram. Den svinger ud, fører sin

Jærnflab ned og gaber i Sandet, svinger ind igen med hele Munden fuld af det vaade Sand, ind over Tipvognene. Der lader den hele Underlæben falde, og Sandet styrter i Vognen, der er fuldt ladet med et eneste Dunk, et Rusk. Denne Kran er som et svært Elefantdyr, en venlig atletisk Idiot; den har kun lært to á tre Bevægelser, men dem udfører den med største Omhu, den snurrer ivrigt med sit Dampspil, rasler ufortrødent med Kæden, svinger uhyre beredvilligt frem og tilbage. En skønne Dag springer den maaske meget malplaceret i Luften, ligesom en Elefant falder paa at rydde Bulen. Men nu er den i bedste Lune. Den æder Sandet op og ned. Hver elendig Tipvogn dukker Nakken, naar den faar sin Tons Sand over sig. Men naar de er ladet allesammen, anstiger et kæftende lille Lokomotiv, og hele Rækken kiler af; de ruller i hinandens Kølvand med megen Tilfredshed paa deres smaa Hjul.

I samme Kolonnade, hvor Spanierne spiller, er Nedgangen til Akvariet. Man befinder sig paa selve den kølige Havbund, naar man kommer derned, mellem slimede Skibsvrag og Fisk. Loftet gennemskinnes af et svagt Lys, nu og da ser man en Skygge passere over Hovedet, det er en Fisk, der gaar forbi ganske fortrolig og havvant favnehøjt oppe i Dybet. Inde paa Stenene sidder der store Krebs og firrer med Munddelene, smaa

tankeløse Karudser sværmer oppe i det aabne Vand, paa Gaden, og leger med deres Finner.

Af Hensyn til den offentlige Sikkerhed findes der ingen større Rovfisk i Fællesbasinet, hverken Hvaler eller Hajer. Akvariets Stolthed, en staa-blå Haj, sidder for sig selv i et strængt tarvelig indrettet Basin, en Enkeltcelle. Pladsen er ikke større, end at det omfangsrige Dyr maa staa paa Hovedet hele Tiden. I Fællesbasinet gaar der mange smukke Fisk. En Stør kommer forbi og ser med god Fordøjelse til højre og venstre . . . hvem er det Støren minder mig om, det er en eller anden dansk Mand, jeg husker ham ikke. Men denne flade Fisk, der ligger og labber oppe i Vandskorpen og danner Vinkel til sit eget Spejlbillede, jeg tror det er en Art Rokke, den kender jeg. Se den gør et lille Hop og blinker fro og sølsom med Øjnene, den har faaet Kig paa Firmamentet og Stjærnerne, det er en dansk Fladfisk. Han er Poet, han udgrubler Vers. Det er Aage Matthison-Hansen. Nede paa Bunden sidder en længselsfuld Tudsefisk og holder Øje med ham og recenserer ham. Det er Poul Levin. De to er hinandens Forudsætninger i det havomflydte Danmark.

Efter at have set Akvariet begav jeg mig utaalmodig til det store Hjul, jeg kunde ikke styre min Begærlighed efter at komme op i det.

Hjulet er 300 Fod højt. Det vejer over 20.000

Centner. Rundt Omkredsen hænger 40 Waggoner, der kan medtage 1600 Personer paa en Gang. Omkredsen eller »Fælgen« er bygget af Staalbjælker og fasthængt til Aksen ved tynde Kabler, ligesom et Cykehjul. Det hviler paa to Staalbukke, der hver for sig er højere end Rundetaarn. Hele Konstruktionen er smækker, fuldendt, de traadfine Eger, Fælgens vældige Dobbeltcirkel giver et fuldt harmonisk Indtryk, Massen overvælder ikke, der er noget af den gotiske Aand derover. Men dette Sprinkelværk af Staal tør rage endnu højere op, flyver friere end Gotikens gennembrudte Sten.

Og denne fænomenale Bygning kan gaa rundt! Den sættes i Gang af to Dampmaskiner paa tilsammen hundrede Hestekræfter. Man tænke sig Frue Kirke sat paa to Tappe og indrettet til at dreje rundt med Bunden i Vejret.

Mesteren for dette Hjul hedder Walter B. Basset, han er en Ingeniør uden større Navnkundighed. Hvis man slaar op efter ham i Brickas biografiske Leksikon, vil man ikke finde ham der, da han ikke er Skandinav og heller ikke Forfatter.

Da jeg kom ind i en af Waggonerne, mærkede jeg straks, at jeg hang frit, Hjulet dirrer, det rører sig paa en saa egen Maade, at man føler dets Størrelse. Brooklynbroen har samme dunkle Svingning; det er som en Tone, der er dybere end Grænsen for hvad man opfatter med Øret.

Pludselig gaar Hjulet, det glider absolut lydløst, jeg ser Kransen og Waggonerne fjærnt ligeoverfor synke ned, blive ved at synke ned. Er det Perspektivet, der narrer, eller er det Manglen paa Henholdspunkt, jeg kan ikke faa Indtryk af Omdrejning! Hjulet er saa stort, at alle Linier forsvindes, det ene Sted synes bredere end det andet, men man formaar ikke at oversætte Indtrykket perspektivisk, fordi man selv befinder sig i Bevægelsen.

Men jeg ser, hvorledes hele dette slanke System af blaat Metal begynder at *ville*, det skyder sig op fra Bunden hist, daler vægtløst ned her. Jeg bliver for let, føler mig et Øjeblik svag af Svimmelhed . . . og ser Hovedet af en Fabrikskorsten synke aldeles stille væk udenfor Vinduet, smelte ned. Byen stiger som et aandende Bryst.

Endnu er Waggonen ikke i Højde med Aksen, men der er bleven saa underlig luftigt udenom og underneden, Vognens Gulv ængster som tynd bugnende Is, man gør sig til ingen Ting, man husker et Par Uvenner, man vakler i sin Yndlingspaastand . . . da befrier det at se fra den farlige Luft ind mod Hjulets Omkreds, der synker og synker som en uhyre Trappe . .

Men da jeg igen vendte mig mod Vinduet ud til den aabne Luft, Afgrunden, da var al Svimmelhed borte. Fabrikskorstenen laa dybt nede nu, blot som et lille rundt Hul, hvoraf der kom Røg,

Hjulets Akse laa dybt nede. Glastagene paa Marsmarkens Udstillingshaller strakte sig som en glittende Ismark. En Kaserne aabnede sig nede i Byen, blottede hele sin Eksercerplads, hvor smaa Rekruter i Forkortning øvede Etmarsch seks og seks sammen. Montmartrehøjen laa langt borte som en mægtig Skruning af Huse, som en Pukkel, der en Gang skød sig i Højden under Presset, under Byens Pladsnød. Mod Syd bredte Kæmpebyen sig i en Blænding under Middagssolen, Taagestøvet brødes af snehvide Glimt. Langt ude laa Montrouge. Og tilsidst var der Taagens Ring om Byen, Anelser af Skovrygge og Højder vidt ude . . .

Nu er Waggonen højst oppe. Hvor Montmartre ligger vidunderligt. Der falder netop fuld Sol paa denne Braadsø af Huse med *Sacré Coeurs* hvide Skum paa Toppen . . . leve dette Hav! Et brændende Ønske for Byen og dens Bevægelse, for det Evige i den Uro, der skyller gennem Gaderne! En Lovsang for dem, der syngende svømmer ovenpaa, og for dem, der sukker og gaar tilbunds! Et Raab af Tro for enhver Form, hvorunder Livet viser sig som Vilje, et Raab for den Vilje, der overlever sin Mand og varer ind i det Hele!

Hør hvor denne By, hvor den vældige By dernede synger! Det er Vers af Jærn, Rim i Staal og Sten, det er Rytmer mod Himlen. Natur-

kræfterne digter . . en Spøg er bygget nihundrede Fod op i Luften.

Denne Udstilling bevæger Sindet som en vild Musik, en Harmoni, alle Folkeslags Enighed trods alt.

Det tyvende Aarhundrede suser over Hovedet. Jeg bekender mig til Virkeligheden, jeg bekender.

Og saa gaar Waggonen igen nedad, jeg opfatter det ved at den modsatte Side stiger. Ak-sen og Bærestøtterne skyder sig fjerlet til Vejrs, al Tyngde glemmes, Metallet flyver. Hvor denne Opstigen af Metalkransen beruser, Gulvets Fald henrykker!

Om Friedrich Nietzsche havde staaet her med sin Sjæls syge Begær efter Rytme, sit Hjærtes spontane Svimmelhed . . . han havde foragtet, han havde negeret! Han vilde fare fort med at kæde de syngende Ord sammen, med at sætte Strofe under Strofe i sin vilde Længsel. — Jeg mindes ham her, fordi han gjorde mig klog paa min egen usigelige Flyvenød. Men nu sidder han udslukt som et Lig i sin Sygestol, knust af sig selv, fordi han ikke vilde bøje sig for *det Hele*, der har Ret, fordi han ikke vilde vende sit Blik *udad* mod denne Verdens Virkelighed, der er bedre end han.

REPUBLIKEN.

Forleden Aften gav Parises Borgerrepræsentation en større Fest i Anledning af Udstillingen. Raadhuset, der ligger tæt ved Seinebredden, ligefor den ældste Del af Paris, Øen, var fuldt illumineret. Der stod en Lystaage højt op i Luften, langt ud i de tilstødende Gader mærkede man Varmen fra de tusinde Gasflammer. Notre Dames Taarne stod som vendte de sig blændet til Siden, Broernes Buer laa i grelt Lys eller i begsort Skygge, Gavle og Træer stod som Kulisser op mod Mørket.

Udenfor Raadhusets lystindrende Facade gik Politibetjente og ledede Trængslen i de rette Spor. Politiet i Paris fører en ubemærket Tilværelse, der er ikke bleven talt eller skrevet meget om disse beskedne Tillidsmænd, der altid er i Gaderne og aldrig gaar nogen for nær. En Dag ryger to Drosker ind i hinanden paa et Hjørne og faar Ruder og Lygter knust, Politibetjenten

indskrænker sig til at række en Haand op og stanse Færdslen et Øjeblik, til de to Uheldige kommer i Orden, Kuskene staar af og veksler Kort som to andre Gentlemen, de giver hinanden deres Numre for siden at ordne denne Sag i Mindelighed. Saa sætter de sig op igen og kører væk. Og der har ikke som i København været Opløb og hjærtelig Nysgærrighed i Anledning af to Forbrydere, som bliver skæbnesvangert noteret midt paa aaben Gade. — De parisiske Betjente bevæger sig i deres Kald som Folk, der i Følge deres Natur har Interesse af Orden, de er der som af egen Drift for at hjælpe, de gør Byen og Gaden Tjenester. Og dette Indtryk af privat Forekommenhed faar man af alt, hvad der er officielt i Frankrig. Thi der staar ikke noget Hof bag Statens Former, men et Folk, der er intet System af Guds Naade at falde tilbage paa, men der er Ansaret overfor en Nation. Her kan en forhenværende Underkorporal ikke laane Bulbidermyndighed fra oven; Folket, til hvis Beskyttelse han tjener, har bestaltet ham, han er selv Medlem af Staten.

Naar Republiken fester, saa illuminerer Paris. I alle Gader staar Statens Huse med Ildguirlander rundt alle Etager, med Ildkranse om Kupler og Tag, med Lysrosetter som store levende Brillantsmykker over alle Vinduer. Eiffeltaarnet er illumineret til Toppen, og øverst luer et elektrisk

Lys, det ser ud som et Ildnet ophængt ved en Stjerne; Fængsler, Hospitaler, Kirker illuminerer.

Er det ikke i Danmark de offentlige Huse gaber mørke og mutte paa Festaftener, medens det menige Folk sætter deres fattige Skillingslys i Vinduerne? Ligesom hin ensomme Søster paa Haltingerne, der hele sit Liv igennem satte et Lys i Vinduet ud mod Havet for at vise den Broder Vej, der aldrig kom.

Paris's Borgerrepræsentation tog imod i sit eget Hus. Salene var dagklart oplyst med elektriske Lysekroner, paa Væggene og Lofterne saa man Malerier af Frankrigs berømteste Kunstnere. Der blev givet Koncert i to store Sale, der var en Buffet, hvor man kunde spise og drikke. Iøvrigt var man overladt til sig selv og kunde bevæge sig, hvor man vilde.

Idet jeg saa mig om mellem den Mængde Mennesker, der var til Stede, fik jeg i Aftenens Løb Indtryk af en bestemt Type. Jeg saa atter og atter det samme Fysiognomi, den graasprængte, lidt uanselige Mand med det adspredte i Blikket, Manden i Fyrre-Halvtredserne, den franske Borger. Udlændinge, der kommer til Paris, faar ikke noget videre at gøre med denne Mand, og ingen Skandale bringer hans Navn paa Telegrafbureauerne. Medens Udlandet er bleven vant til at se Paris som den By, hvor man morer sig, fordi alle rejser dertil af den Grund; medens Deroulède

og Ravachol, Kirken og Militæret forringer Frankrigs Anseelse i Udlandet, er det denne rolige Mand, der holder Landet oppe. Det er ham, der sidder i Raadhuset og holder Gangen vedlige i Verdens Hovedstad. Hvis han ikke var, vilde der blive stille paa Gaderne, alle Omnibusser stod stille, Vandet stansede i Rørene under Gaden, Græsset groede mellem Brostenene, Kalken skallede af Murene . . i det Øjeblik den Samfundsdrift slukkedes, som leder disse Mænd, vilde Gassen slukkes over Paris, der vilde i et Nu blive urmørkt som ved en lydløs Eksplosion.

Men denne Samfundsdrift slukkes ikke, thi det er selve den enkelte Mands Selvopholdelsesdrift, der er dens Oprindelse. Hvis jeg fulgte efter en af disse graaskæggede Mænd, naar han gik, fulgte ham ind i en mørk Gade og saa pludselig kastede mig over ham for at tage Livet af ham, han vilde forvandles til et rasende Dyr! Han, der ikke en Gang er ung mere, der maaske aldrig har lært Gymnastik og for hvis Fantasi dramatiske Optrin ligger fjærnt, vilde sparke levende om sig, bide, skrige som en Neger. Han vilde søge og søge min Strube med alle ti feberskælvende Fingre, og lykkedes det mig tilsidst alligevel at kvæle ham, vilde han dø i Konvulsioner, under alle Lemmers fortvivlede Protest, som et eneste vanvittigt *Nej*. Der er ingenting sikrere, end at hver enkelt Mand vilde modsætte sig sit Livs Ophør med al

Dyrets retfærdige Vildhed. Men lige saa sikkert er det, at alle disse Mænd *tilsammen*, det fælles Indbegreb af deres Selvopholdelsesdrift, der er Statens Liv, ikke kan tilintetgøres.

Ser man nu hen til et Monarki, som f. Eks. Danmark, da beror Staten paa en enkelt sublim Eksistens, den staar og falder med det enkelte kongelige Hoved. Alle ser hen til denne Personliggørelse af Magten. En skønne Dag er Magten lige saa meget værd som Luft, men alle bygger deres Haab lige loyalt paa det Sted, hvor Magten antages at svæve. Hver enkelt ser sin Undskyldning i det vaagne Herskerprincip og sover.

At Monarkiet er bleven konstitutionelt, betyder det samme som Skaarene for Pigen, der saa, at saadan havde de siddet.

Vi har jo nemlig haft mange Konger, og deres Regering af Guds Naade har haft i alt Fald det Maal at faa en Kristian til at følge en Frederik paa Tronen, og omvendt. Historien viser en Række, der vidner om Konsekvens. Det var en Kristian, der skilte os af med Skaane, Halland og Bleking, det var en Frederik, der kunde undvære Norge o. s. v. Men hver Gang vi blev afblanket, havde vi netop en af vore folkekæreste Konger. Jeg er tilbøjelig til at tro, at dette Særsyn hyppigst er set i dansk Historie; den psykologiske Lov, der ligger til Grund, er bleven specifik dansk. Folket

vender i sin dybe Nød Øjnene mod Statscentret, mod Regeringsstedet, hvorfra Frelsen alene kan komme, og under en Ekspansion af Følelsen fejres Magten og Æren i den Person, der tilfældigvis befinder sig i Statscentret. Den danske Patriotismes Livsbetingelse *er* Nød og Usselhed, den tager til paa samme Maade som Sulten — ved Mangel paa Næring. Saaledes formes da denne vor danske Heltekonge, der med Folkets Kærlighed som sin Styrke skiller os af med en Provins. Saaledes bærer Bønderne deres Degn i Guldstol, fordi han i den almægtige Guds og i Religionens Navn har begaaet Sædelighedsforbrydelse.

Da der saa omsider næsten ikke var mere at lægge øde, fik vi en Folkerepræsentation. Det konstitutionelle Monarki er et Konkursbo, dets Bestemmelse er at redde Stumperne. Det er Kreditorerne, der driver Forretningen . . . hvor staar de danske Konger ikke i Gæld til det danske Folk! Men Danskerne behandler Fallenten høfligt. Det er halvt om halvt hæderligt at ryge af Pinden i Danmark. Fallenten faar de fædrene Møbler, de Klæder han gaar i samt alle Mænds særdeles Agtelse. Da ingen Dansker nemlig ved, hvornaar han selv skal til at kapitulere, er Nederlaget ganske menneskeligt bleven gjort til Religion.

Franskmændene var aldrig saa snedige, naar det gjaldt at skjule Fattigdom. De var aldrig *virkelig* fattige. Der staar en Ludvig den Dovne

i deres Kongerække. En anden Ludvig førte de for Kriminalretten og derfra paa Skafottet. De var ikke saa øvede i at forveksle den regerende Magt med dens tilfældige Forpagtere. Og tilsidst blev de enige om at henvise Kongefamilien til St. Denis. Franskmændene kniber ikke, naar det gælder at rejse Bourbon'erne et dejligt Gravsted i Marmor.

Lad os sætte, at Danmark var bleven en Republik ogsaa en Gang i Slutningen af det attende Aarhundrede. Den daværende Kristian den syvende havde egnet sig til at blive den sidste, om ikke andet saa for Ordspillet Skyld. Han var for Resten sindssvag, og dog skilte han os ikke ved noget Land; den Opgave testamenterede han til sin fornuftige Søn. Om Danskerne nu havde sikret denne Kristian et hurtigt og stilfuldt Gravmæle i Roskilde — han *var* jo ikke saa populær, siden han ingen ulykkelige Krige førte, man kunde have afset ham — og havde vi derpaa proklameret Republiken . . . det er naturligvis Galmandssnak, men hvis vi havde gjort det . . . saa er der en Ting jeg ved. Danmark havde aldrig faaet nogen Napoleon! Danmark sværger altid til det bestaaende — maaske paa Grund af sin Beliggenhed. Medens Frankrig straaled med sin Kejser, som en ung Mand straalte med sin nye Kæreste ved Siden, vilde Danmark have gjort en Religion af at

promenere sit visne Foraar til Dagenes Ende, til Sol nedgik.

Troskab er god Religion — Troskab mod Kongerækken. Eller mod Republiken, hvis det nu er den, der er legitim.

Men der er en Troskab, som ikke bunder i Afmagt, som ikke afhænger af Mangel paa Ungdom, Troskaben mod den menneskelige Natur.

Menneskets Hjærte kender i al Simpelhed ikke Grænse for sin Vilje til Frihed. Frihed! Frihed til at leve med Republiken, Frihed til at gaa paa Æventyr med Kejseren!

I Frankrig ved de det. Frihedens Under sker der en Gang hvert Aarhundrede. Det franske Folk har Raad til det.

Og Republiken er jo i og for sig ingen Statsform. Den er en Foreløbighed, den er en alle Statsformers Mulighed. Undertiden, som oftest, viser det sig imidlertid, at Foreløbigheden er det egentlige . . .

Det franske Folk er Jordens flotteste.

Hvilket Symbol paa Hjærterum er ikke Udstillingens Række af Paladser, de forskellige Staters Særudstillinger. Republiken tager bredt imod Evropas Stater langs Seinen. Her har Tyskerne deres Hus med den brutale Ørn, og over deres Marineudstilling har de skrevet de taabeligt udæskende Ord: Paa Havet er vor Fremtid! Frankrig har Raad til at lade det staa. Det franske Folk har

Raad til Munterhed, endogsaa til at gøre sig latterligt.

Men rør ved deres Frihed . . .

Det siges, at Mennesker skal kunne drive det til at begaa Selvmord *af Frygt for Døden*. Saa ovenud stærk er Livsdriften. Netop saa stærk er den i Frankrig. Om nogen truer denne Republik med Døden, da er de rede, da stormer de ned fra Montrouge, da vrimler de ud af Dørene, Kloakarbejderne kommer op fra Laagene paa Gaden, Kvinderne springer fra deres Senge . . . de er allesammen parate til at dø Døden for Livets Skyld.

»TOUR DU MONDE«.

Seinebaadene kiler frem og tilbage under Broerne, de deler Vandet med den knivskarpe Bov, skærer lydløst igennem, saa sagtner de pludselig og lægger til ved en Pontonflaade, en to tre, tager en Slump Folk med og lægger ud igen. Der staar en brun Fyr ved Rattet, se hvor han leger med Knagerne, hvor han holder Baaden sorgløst til sin Bane! Vi stryger ind under Aleksanderbroen gennem en luftig Mørkning, i et køligt Sug; der staar en skør Genlyd mellem Vandet og dette Tag af vidt udspændte Jærnbuer, Vandstøvet skræller let og dæmpet fra Boven, Lysrefleks flimrer i Marmorering oppe under Broens kompakte Bjælkenet. — Pludselig stirrer den sorte Gut ved Rattet fremefter som en Rovfugl, han griber i Knagerne som en Organist, der stiger til fortissimo — han bøjer sin stærke Krop over Hjulet,

Skuldrenes Bevægelse er som et Spil — Bak! byder han ned i Talerøret — fremad, stop! — saa! Vi ligger ved Pontonbroen. Saa graciøst, saa sorgløst — og saa haandfast og hurtigt besørgeres Trafiken paa Seinen. Her som overalt har Friheden fundet Udtryk i det praktiske Liv. Den der formaar at lege med Roret, er ogsaa Mand for at slaa Klo i det i den snævre Vending. Baadene løber paa Seinen som i et hidsigt »Fra Væg til Væg«, men der staar en sikker Mand paa hver Kommandobro.

Forbi Nationernes Paladser, forbi »det gamle Paris« sejler man ned ad Seinen og gaar fra Borde under Eiffeltaarnets svimlende Spir. Er man kommen op ad Trapperne og ind paa Udstillingspladsen, fanges Øjet straks af *Tour Du Monde*. Bygningen ser ud som en omvendt Drypstensdannelse, en okkergul Krone af Toppe, der hænger fra Jorden ud mod Himlen.

Ad en høj Trappe kommer man op i det Indre og befinder sig paa en Platform med Udsigt til en Del af Verden. Der gaar et Panorama helt rundt, og det fortsætter sig uden synlig Overgang helt hen til Platformen med Huse, Klipper og Træer. Hvis man spaserer langsomt rundt fra venstre til højre, nyder man efterhaanden og med gradvis Overgang i hinanden Udsigt til en By i Spanien med Pyrenæerne bagved, Athen med Akropolis, Konstantinopel set fra Pera,

Syrien og Ægypten, Indien, Ceylon, Siam, Kina og Japan.

Etsteds staar der et stort tropisk Træ, et Kautschuktræ vistnok, de vældige Rødder krummer sig helt hen under Platformen, den dybe Skygge under Træets Krone virker næsten køligt som Lyset under en Domkirkes Hvælving. Og i denne Skygge sidder Indiere med Guldhud, med store hvide Svøb om de gyldne Ansigter. De taler, og det lyder som en Regn af Smaasten i en Dam, som Grynt af Høns. Nærved staar et Træ, hvis Grene ligner Larver, det synes at krybe levende op i den tykke, hede Luft.

Et andet Sted sidder fire Kvinder og spiller Kort, de er i Knæbukser, rimeligvis er det Siamerinder. Deres brune Arme er aldeles runde, de udtrykker det evigt Kvindelige lige saa sødt som ethvert andet Sted i Verden, til Trods for deres brede Munde og indsunkne Næser — hele deres Form er en Bøn om Naade. Se vi er svage og runde, vor Hud er ogsaa blød, vær god imod os!

Fem Skridt, og man staar foran et aabent kinesisk Hus. Lyset derinde er blaat som i en blaa Grotte. De dunkle Lakfarver spejler sig mod hinanden. Kinesere gaar derinde i mørk, blaa Silke, med grumsede graa Ansigter. Der sidder en Kvinde og spiller Brætspil, hun ser af og til haansk og smilende til Publikum, ondt som en

Gorilla, der rejser sig paa Benene og blotter Tænderne.

Nej, det yndigste af hvad der er til, det er Japaneserinderne. De sidder i et Hus, der kun bestaar af et Tag, baaret af lette Søjler, og bagved lyser hele det japanesiske Foraar, Frugttræer i Blomst, Plæner af Blomster, en Fantasi af alle Vaarens grønne og blaa-hvide og rosenrøde Farver. Gulvet mellem Søjlerne er lagt med et fint Tæppe af Straa, langs Væggene løber ydermere Maatter af en endnu sartere Fletning, og her sidder Japaneserinderne paa smaa Puder. De sidder med Benene under sig paa Hælene; Silkesvøbet skjuler deres Former ganske, kun Nakken, Hovedet og Hænderne kan ses, og de har den vidunderligste Bøjning af Halsen, Hænderne er smaa og umyndige — og Hovedet! Det sorte Haar omgiver Hovedet, der er rundt, Øjnene sidder som direkte indfattet i Huden uden Laag. Deres Hud er ikke hvid og ikke gul, men Munden er helt rød. Og Tænderne skinner som smaa Ulveungers Tænder, naar de griner efter Mad. Der sidder én meget alvorlig og sysler med bitte Stumper Papir; skønt hun ikke smiler og ikke i Øjeblikket vender sig udad, er hun finere og mere skær end et Blomsterblad. Hendes Hoved henrykker ved Bøjningens Blidhed, hendes Øre er en lille Sang. Det blanke Haar er Drømmen om en Nat. Hendes tavse Mund er som et

Kvidder af en Fugl. Der gaar et Strejf over hendes Pande som Sol over en Løvtop.

En spiller med smaa kulørte Sandsække, det samme Spil, Børnene i København øver paa Trappestenene. Medens hun kaster en i Vejret, skrabber hun alle de andre sammen i Haanden, medens hun lader en flyve, fanger hun to. Haanden stikker ud af det brogede Silkeærme, hun smiler, bøjer sig vævert forover — saa, nu lader hun alle Sækkene flyve og fanger en paa Bagen af sin Haand.

De ligner *Gnavere*, Japaneserinderne, smaa frugtbare Dyr, der kun har Omsorg for Pelsens Blødhed. De er af en Race, der ikke blev udviklet op gennem Tiderne af Krige og Spektakler. De havde det uafbrudt fredeligt i Japan, smilede altid tillidsfuldt, de fik ikke Træk i Ansigtet af Rov og af Selvforsvar, de har ikke noget i Øjnene, der minder om plyndrede Byer, Usikkerhed, Hoveren, Trældom. — Der stod en Englænder og saa paa Gruppen, mens jeg var der. Og hans haarde Ansigt, der var præget af Trods og af dyb Mistro paa en og samme Tid, bragte mig til at tænke paa dette Folks lange, hvileløse Kamp — Slaget ved Hastings — den evige Sværdfejde tværs over Kanalen — Cromwell . . . lige til Chamberlain.

— Helt længst nede paa Trokaderopladsen har Spanierne rejst et stort Bygningskompleks, der skal

give Indtryk af Andalusien paa Maurernes Tid. Foran Indgangen knejser en Kopi af det berømte Maurertaarn i Sevilla, *la Giralda*. Fra Indgangen kommer man til en Efterligning af Løvegaarden i Alhambra. Foruden Restaurationer, Butiker, foruden en hel Gade i gammel maurisk Stil er der et Teater, hvor der danses spanske Nationaldanse, og en Arena, hvor mauriske Optog føres frem.

Bagtæppet paa Teatret forestiller Toledo. Og her foran Alcanterabroen kommer Danserinderne frem. De danser hver sin Dans og har hver sin personlige Maade. Men de er ens allesammen. O jeg kender dem, de danser allesammen saa ydmygt og frygtagtigt. Nu og da blusser en Vildhed op i dem. Men de er kyske og bange, de tør dog ikke give sig hen. Dansen fører dem vidt — da bøjer de Hovedet. Denne bedende Frygt er ti Gange hedere end Helvede.

Tilsidst kom der to unge Piger fra Sevilla, og de dansede med stor Alvor; de røde Baand hvirvlede om det sorte Haar, de hævede deres Arme i de gule Ærmer — det var selve den hellige Ild, der luede op om dem. Nede i Orkestret sang en Skalmeye, de dybe Fløjt var ogsaa som gule Luer — der lød dunkle Undertoner, en Bas klagede ligesom nede under Jorden.

Da kom jeg til at tænke paa Lenau. Lenau, der skrev for et halvt hundrede Aar siden for en

anden Nation, er som den Stemning, der gaar gennem det vilde og døende spanske Folk nu i vore Dage.

Men dette skønne Folk kan ingen Digter faa, fordi det er altfor ulykkeligt. De Spaniere, der synes, de skal tage Pen i Haand, skriver Racine efter, eller de gør episke Digte om Fortidens Grander. Nutidens Skaal af Blod er der ingen, der vil drikke. Saa maa det spanske Folk *danse*. Dansen er deres eneste Middel til Meddelelse. Og medens Hornene murrer og Fløjterne græder, føler man noget af den samme Fortvivelse, der er i Lenaus Vers. Man husker Digtet om de tre Ryttere, der rider dødeligt saarede over Valpladsen, det, der slutter saaledes:

Und lauernd auf den Todesritt
Ziehn durch die Luft drei Geier mit.

Sie teilen kreischend unter sich:
»Den speisest du, den du, den ich.«

Maurerne optraadte paa Arenaen under en ganske anden Musik — hele Cirkusfanfaren, denne grusomt lette Musik, der ledsager Akrobatens Balance paa Linen — smit-smat af Kornetter og Pauker, Touche!

To Maurerinder red frem og kastede gyldne Kugler op i Luften, og bagved red en Araber paa en mager, halvvild Hest. Men hver Gang en Kugle steg, tog han Sigte med sin lange

Bøsse og skød den til Støv. — En ung Kvinde red paa Kamel og stod paa Hænderne fra Sadel-len. Kamelen hvæsedde som en stor tirret Fugl, fraadede og brød ud i halve Brøl, men hun havde Krammet paa den, hun plejlede uden Om-svøb løs paa Laarene af Kreaturet og fik den til at knæle kønt for Publikum som et Dyr skal. Længe efter at den var bleven ført ud, kunde man høre den skraale over Uretten bag Murene.

Som Slutnummer fremførtes en hel Karavane. Der var Æsler, en Elefant, Kameler, Heste og Maurere, Bøsser og Trommer. De slog Lejr, Elefanten stod paa Bagbenene, Maurerpigerne stillede sig i Tableau og dansede kort efter en Mavedans. Der blev en djævelsk Lyd. De skød Bøsser af og blæste paa Piber, de gav Sværddans til bedste og hylede i Ørkenen. Kamelerne stod og knejsede, som var de nødt til det for at kunne se ud under de tunge Øjenlaag.

Paa Trokaderopladsen ligeoverfor Eiffeltaarnet og Marsmarken udstiller Kolonierne. Her staar man Ansigt til Ansigt med »Varmen«. Ophol-der man sig i en af Bazarerne, vil man faa mange Sorter Mennesker at se. Fra de omliggende Pa-villoner kommer Kaffere, Kinesere, Gorillanegere fra Guineakysten, Siamesere og skal skele lidt paa Verden. Araberne bager nogle Kager i Fedt, de brygger Kaffe — en Pariserinde svøber sin Violatmosfære efter sig, en Neger sveder ...

hvad er det for en Verdenslugt her! Denne Lugt er god, den gaar lige til Vejrs som Røgen fra Abels Brændoffer. — Foran en Butik ser jeg fire Kreolerinder holde Sjøv, de *ler* lige fra Hatten til Hofterne. De har en Hud som store fine Løg, mellem orange og næppe skelneligt grønt — det er den Stemning, der er paa Trokadero, Livsovermodet, der opstod ved Blanding af Vestens Kultur og Tropernes sorte Blod!

RUE DES NATIONS.

Der ligger nu til at begynde med *Italiens* imponerende Pavillon, en Bygning, der i Solskin ser ud som et Spindelvæv — lette Farver, Okker, hvidlig Ir, bleget Zinnober — hvorpaa der svæver fire Kugler i tynd Forgyldning som lige saa mange sarte Sæbebobler. Og bag denne luftige Guldblikhistorie, dette Bedrag af Farveflitter, ligger *Danmarks* grimme Hus. Kontrasten er virkningsfuld nok. Italien, et opædt, ulykkeligt Land, der alligevel skal prunke med Bladguld og liflige Kulører — som en gammel Levedame, der dør sminket og for sit Spejl! Bagved ligger *Danmarks* Hus, og dets Grimhed bliver saa tilforladelig i dette Genboskab, saa brovtende. Den danske Tarvelighed er ægte, den varer. Det gør Svinelæderet ogsaa.

Ti Skridt længere nede ad Kajen hænger Flaget med Halvmaanen ud fra *Tyrkiets* kridthvide

Pavillon. Den er i Moskestil, og den dirrer af Mavedans. O jeg saa en fin Dans derinde, en Sværddans til Fløjters og Violiners søde Lyd! Det var en ung Tyrkinde, en Salome. Og en Brushane af en Tyrk kroede sig om hende, det var meget opbyggeligt. Det var hende, der kunde danse med Halsen — hun er berømt, alle har set hende — hun kunde skrue Hovedet forunderligt paa Skuldrene, og imidlertid smilede hun .
Allah, il Allah!

Lige Side om Side med det letsindige Tyrki, den saakaldte »syge Mand«, ligger *De Forenede Staters* Ligkiste. Huset er en Kopi af Kapitoliet i Washington. Det ligner et mægtigt Gravmæle. Jeg var inde i det og saa Amerikanerne sidde som døde i Læderstolene. Amerika udstiller ikke i denne Pavillon, den tjener til Yankeernes Bekvemmelighed. De mindre Stuer ligner Ventesale paa en Banegaard, og her er det, at de trætte Amerikanere sidder og sover. Ellers er der en Ting paafaldende: Husets Indre er paa det groveste dekoreret med Stjærner og Striber og Skjolde, og Opsynsmændene gaar i Soldateruniform og med Hjælm. Det er Imperialismens Tegn. De Forenede Stater kan ikke længere lade sig nøje med at være Jordens fornuftigste, nu vil de ogsaa lege Tinsoldat og gabe sig fordærvet over Haranguer til *Fanen*. Ud mod Seinen holder Verdens kedeligste Menneske til Hest, Georg

Washington. Paa Kuplens Top svæver en Ørn, mytiske Heste stejler fra Frontespicen . . Ak Brutus, Brutus!

Østrigs Pavillon præsenterer sig herefter som en Bygning i ulasteligt graat. Den falder ikke i Øjnene, rimeligvis er den smagfuldt bygget. Det Indre efterlader et Indtryk af Kejser Franz Josephs Buste, af Proklamer for bøhmiske Bade, Prospekter af Wien, Tøjer og Redskaber. Bagved *Østrig* har *Portugal* sit Hus, som man ikke faar noget Indtryk af. Der er ingen som helst Grund til at antage, at man ikke skulde have set det flere Gange endogsaa, men det har ikke bidt paa. Man faar saa ondt af *Portugal*. Og jeg mindes Lissabon, det var dog sandelig en køn By, jeg klapper *Portugal* paa Skulderen. Ikke forknyt, de sidste skal være de første! Naar Dommens Dag kommer for alle de hældende Nationer, skal vi have dig i fornemmelig Erindring!

Bag *Bosnien og Herzegovinas* smukke Pavillon gemmer *Peru* en pæn Udstilling, ligesom den ene Skolepige putter sig bag den andens stivede Søndagsskørt. Og om begge Udstillinger bevarer man et Minde, der dufter som af dybe jomfruelige Skove.

Storbritannien ligger *vis à vis Persien*. Det engelske Hus er det mærkeligste paa Udstillingen. Det er ligegyldigt og koldt, næsten truende i Stilen. Det udtrykker Foragt for Fremmede, men

uden noget som helst Tegn. Vil man se paa dette kunstløse Hus, staar det en frit for; vil man ikke se det, ligger det der — *by Jove* — alligevel. Husets Indre er det køligste, jeg har set. Men denne rene, raffinerede Kulde er en Kunst, Kunsten at skjule! Stuerne gaber af Lede — men der ligger vældige Lidenskaber under; Møblerne, selve Væggene ser ud som beslagne og laasede Kister — det er Stolthed, der stikker bag. Sovekamrets Stil er barsk og spartansk, men jeg har aldrig set Sensualisme dulgt i Møbler før her! Paa Væggene hænger to, tre Malerier, men saa er det ogsaa den uundgaaelige Burne Jones. I et sandt Monstrum af et Glasskab staar fem eller seks blaa Talerkener. Der findes to uvurderlige Malerier af den mærkelige Mester Turner. Naar Prinsen af Wales kommer til Paris, skal han bo her. Huset er i Stilen fra Henrik den Ottendes Tid. Hvis man nu sammenligner Holbeins Portræt af denne Konge med Prinsen af Wales, vil man faa et Indtryk af, at der har været Mening i Englands Historie. — Persien udstiller Smykker, Turkiser, Dingeldangel, drevne Arbejder, Læder-ting, Tøfler — den samme orientalske Visestump — Mavedansen ikke at forglemme — man har lært udenad paa Trokadero.

Den *belgiske* Pavillon, der er en Kopi af et middelalderligt Raadhus, byder ikke meget mærkværdigt. *Norge* følger efter i Rækken. Bagved

har *Finland* en lille, meget stemningsfuld Udstilling, hvor man kan gaa og bemægtiges af en Længsel efter Norden — de lyse Nætter, Birke-træer og blanke Søer, rygende Kulmiler, Maaneskin paa faldende Vand! Finland udstiller ogsaa en Meteorsten, det gjorde mig saa godt at se. Finland er det eneste fattige og oprigtige Land, der har præsteret en Meteorsten paa Verdensudstillingen.

Saa staar man for *Tyskland*. Det er et stort brøstigt Hus med en *Ed: Grüss Gott!* over Døren. Det er sat sammen af en Mangel paa Stil fra alle Rigets Egne og fra alle Tider. Ærlig talt er det en tarvelig Fjælebod. Desværre har jeg ikke været indeni; det tyske Hus er mestenstid lukket, *wegen Reinigung!* Jeg har staaet og set dem fare om med Spande og Svabere derinde i en Ustanselighed. Men jeg behøver ikke at have været indenfor for at vide, hvad der er. Der er en Buste af Kejseren og et *Denkmal* for en eller anden bibliotekfunden vendisk Snaphane, der er Beviser paa Rigets store hæderlige Flid, Undersaaternes Troskab. sømbeslagne Politibetjentstøvler, der er Statistik over Ølforbrug, der er Kunst. Bibliofil-udgaver og Malerier om ubetinget, nøjagtig og villig Lydighed mod Foresatten. Der er Antikviteter, smukke gamle Bøsser fra den Tid, da Wilhelm Tell skød en Foged og blev sat i Ban derfor af Schiller, der er dyre Førsteudgaver af

Goethes berømte Lobhudling til Dumheden og det hellige Enfold, Faust! Der er sikkert nok Kuriositeter fra Tysklands elskede Middelalder, Stejler, som ingen kommer til at klæde mere, Bøddelsværd, som aldrig skal træffe en passende Hals mere! — Alt det dér har jeg ikke set, skønt jeg ved, det er der. Men kunde jeg gøre det altsammen uset — hvis det ikke *var* mere, om jeg stak mine Øjne ud, saa vilde jeg være blind Børstenbinder Resten af mit Liv.

Hinsides Tyskland i Nationernes Gade ligger *Spanien* med *Bulgarien* bag ved sig. Ak den spanske Pavillon er ikke færdig! Mon den bliver det? Kanske opnaar de at aabne Butiken, naar de andre lukker! Saa bagvendt gaar Spanien fallit!

Man kan gaa ned forbi alle Paladserne paa en halv Time. Men medens man gaar frem, viger Tankerne grænseløst tilbage. Der er ingen Raad, intet Udkomme . . . maaske er det altsammen saare godt, som Gud Herren sagde, da han havde skabt Verden forfejlet.

Ovre paa den anden Side Seinen har *Paris* sin store Pavillon. Jeg saa den som saa meget andet paa Udstillingen, oversaa den.

De allerfleste faar slet ikke Udstillingen at se, de *overser* den. Mangen en Façade, som man har passeret, idet man stod paa det vandrende Fortov, bliver for en som et Ansigt, man kender fra

Gaden og har kendt i Aar og Dag, saa at det aldrig falder en ind at tænke sig en Person derunder. Jeg har lagt Mærke til, at man altid har en vis foreløbig Stemning af den Slags bekendte Ansigter, men derved bliver det. Saa kan det hænde, man møder saadan et Ansigt . . . jeg var en Gang tilfældig kommen ud paa Vestre Kirkegaard; der var Begravelse, og jeg saa ind i Kuppet, just som de aabnede Kisten en sidste Gang, inden Laaget blev skruet til. Da saa jeg en Mand, hvis Ansigt havde været mig bekendt fra Gaden i flere Aar. Der laa han i al sin hvide Herlighed, musestille og død. Da ramte det mig som bitter Ulykke, at jeg aldrig havde kendt den Mand nærmere.

Udstillingen og Udstillingen er to Ting. Et endeligt Indtryk faar man først, naar man er rejst derfra igen, men dette Indtryk smærter som et Ar, hvori man har Gigt.

Byen Paris har gennem sin Udstilling søgt at give et Billede af sig selv i Fortid og Nutid. Hvis man lukker et Øje til for hvad man tilfældigvis ved, hvis man gør sit Syn uperspektivisk, vil man falde af den ene maalløse Forundring i den anden. Der udstilles en gammel Egedør, som i ingen Henseende har noget mærkeligt ved sig; i en Krog opdager man en Bunke sammenvredne Jærnrør, halvt opædte af Rust og Aske. Men det er en Dør fra Revolutionstiden, og Jærnskramlet er

Resterne af en Helvedesmaskine. Der findes en Mængde af den Slags — Stumper af en Fortid, som det nu er saa om at gøre at faa bjærget. Hvorfor? Fordi man oversaa dem i sin Tid, de almindelige Ting! Der er en Selvopholdelsesdrift selv i de ringeste Ting, intet maa dø. En rustfortæret Spore, der er bleven gravet op i en Mose, bliver udødelig paa et Musæum, fordi Menneskene nu en Gang er saa glemsomme, mens Tiden er der, og saa umætteligt nysgærrige, naar den er svunden. Den menneskelige Aand er sat i Bevægelse mod Enhed, blind som den er, den vil, den naar sit Maal ad de underligste Veje.

Se! siger jeg, *se* i Fornuftens og Rimelighedens Navn. Se den Dag i Dag hvad der er, alt sammen og ikke mere! Opsøg enhver Ting, at du ikke siden skal krympe dig i Smærte over at undvære, at du ikke skal dø halvfærdig. *Se!* — ellers vil du komme til at dø rasende og gal af Længsel efter hvad du forsømte!

Byen Paris udstiller Billeder og Modeller af det, som kun meget faa ser eller ved noget om, de mægtige Kloaksystemer, der hvert Sekund er en Virkelighed under Jorden, under de levende Gaders Brosten. Man faar en Forestilling om de murede Kanaler under Jorden, hvis hvælvede Loft ligger med Vand- og Gasrør, med tætte Bundter af elektriske Kabler, og hvis Bund flyder med al Byens udfældede Uhumskhed. Fotografierne er

taget ved Magniumsllys, en og anden Arbejdsmand staar i Forgrunden i sine Voksdugsklæder med et blændet og opspærret Blik, som saae han Spøgelser. Der staar en Rottelugt ud fra disse Billeder, en tyk muggen Lugt fra de grumsede Vande, der vasker deres klæbrige Strøm over Stenene i Jordens mørke Bug.

Paris udstiller Modeller, Billeder, Planer af alle offentlige Arbejder og Institutioner. Jeg har aldrig før vidst, hvor vidt og dybt *Fællesskabet* er forgrenet i en By, hvor vældig en Plads det Almindelige, det Socialiserede indtager. Her breder sig vidtløftige Hospitaler, uoverskuelige Sporvejs-systemer, Telefon- og Postvæsen, Politi, Brandvæsen, Gas- og Vandvæsen. Og alle disse højt-udviklede Systemer hviler paa Begrebet *By*, de er ganske upersonlige, uafhængige, de har udviklet sig indeni Staten og udenfor det enkelte Individ.

Paris udstiller Fotografier af Lig fra *La Morgue* med Angivelse af den Maalemetode, hvorved man har identificeret dem. Der udstilles en Mængde højst mærkværdige Forbryderfotografier, og det vises, hvorledes man gennem Maalinger af Kra-niet, gennem erfaringsbestemte Undersøgelser af Trækkene, Ørene, Kæberne formaar at holde den enkelte Forbryder fast som den han er. Det moderne Samfund vejer fint. Det er ikke let at knibe ud. Det moderne Samfund bestemmer statistisk og ender med at faa Ret. Selve Opsæt-

sigheden hos den Enkelte er en Sygdom, der behandles paa Hospitalets sjette Afdeling. Til Gengæld lover Samfundet den Enkelte aseptisk Behandling (Paris udstiller som Kontrast Interiører fra det gamle Hospital, hvor Barselkvinder, Tyfuspatienter og Tilskadekomne laa i samme Seng), Samfundet lover den Enkelte kemisk Undersøgelse af Urinen, nøjagtig Journal over Tilfældet, Sektionsrapport paa Farmaceutlatin og fri Begravelse. Hertil kan enhver hælde sit Hoved.

Samfundet *har* Ret. Men som blind og upersonlig Magt tager det undertiden fejl. Dog det er ogsaa Samfundets Ret. Paris udstiller blandt andet Billeder af forskellige Mænd, der har udøvet Attentat i Byen — lige fra Ravailac til moderne Anarkister. Det ser saa uforsonligt ud, saa halvt hævngherrigt — men lad gaa!

Paris udstiller mangfoldige andre Sager. Men lige saa mangfoldige Sager er *ikke* kommen med — de laa for nær! Hvor er selve den levende By, hvor er alle de just ikke i Øjeblikket kuriøse Ting, der fylder fra Triumfbuen til Julisøjlen? Hvor er Planer og Forklaringer om den moderne Prostitution, som mangan Udlænding dog har nydt Sødmen af, og som han bevarer rørt i sin Erindring? Paris' Udstilling byder paa Kinematografbilleder af Renovationstableauer, af Rangeringer paa de store Banegaarde; men hvor er de levende Billeder af Skandalerne paa Moulin Rouge,

af Slagsmaalene paa Boulevarden, naar Politibetjentene skrider ind kolonnevis og tamper det hylende Folk? Hvor er de fonografiske Genivelser af Dagens Klange paa Gaden, af Nattens Kvidder, Droskerullen og syndige Halløj?

Man maa ikke forlange for meget af en Udstilling. Man maa nøjes med hvad der er. Der er nok. Der er for meget. Man faar ikke set en Brøkdæl, *set*.

KUNSTEN.

For den, der er bleven vant til at se Udstillingen som et Symbol paa alt det, der vandrer evigt mod Fuldendelse i Tiden, er der noget næsten forfærdeligt i at se noget blive færdigt. Norge har aabnet sin Pavillon, Sverige ligervis. Tyskland aabner i Dag. *Der* kommer man ikke mere. Man gaar derimod ind i den store Himmelglobus i en mild Regn af Kalk og kruses ligefrem af Henrykkelse, over at den endnu er i sin Vorden. Gudskelov for de Stenhøvle, hvormed man pudser Sandsten, saa alle Mennesker bliver sure ved Tænderne i Kvartmiles Omkreds. Tak for de Damptromler, der suser bestialske med Svinghjulet og knaser Smaasten under Valserne som Tænders Gnidsel i Helvede!

Paa højre Seinebred ligger en Mængde Forlystelsessteder, Teatre, Kinoptikoner; at *de* er bleven færdige, kan man ikke beklage nok. Et af

dem er dog morsomt, det er et Hus, der er sat paa den anden Ende. Det er virkelig bygget med Skorstenene mod Jorden og med Sylstenene øverst op mod Himlen. Naar man ser det, maa man næsten staa paa Hovedet af Grin. Indeni optræder der Syngepiger med Benene i Vejret. Og spørger man rystet til deres Moral, faar man vendt op og ned paa ethvert grundmuret Begreb . . . de siger Nej til en *souper*!

Helhedsudtrykket af Udstillingen nu er iøvrigt henimod det normale. Tyskeren er kommen. Saaledes hører man Viben skænde og klandre, naar Foraaret er bleven en Kendsgærning. Tyskeren ansamler sig foran de hvide Kvindefigurer, der favner ud mod Luften fra de hvide Façader, og fniser; hører man et brutalt Haanskrig et Sted, da er det en af vore Brødre hinsides Kolding, der har faaet Øje paa noget dristigt og smukt. Øllet reagerer, og saaledes er Atmosfæren nu typisk for enhver Udstilling, hvor Tyskeren anstiger for at hjemsende Ansichtskarten og for at malplacere sine Ræb, i Kraft af at han har betalt sin Entré. Englændere er her mange af, men jeg har ikke set mange Kinds-kæg. Englænderen har haft Ord for at gaa med Kikkert paa Maven, og Literaturen har, om jeg saa maa sige, *tærnet* ham; sandsynligvis er den Fremtoning bleven set. Men den moderne Englænder skiller sig ikke fra andre Folk uden ved større Renlighed og ved Afsmag for enhver

Art af Kvalm. Dansk hører jeg ikke ofte; forleden, da jeg var inde i Kostumernes Palads, hørte jeg mange danske Damer; det maa antages, at de opholder sig der til Stadighed, siden man ellers aldrig bliver Vidne til Grønnegade-Entusiasme.

Japan . . . det ligger saa evigt allerede under Kastanjerne. Ceylon gaar man ind og ud af, Kanada, Transvaal — om fire Maaneder er det der altsammen ikke mere. En Dag er Udstillingen som den Sang, Zigøjneren sang paa Heden, som et Skud, der faldt langt borte bag om Skovene. Avisen fra i Dag ligger paa Biblioteket; et værkbrudent Menneske støver den maaske op og sammennitter Historie af Annoncer og Trykfejl; han konstaterer, at et Skomagerfirma averterede om Totaludsalg, samme Dag som Deroulède vandrede i Landflygtighed . . . og nu stormer det, Blæsten gaar paa vide Fang over Byen, Omnibusser brøler Gevalt i Støvskyerne, unge Damer ved ikke deres levende Raad — fare hen, fare hen!

Hvad bliver der tilbage, hvad redder Dagens dyre Spil, hvad bjærger i alt Fald Livets Skin, naar det synker saa uigenkaldeligt selv? Intet, intet kan man undvære, men Tiden gaar, og man maa undvære alt, det svinder som Euridike ned i Mørket for evigt. Hvad bliver der tilbage?

Kunsten.

Og der er bygget Kunsten et vældigt Tempel

paa Verdensudstillingen, fuldt saa stort som de berømte Kirker, hvormed de Gamle søgte at redde Livet ud over Graven.

Bygningen er i Banegaardsstil med Glastag, Murene er hvide og smykket med en Rigdom af Søjler. Men først naar man kommer indenfor, faar man et Indtryk af Bygningens uhyre Størrelse. Mellem Glastagets Midterkuppel og Gulvet ligger et svimlende Rum af Luft. Denne Indhvælving af Rummet giver ikke det Kryptindtryk, som selv de største Kirker giver — Stengruber dybt under Jorden; her flyver man let i Friluft, Sol og Skygge løber som Orgelmusik over det grønklare Loft.

Under Midterkuplen staar Billedhuggerarbejderne. Der er en utallig Mængde. Man ser Folk vandre rundt i Gruset mellem Figurerne, i en Skov af Marmor, forstenet Nøgenhed. Folk flokkes om et Arbejde af en Mester, der er bleven berømt, fordi han nærmede sig endnu en eneste Haarsbred til legemlig Sandhed. Alexander Dumas *fil*s ligger og sover i Marmor, Susanna staar for Raadet, Jeanne d'Arc rider i Kotillon, Job sidder med Potteskaaret mod sin Hofte. Man undgaar heller ikke den unge Kvinde, der ligger pladask og forestiller Sorgen. Kain og Abel og St. Georg med Dragen svigter aldrig ved en *Première*; jeg noterer endvidere den lille Pige med

Svovlstikkerne og Violinspillersken og »Sandheden« (*polykrom*).

Men etsteds staar der en Kvindefigur, et Marmorportræt i Legemsstørrelse. Det kan ikke forestille nogen blaa Almindelighed, tværtimod forestiller det saa evident, saa absolut et eneste bestemt Menneske. Det er naturligvis bare en snavs Model. Kunstneren har haft hende for at hugge en *Eva*. Saa gaar det Satans Menneske hen og elsker dette kattebløde Eksempplar af en Omgangspige! Der staar hun, og hver den, der ser hende, holder det ikke ud, hun er dejlig, hun lever i det iskolde Marmor, hun er evig som Elskoven, der leveres fra Slægt til Slægt tilligemed Døden. Dette er hvad der bliver tilbage af to Menneskers dybe Angst for at forgaa.

Inde i Salene, langs Gallerierne, oppe og nede hænger der Malerier, fransk Kunst, engelsk, amerikansk, tysk, spansk — Kunst fra hele Verden. Det er ikke altsammen lige godt; de Kunstforstandige gaar om med Blyant og Papir og fører Kursliste og influerer paa Markedet. Det bedste Papir for Tiden er den saakaldte Prærafaelisme, Puvis de Chavannes, Burne Jones og Cornelius. De to er afgaaet ved Døden, den tredje, Burne Jones, gør det nok ikke længe heller, hans Malerier vidner om en gennemgribende Anæmi.

Tilbringer man fire Timer mellem disse Malerier fra alle Lande, vil man med stor Tydelighed

kunne spore en ny Art *Reaktion*. Kunsten bestræber sig efter at overføre, efter at virke transcendentalt — Virkeligheden er bleven forbudt igen. Mon det er tilfældigt, at Tyskerne maler Centaurer og Enhjørninger? Hvad de har af Oprindelighed, af Hedenskab, maa smugles ind. En stor Del Kunst er direkte Udtryk for Hykleri, navnlig Tyskerne er ikke forknytte, naar det gælder at logre for Hohenzolleren. Og den Svindel, der drives i Frankrig med Patriotisme, finder ogsaa sin Pensel. I de Dage, Valgene stod paa, saa jeg nogle smaa Plakater, der var klistret paa Skiferpladerne inde i Gadens Nødtørftskure mellem Reklamer for Arkana mod hemmelige Sygdomme. Der stod Navnet paa en Kandidat, og nedenunder: den *Dreyfusard*, den *Frimurer*! Der er flere af den Slags Plakater paa Udstillingen, blandt andet en af den evindelige Deroulède, ja han har ikke malet den selv, den forestiller ham; men han kunde godt have gjort det.

Den amerikanske Kunst synes fremgaaet af denne Nations Humor. Der sidder den langhaarede Kunstner paa sin Kvist — hvilket i Amerika vil sige den otte og tyvende Etage — og maler »Pigen ved Brønden«.

Jeg gik Salene igennem og blev træt. Men da jeg kom ud paa Gaden igen, følte jeg mig styrket i min Tro paa Menneskeligheden, der er saa stærk, at den søger sin Fordobling, saa selv-

beruset, at den higer efter at gøre et Udtryk evigt — en Kvindes Smil, et Lysfald paa en Eng, en Skumflugt ved Havets Bred.

— Hvor der er mange Billeder, hvor Livet er dyrt selv i sin Fattigdom! Hvor de hænger ved Tilværelsen, hvor de skriger paa at blive husket, selv naar de muldner! Maa der da ikke være noget om det, er dette halvvejs forbudte, halvvejs syge Liv ikke en Herlighed! Er Menneskets Legeme ikke skønt trods sin Fornedrelse ved Skam, siden det afbildes atter og atter! Dette Legeme, som hvert usselt Menneske paa Gaden besidder, er Kunstens sidste og eneste Genstand. Og Huset, hvor Billederne hænger, er Templet for Mennesket, det guddommelige Menneske.

Et er fælles for alle de Udstillinger, hvor jeg har været: det Publikum, der kommer. Hvad enten det er en Foraarsudstilling i København, et Musæum i Hamborg eller Kunstpaladset i Paris, det er de smukkeste Mennesker, man ser. Det er de ranke Folk, der ved at bære Hovedet, det er de smukke Ansigter, der har faaet Ligevægt ved den menneskelige Forms skønne Religion.

DANMARK.

Det midtpunktflyende, det med sig selv splidagtige Land . . . Danmarks Udstilling ligger spredt rundt langt fra hinanden i ikke mindre end tolv Afdelinger. Men disse smaa fattige Grupper syner i Udstillingens Labyrint, thi medens alle andre Lande svømmer i et Roderi, er de danske Afdelinger næsten *færdige*. Jeg ved ikke, men der er noget ved disse Afdelinger, der minder om et Barn, som staar fredgjort og *har* spist sit Brød, medens de store Drenge endnu rives om deres.

Danmark har sit Hus i Nationernes Gade op til det vandrende Fortov. Naar man kommer forbi deroppe, ført som af Merkur mellem tusind andre Sjæle paa Vejen til Hades, ser man en mørk Bjælkegavl, et skraanende Tag og en Stork, blide Blyruder — Huset ligger saa roligt og gemmer sine Stuer ved den vandrende Vej. Det er

en Kopi af en jysk Bygning fra et eller andet forgangent Aarhundrede . . . men Stuerne er monteret med Empiremøbler og moderne Sager. Saaledes udstiller et Land, der ingen Nutid har og som ikke formaar at spejle sig sandt i sin Fortid — et Land, hvis Fremtid er mere problematisk end Børnekorstoget under en Walter Pengeløs' Ledelse.

Danmark er vel ikke ene om at søge hjem til Middelalderen for at identificere sig saa nogenlunde nationalt — der er naturligvis Tyskland, der er Italien, som skjuler sin Nutids Elendighed med Flitter fra Dogernes, Michel Angelos Tid, den Tid da Verdenshandelen var deres. De vaagne og grove Normænd ved ikke bedre end at stable et Hus op i Stavkirkestil. Men de fleste evropæiske Lande kan gøre deres Stil *hel*. Tysklands Forhistorie var allenfals tysk, de monterer ikke *Rabenstein* med Empiremøbler. Norge har frendraget sin gamle knarkende Bondestil; naar de endelig skal være nationale, lægger de sig efter Træboller med rød og blaa Maling, Krus, tunge Sølvtung, Navneduge og Tapeter. *Her* kunde Danmark taget en Kamp op. Vi havde en Gang en svær og typisk Form for Borde og Stole og Skabe, Egetræ i massiv protestantisk Stil, Bordben, der stod paa stampet Lergulv, karakterfulde Bilæggerovne. Fra vort oldnordiske Musæum kunde der hentes fine og rige Motiver

til Guldsmedkunst, til Dekoration. Der ligger vidunderlige Halsringe der i Musæet, der er Ting fra Broncealderen, hvis Skønhed ingen moderne Kunst har overgaaet. Men det faar altsammen ligge; man har gjort nogle Forsøg, men har intet gennemført. Ikke en Gang i Daarskab gør vi noget helt ud! For lige saa vist som det er Daarskab og af det Onde at vende sig mod Fortiden, lige saa sikkert er det, at en Nation *skal* have gjort det — for at være færdig dermed! Befrier man sig ikke en Gang for alle for sin Last af Tradition og falsk Stemning, vil man aldrig komme til at tilhøre sin Tid.

Men 'Danmarks Fortid er at søge i andre Landes Fortid. Og Danmarks Nutid og Fremtid ligger i Udlandet.

*

*

*

Det danske Samfund har Luftens Tilstandsform, Molekulerne søger fra hinanden. Og naar de Skillerum, der lukker om Staterne, Nationaliteten, om føje Tid falder for den kosmopolitiske Bevægelse, vil Danskerne bogstavelig talt fordufte mellem Folkene. Der vil sidde en Dansker i San Francisco og hade en i Kalkutta, en Dansker vil staa paa Banegaarden i Nowgorod og spytte ved at høre en Jerusalems Skomager tale dansk. Disse to Millioner indædte Hadere vil vandre

husvilde med Hælene mod hinanden rundt mellem Verdens Arbejdspladser.

Danskerne hader hinanden som snittebærende Skadedyr — og med god Ret. Der hænger samme impulsive, næsten mystiske Dræbelyst over Danskerne indbyrdes som over to Mennesker, der har været gift i 40 Aar og *kender* hinanden og ser rødt i hinandens Selskab hver modbydelig ny Morgenstund. Hvorfor? *Fordi* det danske Folk kliner sig sammen som en gammel Familie, der i taabelig Raceforblindelse hellere ender som Kretinere end søger sammen med friskt og fremmed Blod. Fordi Danmark lider af Indgifte, af social Blodskam, af nationalt Selvhad.

Denne forfærdelige Art af Had har været typisk for en anden Smaastat, en med Danskerne nærbeslægtet Race, og der skabte den en af Verdens mægtigste Literaturer: *de islandske Sagaer*. De fortæller om saa og saa mange Slægter, der var henvist til hverandre saa længe paa en Ø, at de tilsidst i Rædsel og Had slog hinanden ihjel. Hadet mellem dem var af en uhyre, panisk Natur. Det var nemlig Elskov og Afsky i et. Gunløg Ormstunge elsker Ravn, fordi han hader ham — O han længes, han skælver efter ham, efter at kløve hans Stjærn med Øksen! Helga hader Gunløg, fordi hun elsker ham. — De er for nært beslægtede.

Jeg har Indtrykket af, at denne samme tra-

giske Fordobling og Modsætning i Følelsen ligger til Grund for den overmenneskelige Vildhed i *Niebelungenlied*. Den er Symptomet paa Indgifte.

Begynder en Race eller en Æt at afgrænse sig, da ender den med at fortære sig selv. Race-instinkt vil sige Drift mod Ulykke. Kun Bastarderne bliver lykkelige — jeg mener dem, der er Resultatet af en Krydsning.

I Danmark er Familien godt sammenspillet, de *kender* hinanden. — Livet er en Omvej; det er naturligvis en Genvej at dø. Livet er en Illusion. Men tag ikke *den* Illusion fra din Næste! Danskerne gør det. Herman Bang, der er en stor Kender af Degeneration, har skrevet om to Søstre fra den danske Provinsby, det er i »Ved Vejen«. De to Søstre *kender* hinanden. Hver for sig ejer de maaske menneskelig Følelse, men i *Fællesskab* er de uhelbredeligt intetkønnede. De kender hinanden, den ene er altid parat til at smile fattigt ad den anden og stikke ihjel med et Vink om Kendskab til den Nødtørft, der er fælles for dem begge. De piller Fjerene af hinanden, de staar for hinanden som plukket Fjerkræ. Og der bestaar et dybt, dyrisk Had imellem dem, en *Skræk*.

Hver Dansker har en Giftbrod paa sig. Kan han ikke klare sig, stikker han: *skab dig ikke!* Og han dør selv med, naar han har stukket,

ligesom Bien Danskerne kender hinanden. Vask dine Fødder!

En Mand bliver varm for en Sag og taler stærke Ord. Da siger hans Kone stille og med et vist Blik: Aa det mener du jo ikke! Han tier straks og gaar i sig selv. Denne Kvinde ved noget om ham i bar Skjorte. Hvis han er en brutal Natur, føler han Trang til at slaa hende ned, det modbydelige Dyr, med en Ølflaske. Men det gør han ikke, fordi det kan han blive straffet for — han hader hende og martrer hende til Gengæld med sit Kendskab til *hendes* Klysterer.

Dette senile Land vaager med to Millioner Øjne. Ingen Overflødighed, spring ikke som en Tøs mod en nedhængende Kvist i den grønne Skov! Vi ved, hvad du har under Klæderne, spil ikke yndig!

Jeg ved unge Danskere, der er kommen til Udlandet og har kastet sig vildt om Halsen paa et Menneske, der talte et andet Sprog end dansk. Synden er barmhjærtig. Ude i Verden er der endnu Mænd, der føler henrykt paa den danske Kvindes gule Haar og spørger, hvor det er muligt, det kan være saa forunderlig gult. Derude er der Kvinder, som ler lykkeligt, naar en fremmed Mand forglemmer sig i deres Favn. De gaar som befriede Guder paa Gaden i Udlandet, de Danske — men hører de et dansk Ord af

en Forbipasserende, kommer de til at ryste og skære Tænder.

Hvad er der i Vejen?

Jeg mødte en Landsmand, siger de endnu stakaandede af Skræk. De henter Vejret og kommer sig lidt efter lidt. Men længe efter er de misfarvede af Skræk.

Der svæver altid en kold Haand over dig i Danmark. Og stiger Spilopperne i dig, faar du den klamme Haand smattet mellem Skuldrene.

Danmarks offentlige Liv og Danmarks Literatur er hinsides Klimakteriet. Det er Affektation at ville tendere mod en Redning af Landet. Det er forbudt at stile mod nogen Art Storhed. Enhver navnløs Dansker tager samtidig med Artium Eksamen i Vid paa de store Mænds Bekostning. Der var Narre mellem de store Mænd, men en og anden udrettede dog en praktisk Bagatel. Imidlertid er det dansk at hæve sig over store Mænd ved en Vits i en Avis. Det er bekvemt. Og det er velset; de unge Mænd, der kan deres Skuldertræk, naar Talen er om de store Særlinge, de er af det rigtige Stof. Det er en hvas Hagl at komme ud i, naar betydelige Mænd faar paaskrevet i Danmark. Men *den*, der er Medlem af Foreningen, hæver ikke Hovedet! Det er en brugbar Kraft.

De hænger sammen i Danmark. Derfor har Literaturen i Danmark heller ikke hverken Formaal eller Genstand. Den har til Hensigt at

blive anmeldt i Pressen. Kritiken beskæftiger sig aldrig med Bøgers Indhold men kun med deres Form. I Danmark ophæver Poesi og Kritik hinanden som ligestore Størrelser paa hver Side af Lighedstegnet . . . undertiden i en og samme Person! Man kan slette en Poet og en Kritiker paa en Gang i Danmark — smide dem ud parvis som Sild, der er kværket sammen to og to gennem hinandens Gæller. — Lyder der en Gang et Nødraab, besvares det med en Undersøgelse af Raabets Ordlyd, dets Form. Imidlertid er der en, der drukner.

Dette er aandeligt Forfald. Naar et Menneske giver sig til at beskæftige sig med selve sin Tanke i Stedet for Tankens Objekt, er han gaaet i Op-løsning. Det danske Aandsliv hælder mod Undergang. Der er en, der drukner.

Friskfyre skal nok blive bremset i Danmark; der er dem, der vil gøre dem opmærksomme paa det *Relative* i deres Følelser. De faar en Kritiker over sig, som uimodsigeligt har været ung ogsaa en Gang, og som erobrede *Vantro*, da han for efter det gyldne Skind. Men det er svært at træde Vande i Fedt, det kvalmer for Folk med friske Ganer at ælte i Alderdom.

*

*

*

Der er ingen Grund til at beskrive de danske Afdelinger paa Pariserudstillingen mere indgaaende

end andre Landes. En Udlænding vil rimeligvis slet ingen Indtryk faa. Dog er der Ting, der staar paa Højde med Udlandets, Finsens Lysinstitut, Porcelænerne, Telegrafonen.

Finsen har gjort et Arbejde for Danmark, fordi han har gjort et Arbejde for hele Verden. Man tør nævne hans Navn, det kommer ikke som en ond Lyd for Dagens Literatursjovere, han har ikke udgivet et Prænumeranthefte Vers under de herskende Bogterroristers Beskyttelse.

Finsens Navn skal huskes af den nye Tid, den nye Tids Slægt. Han har ikke bidraget til at spise *dem* af med prænumererede Livsanskuelser, der hungre efter Livet selv. Han har hjulpet sejrrikt mod en snyltende Fjende af dette vort Legeme, der er vor eneste Forbindelse med Jorden. Vers om Foraarets Trær er en Nydelse mere for den Sunde, men den, der trues paa Øjne, Mund og Næse af en ubarmhjærtig Sygdom, trænger mere til Lægebehandling. Paa Landet vil Bønderne gerne falde til at læse i Biblen for de Syge i Stedet for at hente Læge til dem; de kommer sig sjældent af Læsningen — undertiden turde Døden paaskyndes derved — men de antages at gaa til Himmels, naar de har udstridt. Man tillade mig at slutte, at Literatur taget i Betydning af det aandelige Livs Fortrin fremfor det legemlige er en skadelig og farlig Levning af den jødiske Mytologi.

De danske Porcelæner er noget af det fuldkomneste, der findes paa hele Udstillingen. Jeg tror ikke, det er tilfældigt, at dette smukke Resultat er naaet ved en Alliance mellem Kunsten og Industrien. Er det ikke Kunsten, der er vendt tilbage til sit Udspring, til sin Sammenhæng med det Daglige som Udsmykning af de Ting, man bruger? Et Bevis for, at denne Porcelænskunst rører ved det Oprindelige i ens Sans for det Skønne, er, at man føler et tydeligt Ubehag, naar den begynder at forfalde — der er nogle Efterligninger af Blomster og gennembrudte Ting, som aldeles ikke tiltaler. Det er ikke »Krukker« længere. Her forlader Porcelænskunsten sin Grund.

Paa intet Maleri har jeg kendt den danske Natur saa godt som paa disse Porcelæner. De lyse Nætter, Frøerne under de vaade Blade, en Trækrones tunge Svajen i en Efteraarsslud — Stemningen staar mærkelig frisk ud fra den haarde Glacur. Farverne er som i Danmark, altid Mellemtoner, altid linde Konturer. Og Danmarks Natur er jo altid den samme, uomskiftelig. Gudena! løber endnu ind gennem Engene ved Randers, Limfjordens Brinker hælder sig ud mod de blaa Bredninger. Vinden har sin Lyd over Danmarks Bakker, den susser stridt forbi paa sin Vej fra det ene Hav til det andet. Saaledes har

Halvøen og Øerne ligget altid, medens Historien pinte sin Tragedie derover.

Og skulde det end gaa Danskerne meget galt, saa bliver Halvøen og Øerne dog liggende paa sit Sted, og man kan for gode Ord og Betaling bo en Sommer paa det uforglemmelige Sted, hvor man er fra.

Valdemar Poulsens Telegrafon er en stor og genial Opfindelse, dens Tilstedeværelse paa Parisrudstillingen godtgør, at en dansk Mand kan naa lige saa højt som en Amerikaner, en Tysker eller en Franskmand. Hvorfor skulde det ikke være muligt? Hvorledes gaar det til, at man overhovedet maa undre sig over det? Er det Landets ringe Størrelse, der forbyder Vækst? Vokser da Rugen kortere paa de smaa Agre end paa de store?

En Mands Storhed og Betydning er afhængig af Omdømmet i Landet. Og i det danske Omdømme er Maalestokken *æstetisk*, det vil sige kristen. Man naar højt i Danmark ved at bøje sig. Man *faar* gennem Abstinens. Fattigdommen alene er poetisk.

Men den moderne Tid lugter af Krav. Der staar Folk ude i Periferien og stirrer. Er det Sult efter Idealer, der skinner dem af Øjnene, har de Manuskripter under Armen, saa kan de komme nærmere. De skal blive mættet, deres Talent skal blive udbyttet ved en Avis. Men er

det Folk, der vil betales med Hus og Grund, Kone og Børn, Rejser til Karlsbad . . . ja saa hører de ikke til der, saa falder de simpelthen udenfor Omdømmet. Det maa jo være en Viden-skabsmand. Han maa have opfundet en Værdi for korporlige Mennesker. Han kan ikke faa en Plads mellem dem, der anmelder hinandens Bøger, han er ikke fattig. Han vil ikke hjælpes. Det er en Plebej, lad ham udvandre.

*

*

*

Der er for nylig opkommen en ny Slags Nationalfølelse i Danmark — forbunden med Skandinavisme. Det er en Sønderjyde, Johan Ottesen, der har taget Affære. Han har endnu Smagen af Kristiansfelder Honningkagerne paa Mandlerne, det er ham meget om at gøre at faa *Evropa* jaget ud af Danmark igen. I denne Bestræbelse støttes han af adskillige »radikale« Folk, blandt andre Karl Larsen, Professor og Ridder af det store Voltakors med Stjerne.

Denne Bevægelse kan være farlig, fordi den fremtræder maskeret; den udgaar fra den Side af det danske liberale Parti, der er i Opløsning. Desværre har mere end en af dem, der indførte Evropa i Danmark i sin Tid, nu selv bidraget til at give Reaktionen Medbør ved at gøre »Danskheden« Indrømmelser.

Lad denne Nationalisme faa nogen Fremgang paa Øerne, i Jylland faar den det ikke.

Befolkningen paa Øerne har altid været Kronen nær, det var bestandig Øboer, der viste Talent for at gaa under Pisken, de forstod at tage en Fordel med Tugt. Disse halve Vender og hele Kulsviere betænkte sig aldrig, naar det gjaldt at blinke for de tyske Grever, der har beklædt Danmarks Trone. Lydighed og administrativ Duelighed stammer fra Øerne, Embedspartiet, det danske Højre, er fra Øerne.

Men Jyden kan daarligt bøje sig. Jyderne stod altid i Opposition, eller rettere Oppositionen i Landet var altid jysk. Danmarks Venstre har Rod i Jylland. Jyderne — dem Saxo aldrig kunde fordrage — de misforstod Knud Konge og slog ham ihjel, de stod i Vognborgen paa St. Jørgens Bjærg i Vendsyssel, stædige og væbnet til Tænderne som deres Fædre, de vandrende Goter. De havde al deres Tid et tungt Nemme for Danmarkshistorien, vilde altid forandre paa den.

Jydens Sympatier var nemlig aldrig hverken norske, svenske eller tyske. Deres Natur er af samme Oprindelse som Englændernes, og mod dem bøjer de ogsaa nu, skønt det næppe er dem bevidst. Jyden stod jo altid fædrelandsløs i Danmark. Øboernes Dialekt blev dansk Bogsprog.

Kronjyden er en Sprogløs, han er ensom, han har ingen Fædreland.

Kom altsaa ikke til Jyden med nationale eller skandinaviske Floskler.

»*De Forenede Nordiske Republiker*« — det var en køn Tanke. Men der gives ikke tre Nationer hinanden mere fjendtlige end de tre nordiske, netop fordi de er beslægtede. Hadet mellem dem er panisk.

Bliver der nogensinde Tale om en politisk Sammenslutning, da gaar Jyderne kun med af Fornuftgrunde — hvis de ka betaal sæ.

Men ender det — som det sandsynligvis gør — med, at Danmark genforenes med Hertugdømmerne — ikke omvendt — da vil Øerne gaa glat og organisk op i Tyskland. Jyderne udvander og bosætter sig — saa langt fra hinanden som muligt — paa Territorier, hvor der tales Engelsk.

MASKINERNE.

I.

Der staar en Maskine paa Verdensudstillingen, den rager mod Hallens Glastag som et sort og blankt Taarn, ad hvis Trapper Folk gaar op og ned. Det er en Dampmaskine med to opretstaaende Cylindre; Stempelstængerne er af hvidt Staal og tykke som Træer. Den udvikler 2500 Hestekræfter. Svinghjulets halve uhyre Masse gaar ned i en Udmuring i Jorden, der slutter med et Par Linjers Afstand, men Hjulet roterer støt, det piller ikke et Korn af Murværket. Aksen, der er tykkere end en Mand og af kompakt, drejet Metal, staar i Forbindelse med en Dynamomaskine, et Hjul indfattet i Systemer af omviklet Kobbertraad. Naar Hjulet drejer sine Magnetkærner forbi disse Traadruller, skabes der en elektrisk Strøm paa 2200 Volt.

Der er Mennesker, men det er forholdsvis faa, Fagmænd, der kender Maskinens Indretning Del

for Del og kan gøre Rede for hele den Proces, der begynder med Kullets Forbrænding under Kedlen og ender med Kullets Glød i Buelyset paa Gaden. De kan bevidne, at Varmen er en konstant Værdi, der med visse Tab undervejs lader sig omsætte og flytte til et andet Sted ved Hjælp af Damp og Elektricitet, de kan sætte Kendsgerninger ud fra hinanden og belægge dem med Tal. De skriver Lærebøger, bestyrer en Drift, forbedrer og opfinder fra nyt, alt eftersom Fysiken er deres Levebrød eller deres Lidenskab.

Men der er jo ingen Levende til, der kan fatte Kraftspændingen i en Dampmaskines Cylinder, ingen Fantasi aner det vældige i Stempelstangens glatte Stamp, femogtyve hundrede Hestekræfters Spil op og ned, Energien i dette Ben, der træder Krumtappen med usvækket Vægt hvert Sekund, *Massen* af Metal, der lyster som i en Leg om de oliesmurte Lejer! — Ikke en Gang om man samlede femogtyve hundrede Heste paa et Sted og spændte dem for paa en Gang, vilde det være muligt at frembringe Stemning af saa stor Kraftnærværelse. Det var mange Heste, et stort Syn . . . men en enkelt ubændig Hingstplag, der slaar op i Kæret, saa at Mosejorden stinter fra Hovene, henrykker mere. *Saa* stor Kraft er der; det er det højeste Indtryk, man kan faa.

Thi Livsfølelsen er Summen af vore Sansers Erfaring, den er bunden til det Organiske, det

Dyriske, selv naar den i sin Sundheds Svulmen higer mod det Grænseløse. Grækerne tænkte sig Titaner i samme Øjeblik som de drømte om at faa Pelikon stablet oven paa Ossa. Hvor den menneskelige Evne hører op, tager den guddommelige fat.

Maskinernes Kraft er ufattelig, som Gudernes Kraft var ufattelig. Men den Sjælens Umættelighed, der spejler sig i Himlen, der vil Almagt og Uendelighed, er den død, fordi Guderne faldt magtesløse ud af Menneskets Bevidsthed? Vil ingen finde Udtryk for sin Sjæls store Længsel i det, der *er*, i denne Grænseløshed, der daglig ligger for med sin Sum af umaalt, uanet Kraft! — Den dødelige Misforstaaelse er ikke henvejret; der gaar Mennesker med et syngende Hjærte, med Sjælen beruset af Kraftlyst, Længsel efter Skønhed og Rytme . . . og de stiger Virkeligheden forbi ud i det tomme Rum, de dør af Svimmelhed. Er Menneskets skabende Fantasi da for evigt sat i Bevægelse mod *Myter*? Kan ingen Tankens Frodighed vende sig mod det Synlige, det absolut Sande, der breder sig vidunderligt paa Jorden!

Maskinen staar der med alle Led spændt sammen af Vilje som et Væv af Kraftlinjer, der er føjet og bøjet i det mindst mulige Rum. Og den er ikke Udtrykket for en blind og stædig og evig lige ufrugtbar Ide, den er det lykkelige Resultat af nøjsomme og nødvendige Tilfældigheder som

alt i Livets Virkelighed. Der er ikke noget *Endeligt* ved Dampmaskinen, kun den Naturlov, der gælder for Vanddamp, raadede, mens den tog sin Udvikling; den betegner en Sejr ad Omveje, men en Sejr! De, der byggede den, stod ikke stampende stille i *Idealerne*, de bøjede sig for Sandhederne — som Kværu lanter, der kommer til Fornuft. Maskinerne er skabt af et Forlig, Menneskets Akkord med det, der er. Mennesket har i dem udtalt sin Objektivitet, han har i dem frigjort sig gennem Beherskelse.

Maskinen staar der paa blanke Staalstøtter, den er ikke udsat for at vakle paa Grund af en Halucination. Den arbejder med uafbrudt Sikkerhed under sine Betingelser, skønt ingen Tænker formaar at forestille sig eller følge den Vekselfart, hvormed Stemplet og Gliderne deler Dampen mellem sig og mønter Spændingen ud i Bevægelse. Enhver organisk Reaktion tager sin Tid, selv saa lidt som at overskue Tallet 15, men Maskinen nøler ikke, venter ikke paa Besked — i samme Nu Hastigheden bliver en forsvindende Grad større, slaar Regulatorkuglerne ud og mindsker Tilgangen af Damp; just som Krumtappen har gjort en Omgang, springer et Tal ud i en lille Rude i Tælleapparatet, ni Enere stiller prompte efter hinanden, og paa Nierens Appel staar Tieren frem, og naar Tiernes Tal er fuldt, viser Hundredtallet øjeblikkelig sit Ansigt.

Der staar en vis Hede fra Maskinen, den gurgler, toner. Den er et System af berusende Rytme, af dansende Takt. Etsteds kan Bevægelsen skrænke sig ind til noget uendelig lidt, et næsten ukendeligt Pik af et Knæ, men det indfinder sig trofast paa sit Taktsted; Bevægelsen er en Sum af Enighed, alle smaa Brøker har deres eget Maal af Tid rundt om Stempelstangens store moderlige Takttempo, alt er lige uundværligt, lige nøje tilstemt. Lyset bader de lange straalende Staallemmen i Takt, Maskinens Lyd adderer al Ulighed i Tid, og Summen af Lyd er syngende Takt. Maskinens stærke Lydighed er Resultatet af Lydighed mod Naturen, dens glatte og stumme Løb, dens utrættelige Evne i Kraft af Leddenes Samstemthed er Indbegrebet af Orden!

Kraften i Hjærtets Muskler driver Blodstrømmen, men Dampstrømmens Kraft driver Stemplet i Cylinderen . . . saaledes er Kredsløbet fuldendt, Menneskets Livskraft, der før skød over Maalet og ind i Himlen, vender tilbage gennem Maskinen.

Her er *Svinget* for de Menneskers Nerver, der svimler mod Storhed, her er den Sang, der bevæger stolte Sjæle, som ikke vil nøjes med mindre end Erkendelsen af Sandhed.

II.

Dagningen var kommen, den stod ind ad Ruderne, ikke som Lys, men som en Blegnen, som et Bud, der vendte tilbage uden Naade. Stilheden var saa stærk, den gik som en Sluse, og dybt inde i det bundløse Stille skelnedes en kvalt Jamren. Stilheden susede for Ørene som et Træk af Genfærd. Dagens døde Larm gik igen i det Stille. Nu laa Byens to Millioner i Dvale, Torve og Gader bredte sig tomt . . . det var, som stod der nu et højt grønt Ansigt op i Luften derude over Byen fra Himmel og til Jord, Billedet af et Ansigt.

Men jeg vendte Øret til og sporede unaturligt vaagen efter sand Lyd, jeg klamrede mig til den fine Støj af et Støvdrys, til en uendelig svag Lyd af Blæst derude over Tagene, den Morgenaande, der gaar med Solen, som for Aartusinder siden.

Og i denne Stilhed fra Evighed af, i denne legemsløse Lytten, der slog mig vaagen, følte jeg en ulidelig Skræk, en grulig Mindelse om Ophør af al Ting. Det farveløse Gry sneg sig afmægtigt og sorgfuldt ind. Da gjorde enhver ringe virkelig Lyd mig varm af Tak. Og efterhaanden som Paris tog til at vaagne og støje, fik jeg Ro.

Ved det første Prust af Liv derude, jeg hørte, maatte jeg le højt. Thi det gik som en Lynrift over Stilhedens Spejl, det lød som et skingrende

Nødskrig! Dagen begyndte med en Dampmaskines ængstelige Fløjtestraale — *saa!* En almindelig Puslen slog sig til, en Reveille, Lyden af en Sav langt borte, en elektrisk Klokke, der hvislede . . Dagen stod rask og færdig ind ad Ruderne. Og pludselig laa der allerede en samlet Lyd om Byen, en Horisont af Lyd. Snart skulde Luften svulme under en fuld Koncert af lykkelige, af vaadestuede Væsner, Kampskrig, Trods og Snøft, hele Tilværelsens berusende Meningsløshed, al Livets Salighed ved Dødskamp!

Og Byens Dagliv gik forbi i sin knusende Vægt, førte alle de Øjne forbi, der ikke bliver seende, før det Haandgribelige er fjærnt; Larmen beskrev sin Bue over Dagen, den djævelsk gode Larm, der aldrig savnes, uden naar den tier. Kampen gik fra og til i Gaderne og lyksaliggjorde Mennesker, thi Kampen er Formaalet -- der er ikke andet, med mindre man vil dø.

Medens Dampmaskinen og Dynamoen staar i Maskinhusets dirrende Olieluft, medens de høje Skorstene smøger besindigt, lever den moderne By hen som under et Forsyn, glemsonst, den nyder sin Fordel som af sig selv og siger ikke Tak. Thi det moderne Forsyn er ganske upersonligt. Maskinen har muliggjort alt, har indløst alle Fordringer, man gaar ikke et Skridt uden at være under den store Muligheds Vinger, men Suset høres ikke.

I Storbyer, der har dannet sig om en Flod, London eller Paris, kan man faa det stærke Indtryk af Overgangen fra den inderste Kærne gennem Forstæderne til Landet. »Byen« er et Begreb, der har dannet sig i næsten hver Hovedstad; det er den indre Marv, de gamle døde Huse. Man kan sammenligne »Byens« gamle Huse med Celler, der ikke længere lever direkte med men ophober Næringsstoffer, magasinerer Kraft. Her er Bankerne, Kontorer og Lagre. Her findes de offentlige Bygninger, Musæerne og Kirkerne og Prostitutionen. Her er Livet trængt saa stærkt sammen, alle Fornødenheder ligger saa nær, at man kan gennemgaa de for et Menneske egne Livsytringer paa et Minimum af Tid, og det hele Alfabetet igennem. Man kan mætte sine Øjne med Tapeter fra Korstogenes Tid, man kan spise Salanganens Reder, overvære en Tumult i den regerende Forsamling, man kan skifte Kaste hos en Skræder, man kan unde sig selv Surrogatet for et lykkeligt Familjeliv — og alt dette paa to Timer og indenfor hundrede Kvadratalen.

Men en Tur ned ad Seinen en Morgenstund overbeviser om, at alle disse Fordele ikke samles paa et Brædt af sig selv. Forstæderne ringer sig om Byen som Basten og Barken om Vedet — her flyder Safterne, her bearbejdes Raastofferne; Ernæringen gaar for sig her. — Et vist Stykke fra Centrum begynder Byen at faa et særegent

blandet Udseende — det er hvad man kan kalde Hospitalsgrænsen. Her ligger alle de Lemmeanstalter og Kirkegaarde, som i sin Tid skødes udenfor Byen, men som forlængst er kommen til at befinde sig midt i; her er Skoler, Halvillaer, en og anden Fabrik. Endnu længere ude gaar Byen over i den rene, bogstavelige Forstad. Seinens Bredder ligger ikke smukt kantede med Kajer, men med opædte Vrag af Pramme, Skrænterne staar ikke med Træer og Statuer, de er nærmest dekorerede med Petroleumstønder, Hunde og ynkkelige Individer, som roder efter noget i Strandkanten. Og Skorstenene oser mægtigt over den lave Forstad. Toget, der allenfals forputtes, hvis det skal gennem Byen, løber her raat og vrinskende forbi. Og overalt spores en Lugt . . . Arbejdet er ublufærdigt, der lugter som af nøgen Hud fra Værkstedernes By.

Da gaar Tonen fra graat og sort over i grønt. Husene spredes og de ligger mere smilende, som var de mætte, som behøvede de tilvisse ikke at stimle i Klump med de andre derinde for at hapse en Bid. Der hænger et Træ ud over Bredden, et stort, rigt Træ, og se der er Græs, særdeles vildt og forfløjent Græs. Smaa blege Valmuer nikker, en blomstrende Busk runder sig over al Maade velstaaende. Seinen lægger sig magelig hen under Træer som en velplejet Kanal . . .

Byen selv er trængt sammen som en Maskine.

Men det er glemt, at de Fornødenheder, man telefonerer til Butikerne efter, dem maatte man før søge korporligt i Skovene . . kun Ønsket om fremdeles at faa det nemmere er ikke glemt. Den Sultne mættes, men Sulten er lige evig. De store elektriske Vogne slæber sig ned ad Gaden; paa en Time kan man faa overset Paris, medens man drømmer om at befærde Skyvejene over Alverden med Luftskib .

Men søger man længst hen, bort, paa den anden Side Jorden, Paris ligger alligevel paa sit Sted. Og kommer man pludselig til Syne, sidder man i et Nu levende paa en Stol udenfor Boulevardkafeen, vil Livet i samme Nu røre sig dér, uanfægtet som altid. Folk gaar forbi i gule Støvler og høj Hat, Hundene bærer fremdeles Halsbaand, unge Damer passerer i et usynligt Svøb af Velugt . de tusinde Ansigter bølger forbi og efterlader Indtryk af Race, af Stand, af Bestilling, af tilfældigt Humør. En bærer sin Fedme med Lethed, en anden slæber sin Afmagring tungt langs Gaden, en Mand tager sig adspredt til Panden, en Hest tygger i moralsk Ligevægt paa Bidslet — to Soldater toner forbi, en Pige med bart Haar bærer sin frodige Person et eller andet Sted hen.

La Patrie falbydes vaad fra Pressen. En Araber gaar forbi . . . de gaar forbi allesammen. Og tilbage bliver en Stemning af Tænder, af Skæg og af Fingre — et Genboskab med Gammelkloghed,

Uskyld, Nød, Ondskab eller Ungdom. Zola gaar forbi. Smaa haardføre Fabrikspiger sværmer rytmisk med Kræmmerhuse i Favnen.

Og i denne Stund kører sammenhængende Rækker af Vogne gennem en hvilken som helst Gade i Paris. Solen blinker i en Droskerude oppe paa Broen over Seinen, og nede i de sorte Pramme ved Kajen staar Mænd nøgne til Bæltetstedet og lossere Grus, teglstensrøde i Solskinnet, stundesløst travle, deres Arme og Skovle tilsammen gaar som et Vægtstangsystem. Vandet rører sig i flade Flunk, som Blik af Emalje. Seinebaadene kiler afsted med deres bryske Stævn, og dybtlastede Slæbelægter ligger til Næsehullerne i Strømmen.

Byens Folk har meget at tage vare. Oppe fra Toppen af Eiffeltaarnet ser de ud som Krudtkorn, som Filspaan, og Byen ligner en krystallinsk Dannelse, der er størknet om mange Center, den er graa som en Lav og plettet af Skyernes Skygger. Seinebaadene kryber som Projektiler, hvis Gang Afstanden gør synlig. Solen gaar ned langt ude over det miledelte Land som bag Stenalderens vejløse Urmoser. Men Spiret selv dirrer i sin luftige Ensomhed, rykker som gik der nervøse Rystelser gennem Nakken af Jordkaryatiden Atlas.

Husenes Sider og Træerne indfatter Boulevarden, og Larmen aflader ikke. I øde Taarne

slaar Klokken Timeslag, skønt det aldeles ikke høres af nogen, Pendulet hænger ned langs den klamme Mur som en lang søvnig Saks, der klipper og klipper af Tiden.

Paa det selvsamme Sted, hvor Pariserinden samler Kjolen med en Bevægelse, der er ren Kunst, og bøjer sig i Midjen, idet hun træder op paa Refugen under Kandelabren, hvor Politibetjenten staar med sin hvide Stav op i Tusmørket og styrer Vognstimlen, paa det samme Sted gik Kæmpeøglerne i den dampfede Luft under Padderokkerne, det samme Sted saa menneskelige Hoveder blive baaret paa Spyd.

Der sidder en ung Mand og drikker et Glas mod Solnedgangen, og Folk stryger forbi, de strejfer hans Fod, men han trækker den ikke til sig, tænker ikke over det, det gør ingenting, han er selv menneskeligt beskaffen. Han er som de andre og har Del i Ceylon, Japan, Paris og Bjærgene og Havene, Floderne og Fiske og Dyr, Heste og Geværer. Ham tilkommer en Andel i denne Verdens Gunst af Firkortmis, Vals, Bryllup og Barsel, ogsaa han skal blive valgt ind i Bestyrelsen og hædret med Messingmusik paa sin Jubilæumsdag. Han lader sig barbere, han køber nye Støvler, han cykler til Tuborgpavillonen, eller han tager Billet til Amsterdam, han gaar med Roser i Knaphullet den første Maj. Der tilfalder ham en Part af Pengene, af Gigt og Gebræklighed,

Tigerskindene under Bordet, Klaver og Portræt i Legemsstørrelse . . . og om føje Tid skal han ikke hviles bedre eller værre end sin Fortids Høvding, der brændte paa Baalet med alle sine Vaaben og Heste i den dybe Skov.

Det lufter svalt, Larmen paa Boulevarden gaar hulere, Lyset er vegen af Luften, og Folk strømmer farveløst mellem hinanden. *Laaget* skygger over dem. Hvor Aftenbrisen er dybt sørgmodig, gammel! Som en falmet Kind, en aaben Mund . . .

Men Lygterne tændes! Pludselig sveder der hvid Ild ud fra Buelampernes Kupler. De blaffer og flagrer lidt først som snehvide Falke, der bliver kastet op i Luften og søger Vingefæste i det Blaa. Saa hviler de rolig paa Vingerne, glipper kun nu og da som for at skærpe Blikket.

Langs op ad den skraanende Boulevard tændes Lysene, men der ligger endnu et dunkelblaat Skær af Dagslys øverst paa Kronerne af de ud-sprungne Træer. Himlen lyser turkisgrøn over den høje fantastisk takkede Gadeside, langt oppe og ensomt staar en Planet med sit hvide, ubevægelige Lys. Men hvor det gule, det gyldentvarme Lygtelys straalere ind under Træernes Kroner i Vrimlen af dunkle Mennesker, fra Ruder, fra Kupler! Som en Tunnel, en frelsende Lønsti ind under Mørket for dem, der lod sig overraske af Mørket, som en trøstig og sund Rødmen under Himlens falmende Tagen Afsked! Som et Tog

af Levende, der vil, naar selve Tilværelsen ikke mere vil!

Nu maler Maskinerne!

Nu gaar de farlige Kræfter gennem alle Kobbertraade under Jorden og over Tagene. Alt hvad der sker skjult i en By, det sker nu, i Rør, i begravede Ledninger. Men alle Traade samles mod Maskinen, der stamper, der staar blind og sjælløs i sin Grube.

Dagens Lys afløses, alle Folk faar nyt Lys som af sig selv. I Rovmorderens Celle brænder der nu et Gasblus paa Væggen; paa Hospitalet gaar Sygeplejersken gennem Halvmørket paa lydløse Sko, hun drejer kun et lille Greb paa Væggen, og der kryber Ildorme ud i Glaskolberne under Loftet, de Syge ser frem for sig i nyt og venligt Lys.

Boulevardens Flod murrer lykkeligt. O svin-dende Dagslys og trøstige Lygtelys paa alle levende Ansigter! De rødmer og lever op som Skindøde, alle Farver lyser paany, men mattere som under et Drys af hvid Aske. Det er som stiger der et gammelt stærkt Kvæde om svundne Tider, en usigelig Tone, og langt ude hælder Skyggerne af de Døde sig frem.

Larmen dønner og ryster. Vognene ruller med gule Hjul. Alt hvad der er synligt og alt hvad der tager Del i Lyden paa Gaden trøster de Levende.

Der dukker en gammel ensom Mand ind under Kafeens Markise, Lyset blotter hans Klæder og hans Aars Usselhed, han er baade skæv og krum og duer ikke til mere, og nu holder han Livet oppe ved at rode under Kaffebordene og samle Cigaretstumper op. Men er han ikke midt i det Hele paa sine gamle Dage, ser han ikke Vinduernes Overflod af dyre Sager, Reklamebogstavernes Ildskrift oppe i Luften! Han er ikke ulykkelig, selv om Syn og Hørelse og Lugt gaar næsten fra ham, han lever endnu og er ikke ulykkelig. Ulykken er værre end Sult og Alderdom og Svaghed — den der er ung og altfor rig paa Kræfter kender en evigt gnavende Pine, en hvileløs Attraa efter mere, mere, mere . .

Hvem vil tale om Ulykke, naar der i det samme gaar to lykkelige Mennesker forbi! Hvem synger en Gammelmandssang om Sorg og Afmagt, naar Omnibussen sprænger over Gaden trukken af tre atletiske Heste og med en seksten-aarig Pige som Topfigur, et sort, mystisk Haar oppe i Majaftnens Luft! Hvem sukker over sin Styrke og Appetit, sin Ungdoms Utaalmodighed, i samme Nu som han ved, at der sidder en Komite af vanddrukne Lig ude i *La Morgue* og stirrer himmelfaldent ud gennem Glasset!

Byen og Byens Udødelighed! Se de gaar der, de Levende, det er saa indtrængende vist, det ses med Voldsomhed, de *er* der. Og dette Indtryk

af Rum, hvori de gaar og kommer, er saa stærkt, at det brænder — ikke anderledes, ingen Forandring, evigt alt dette!

De elektriske Blus slukkes ikke, Traadene ligger roligt i Jorden, Maskinerne arbejder langt borte i urokkelig Takt, blottet for Opsætsighed, døde for Bevidsthed — Menneskets selvhjulpne Forsyn.

III.

Verdensudstillingen, det moderne Fremskridts Aarhundredesfest, samler alle Jordens Folkeslag. Europæere, Japanesere, Kaffere mødes, og staar de hjælpeløse overfor hinanden i Henseende til Sprog, uopklarede med Hensyn til Livsanskuelse, utilgængelige hvad angaar Tro — et er fælles for dem alle, Midlet, hvorved de overhovedet mødes!

Der ligger en Skibsmaskine etsteds paa Udstillingen, den er lagt paa Siden som det bedst kunde gaa, med Skovlhjulene ragende blottet op i Vejret, den tager sig saa prisgivet ud der, saa langt borte fra sit Sted, som en Indvold, der er bleven skaaret ud. -- Rundt om paa Udstillingen findes Dampskibsmodeller, Planer, Kort; der hænger Billeder af Havne og Udvandrerdampere, der er Fotografier af Skibssaloner, af Dæk med hele

det sammentrængte Apparat, som kun Søfolk ved Rede paa . . . Ruterne spinder sig over Havene paa Kortet, i ensomme Linjer, i tætte konfuse Kurver.

Paa Udstillingen ses Modeller af Viadukter og hængende Staalbroer, Fotografier af umilde Bjærgslugter, hvor Jærnbanen klæber til en Rand som den eneste regelmæssige Linje i Landet . . . Tunneler, Tandhjulsbaner, undersøiske Anlæg. Landenes Kort viser et filtret System af Togveje, der straalet ud fra Trafikcentrerne og skyder lange Forgreninger og søger mod Kysterne; Togvejene ligger som et Blodkarnet over Verdensdelene . .

Og for den, der har søgt at identificere sig med sin Tid ved Rejser, hvis Fantasi ikke lod sig mætte paa anden Maade end ved Selvsyn, ligger Jordens Steder ikke sælsomt stumme, dybt forladte hver for sig — der sidder ingen Sfinx paa Kysten ud mod Havet, der vandrer ingen øde Bølger. I et frigjort Hoved lufter Erindringen som en Blæst, Tankens Skyer rejser paa Himlen, Jorden ligger allestedsnærværende ud mod Synets Kreds.

I hvert Sekund kommer et Menneske til Ro, stivner i sin hvide Seng som en Støbning, der endelig bliver færdig og afkøles, og de Levende kan ikke forstaa, at dette Legeme bliver ved, bliver ved nu med ikke at røre sig mere. Lokomotivet pifter udenfor Dødshuset i den samme

Nat, Togene ligger overalt fremefter paa deres Bane. Oppe paa Dover Klint er der et stort nøgent Fængsel; Fangerne bag Gitrene ser Skibene liste langt ude over det vide Vand — saa og saa meget skifter de Stilling til hinanden i en Time, ligesom Viserne paa at Ur. Og Togene løber ud og ind af Tunnelen under Klinten, de kommer og forsvinder saa trygt, saa fuldstændig som det var smurt.

De store Udvandrer-skibe hugger i Søen, Bølgerne bugner og svinder om dem, de mørke Vande leder forgæves om Ligevægt . . . i ti Dage pumper Maskinen ustanseligt, og hver Dag bringer kun en ny Ring af Vand, Maagerne flyver saa nær, at man aner deres bankende Hjærte under Fjerene, en Dag springer Delfiner i Havskorpen og viser de vaade Aandehuller, der staar aabne et Nu som Mundingen af en Bøssepipe og lukkes igen. Natten breder Morild ud fra Bovene af det hvileløse Skib. Og saa en Morgen ligger Søen med Vagere og Bøjer, alle Sejlskibene rundt om gaar over Stag. Kurserne bøjer mod samme Punkt. New-York toner ud af Morgentaagen bag Frihedsstatuen, Byens Kæmpehuse ser roligt frem med Tavtløjne, med tyve Etagers Vinduer — de gør et levende Indtryk, thi der slaar overalt ren Damp ud fra dem, snehvid Damp forflygtiger højt oppe som fra selve Murene. Og under Brooklynbroens æventyrlige Entrehage gennem

Luften svømmer de flade Færger, de kvabber sig ud af Disen, svinger rundt og støder i Næsen som altfor store naive Uhyrer, Krumtappen og Balancen rager vældigt vuggende ovenud af Ruffet. — Hver Færge har sin Dok, hvori den passer; New-York er trævlet som en Tarm af Dokker hele sin Omkreds rundt, Togene løber ud til Dokkerne, og Byen suger Næring med hver Godsvogn, ind ad hver Lem, gennem hver Pakhusluge. Der gaar Skibe under Kinas Kyst, som uvægerligt vil losse her, der løber Tog fra Stillehavet, som ikke hjelmer, før de holder i en Dok ved New-York.

Damperne gaar gennem Kanalen som ad en Vej, de bugseres op ad Themsen, og Towerbroen aabner sine Klapper for dem. I den tidlige Morgen lyder en sær Koncert i Kristiania Fjord. Taagen slaar alle tunge Dampere med Blindhed, de snøfter spørgende ud mod hinanden, lytter . . . og snøfter ivrigt tre Gange til Svar, her, her, her! Dybt inde i Taagen klemter et elendigt Sejlskib vildt og bønfoldende med sin Klokke. Damperne føler sig maabende frem op gennem det farlige Løb, og er der et Nu, da de allesammen tier, skvulper Vandet saa forsigtigt under Halvkraftfarten — der høres som et menneskeligt Raab inde i Taagen. Hvor er de nu — de kalder igen, de lytter. Inde fra Skærene hvirvler Turbinerne det ene susende Hvin op i Taagen efter det andet.

Og inde fra en Fjordarm kommer en Takt af tudende Stød, der tager til, det er en indfødt Kystbaad, der gaar med fuld Kraft og fraader ud af Fløjten til baade Skibe og Skær om at gaa af Vejen. — Da sejrer Solen. Taagen splittes. Og spredt rundt ligger de fem-seks skorstensrygende Skrog, de faar Øje paa hinanden, og det er næsten, som kommer de til at ligge lidt dybere paa Vandet, idet de puster ud. Sejlskibet driver med slappe Klude inde under Land. Men Kystbaaden holder endelig op med at kæfte, den pulser fremdeles lige lukt af Sted tæt inde under Fjældet.

Damperne løber ind og kipper Flag for Gibraltars Kanoner, de bliver befølt med elektrisk Lys af et Krigsskib en Nat paa Vejen op til Lisabon, de gaar mellem Kystlinjer, Sømærker og Fyr, under Himlens Stjærner, som en Blind gaar i Stuerne fra Stolekant og til Dørliste, fra Knaster i Gulvet til Vinduernes Sprosser. Damperne duver taalmodigt i Modvind, tager rigeligt væk Søer over sig, frem kommer de! Og de gaar en Dag ganske alene paa Havets Alfarvej, en anden Dag sværmer de sammen flokkevis i Havn. De forliser, og der er nok af dem endda.

En Decemberdag staar Damperen efter mange Dages Barskhed, efter vaade Nætters Evighed af Stempelstamp og Synken hen mod Bølgerne og ny Energi, Rystelse og Suk i Reb og Rigning, ind i roligere Havegne — men det sner bittert,

Luften er dødelig kold . . . og da ligger der en rødblaa Bjærgkæde lavt imod Synskredsen. Et snedækt Klippeland ser ud mod Skibet gennem den bidende Luft, et Land saa dybt uformuende og frost søvnigt som i Jordens arme Isalder, da der ikke var Liv. Det er Norge. Men medens Damperen hæver sig og synker svært i den iskolde Sø, nærmer en Lodsbaad sig, det korte Fartøj snyder sig mellem Søerne, hopper over dem, skrider lurende paa Siden — og saa flyver det næsten i Spring ind under Damperens Læside, der staar lodret ned i de urolige Bølger. En Mand i Voksdug og Støvler til Skrævet entrer som en Kat op ad Rebstigen og gaar uden videre Omsvøb til Rattet. Og Lodsbaaden slingrer som en anskudt Fugl med slappe Sejl bagud, til den igen strammer Senerne og lægger sig bidevind mod Land.

Damperen sejler som i Ferie med Solsejl, Passagererne spiller Pladespil paa Dækket udfor fremmede Kysters blaa Horisonter, Tobaksrøgen svømmer i den lune Solluft — langt ude i det venlige Hav hænger Røgstøtter fra andre Skibe. Og Vandene risler saa lindy fra Kølen, alt Jærn dirrer som en spindende Mis, Maskinen gaar udmærket. En Dag ligger der saa en tynd Sandstribе paa højre Haand, Jyllands Vestkyst. Hele Dagen er der næsten ikke andet, kun nu og da en svag Højde med hvidgrønne Pletter i Sandet. Siden ses et ensomt Fyr. Og paa et Sted, hvor Sandet ser rigtig hvidt og

kønt ud, rager den rustne Skorsten og Mastetoppene af en sunken Damper op af Vandet. Et Par Mil længere oppe ligger et fuldrigget Skib latterlig strandet i hele sin Længde paa det lave og hvide Sand. Med Mile imellem ses en Bræddegavl med en Flagstang ved Siden, der rækker sig bag Klitten, Spanterne af et Skib stikker som Kamelribben i Havstokken, runde Skyer kupler sig derover, og Bølgerne løber flade ind paa den sparsomme Kyst. Men Mørket falder paa, Vinden springer om i Nordvest og øger hurtigt, der falder en strid og stikkende Regn. Damperen lægger sig voldsomt frem, Maskinens Lyd stiger skarpt mod Søens hule Sus. Og under et ondt Overfald af Vejret, i et Vask af Søen, truet og slaet bjærger Damperen sig igennem. Der staar et Fyr og glipper rødkantet i den hundske Træk, og medens Regnen pisker Dækket, og Mulmet og Søen ikke lader sig mildne, vinder Skibet om Ska-gens Fyr.

Togene kører imidlertid. De løber rimgraanede ind for Perronerne i Byernes Morgen, de bringer Landets Luft af Grøderegn og grønt Korn med sig, de iler under en flunkende Sol med Harpiksdraaber svedende ud af Fjælene. Toget gaar som en vild Jagt gennem Natten, Folk vaagner og tror at høre et udbrudt Dyr slæbe sin Lænkestump over Stenene. Toget trompeter udfordrende over Broerne, slaar Damp ud, ruller, og forbi Sten-

mure, gennem Tunneler vækker det et Kor af Genlyd, halsende skarpe Stemmer, Skud af Ekko, Salver af Stenlyd.

Toget gaar gennem Tysklands Fabriksegne, hvor Jorden er sort og fedet af Petroleum og overgroet med Skinner, hvor Skorstenene trives frodigt og Røgen ligger som en Drivhusem over Vegetationen af Blikskure, Krantaarne, Støbeovne — Toget gaar som et svirpende Jærn gennem Belgien, forbi Helvedporte af Hammerværk og Grubebaal . et Nattesyn af Os og Ild, af nøgne Skikkelser, der vrinler ved Ovnenes blændende Svælg! Der hvirvler Hjul oppe i Luften, Bjærge af Slagger gaber i Mørket, alle de hede Værksteder ligger aabne, som havde de rejst sig paa Pæle, og Hamrene synger, *tygger* som ædende Tænder, Esserne spruder Flamme — det er som en sodet Rist dybt nede over Jordens indre Ild. Saa tordner Toget over en Viadukt, og langt ude i det oprodede Land ses ved Stjernelyset en Række af Standere forbundne med Staaltove, og her glider store Jærnkurve stille afsted, nogle frem, andre tilbage.

Toget slider sig ujævnt over Sierra Nevada, naaer op ad usigelige Omveje, dybt nede ligger Skraaningerne og Dalene med hvidblaa Olivenplantager, med Vingaarde; askegraa Byer fjæler sig i de svedne Kløfter. Varmen favner med fortærende Gavmildhed — men inden Aften kan man

rulle køligt i Middelhavets lange Dønninger. Toget gaar ubemærket ind i London ad Muldvarpegange under Jorden, man kommer lyssky op i Byen, ser sig om og skynder sig ned igen.

Saaledes er den uafsladelige Flugt, der ender med at gøre alle Jordens Steder lige. Saaledes har Menneskets Flyvelyst skabt mekaniske Systemer, der i Kraft og Besynderlighed overgaar alle organiske Væsner. De telegrafiske Kabler paa Havets Bund er Dybets mest gaadefulde Orme, ingen sammensat Kurvblomst er mere mystisk end Dynamomaskinens Knop af Kobberfibre og Jærn.

IV.

Der staar en Maskine paa Verdensudstillingen, den rager mod Hallens Glastag som et sort og blankt Taarn, ad hvis Trapper Folk gaar op og ned.

Der staar Maskiner, som trodser ethvert Begreb om Dimension — og atter Maskiner, hvis Brug og Konstruktion ikke én Procent af Menneskeheden ved noget om. Hvor skal det ende, naar vor Tilværelses ydre Udvikling og Mekanik er skreden os næsten af Syne, ved hvilket Middel skal der tilvejebringes Ligevægt mellem et mate-

rielt uhyre Fremskridt og en aandelig, haardnakket Tøven?

Jeg tænker ikke, det bliver Maskinerne og Fremskridtet, der venter. Der ligger en ufødt Moral, en uindviet Æstetik i Luften — disse Haller, disse Maskiner er til, *de vil have deres Sjæl!* De raaber paa en anden Psykologi end den, der passer Stenalderfolk og Kinesere og danske Professorer lige godt.

Folkenes Tankesæt svarer til deres Hænders Arbejde. Den Bonde, der frembringer alt hvad han skal bruge af sin Jord, der har Faar, hvis Uld han karter, spinder og væver selv, der har et Huggehus, en Tækkenaal, en Brønd, en Tørmose, vil være i rund Harmoni med Livet og Omgivelserne. Intet gaar ud over hans Synskreds, Livet vender tilbage i sig selv for ham, som det skal. Men det Menneske, der gaar i Kirke og dyrker Gud ved elektrisk Lys, der lader sine Børn døbe og vaccinere mod Kopper i et og samme Aandedræt, der kører til Rigsdagen paa Bicycle, er ikke noget Menneske, men et blindt Dyr.

En saa uhørt Spaltning mellem haandgribelig Sandhed og tilvant Vildfarelse, mellem Praksis og Teori, kan Samfundene som Organismer ikke taale. Naar det enkelte Menneske kommer til at lide af en Uligevægt mellem Legeme og Sjæl, mellem Instinkt og Reflektion, Drift og Moral, vil han forstyrres i sine Funktioner og ende i

Galehuset eller som Selvmorder. En kristen Opdragelse og et Blik bagefter i det moderne Liv kan slaa et Menneske ihjel. Dette er absolut sandt. Og er den Mand ikke gal, der kan forlige Geologi og Kemi med de jødiske Myter til Fordel for de sidste! Han er gal, og hvis Forholdet ikke var et saadant, at en Sammenligning mellem Syge og Sunde bliver til Gunst for dem, der er i Flertal, vilde kan komme paa Oringe.

Verdensudstillingen svarer paa mange Spørgsmaal. Maskinerne har deres Sprog.

Der staar et Lokomotiv, en Ekspresmaskine og rækker sig i funklende Lakering. Den er beundringsværdig, slank, elegant i sin herkuliske Vækst. For at trænge Maskinen sammen og gøre den dygtig til det yderste, har man forandret og føjet til, og der kan kun have været Hensyn til det Praktiske at tage. Men Skønheden følger Styrken! Maskinen er fuldendt skøn. Den lave, lange Rejsning, det tætte, korthalsede og dog smidige i Formen kan ikke være mere henrykkende. Hjulene staar let, hele Maskinen gør et dristigt og sorgløst Indtryk. Man knuges ikke af Vægten, thi her er den overvunden. — Der var en Mand ved et af disse Kæmpelokomotiver, han viste det frem og gjorde Rede for det; naar han stillede sig paa et vist Sted, laa alle Haandgreb og Stænger saaledes, at han kunde naa dem. Fra dette Sted lod hele Kraftens Komplikation sig regere.

Manden slog ogsaa Fyrhullet op . . . og hvad var det, inde paa Risten laa en Dyne! Jo, denne Mand logerede her. Der sov han hver Nat i det kolde Lokomotivs Mave. Det var en af disse hornfingrede Mænd, hvis Blik synes hvidt, fordi Huden er bleven mørk og garvet af Kulstøv og Olie. Han talte meget lavt, netop fordi han var vant til at halse sine Ord gennem døvende Maskinstøj. Den Mandstype er fælles for hele Verden.

Læg Mærke til ham! *Fremtiden* tilhører ham, han lever i Kraft af Maskinen.

De der har vendt Blikket mod Jordens Værdier, skal ogsaa arve dem. De der satte deres Grublen ind paa Tingene selv her, skal have Fortjenesten. Det er ikke længere tilladt Næring at forhandle Luft og Løfter mod Valuta paa Jorden, de gamle fule Falsknere skal gaa Bankerot under Fanfare af en ny bedre Ungdom. Der gryer en Reduktion af alt fedtet Papir, alle falske Veksler paa de blaa Almindeligheder, Rethaverne kommer til at staa med Prioriteterne selv, naar de er gaaet ned til Ingenting. Fallit, Fallit!

Maskinerne er fælles for alle Lande og alle Folk, Fremtidens Værdirevolution gaar over hele Verden. Ingen Nationalitet, ingen Henvisning til Privathistorie frelser Luftkasterne fra Fald. Religionerne, Systemerne, der før stod fast gennem gensidig Forkætring, saa at hver blev salig ved

sin Tro, vil simpelthen være blottet for Vægt, saa at hver gaar i Hundene ved *sin* Tro.

Der er allerede en *Race* ude over Verden, den vil tage til som en Kløversæd under Kornet, og naar Kornet ligger for Leen, gror Kløveren i Vejret. Samfundene gennemvæves af en ny *Race*, som Landene indspindes i Trafiknet; der staar hundrede fri Hoveder bag hvert Lokomotiv færdigt fra Smedjen, der sidder tusinde redebonne Hænder paa Skaftet for hvert Skib, der ryger af Værftet i Vandet.

Den mægtige Forundring jeg følte, da jeg opdagede Nuancerne i en omskabt, en frembragt, *smeddet* Natur, det Indtryk af Skønheden, som fulgte den sejrende Kraft; Storheden, jeg var Vidne til, vendte mit Blik *tilbage* mod Ophavet til det altsammen, *Mennesket*!

*

*

*

Den moderne Tid er en dyb og endelig Renaissance.

Alle store Epoker i Menneskehistorien var karakteriseret ved en Bestræbelse efter enten at hæve sig over Virkeligheden eller vende tilbage til Virkeligheden. Typisk for den første Retning var Kristendommen. De Bevægelser, der gik i den modsatte Retning, de hedenske Gen-

nembrud, har man kaldt Renaissance, Reformationer, Revolutioner . . .

For at bestemme den moderne Renaissance vil jeg tage et kort Overblik over de vigtigste hedenske Gennembrud i Europa. Den italienske Renaissance i Middelalderen var ikke ægte. Selv om de gamle Romere var paavirket af græsk Kultur, var det dog et andet Folks Fortid, Italienerne vendte tilbage til end deres eget. Og den italienske Renaissance var af kunstnerisk Natur, de genfandt i højere Grad *Udtrykket* for Mennesket, Formen, end de genfandt Mennesket selv. *Kunsten* har jo netop sit Udgangspunkt i Modsætningsforholdet mellem Virkeligheden og Trangen til at hæve sig over Virkeligheden, Kunsten søger at forsonse Modsætningen, den stiler mod Enhed. Den italienske Renaissance stødte saa voldsomt sammen med den Virkelighed, der var, at den naaede sit Højeste i at fremstille det modsatte af Livsglæde — den bastede Slave, Smærtemennesket.

• I Tyskland protesterede Luther — men for at binde des haardere bag efter.

Ser vi hen til den franske Revolution, saa viser det sig, at dette vældige Genindsættelsesforsøg kvaltes i sin egen opsvulmende Ide. Den franske Revolution tabte Mennesket ud af Haanden, idet den samlede sammen paa Menneskets *Ide*.

Den germanske Renaissance i Tyskland og Norden: »Romantiken«, var principielt ægte, det

var en Genfødelse af germansk Fortidsaand. Men den var *literær*. Det var en Genfødelse af Billedet, ikke Tingen. Romantiken endte i »Skikkelser«, gik op i Ide.

Men Ideerne slaar Initiativet ihjel, Ideerne binder Kraften, henviser alt til Fremtiden. Imidlertid er Reaktionen ikke sen. Reaktionen er som en oppustet Faaremave i en Pøl; prikker man den ned paa *et* Sted, buldner den straks ovenud et andet Sted. Reaktionen, det vil sige det ældgamle Snyltesystem, der vejer Legeme op med Sjæl, Arbejde med Haab, Gaver med Kærlighed, Lykke med Løgn — Reaktionen forklæder sig! Men den forklæder sig *altid* som Ide. Den forklæder sig altid *æstetisk*, den vil skabe en anden Virkelighed, end den der er.

Fælles for alle Gennembrud var, at de bar Ideens Stempel, Dødsmærket, paa Panden.

Men den moderne Renaissance, den moderne Tid hviler aldeles ikke paa nogen Ide. Den er blottet for Ide. Den moderne Tid blev til gennem tavse Handlinger. Den Art Tænkning, der er ideforladt, den der klæber til Jorden, skabte Skridt for Skridt en vældig Virkelighed. Maskinerne er Resultatet af denne lave og taalmodige Tænkning.

Den moderne Renaissance er en Fortsættelse af Renaissancen i England under Elisabeth, hvilket jeg siden skal bevise. Den er grundig og endelig, den genfinder *selve* Mennesket, den kløver ethvert

Udtryk, og vender tilbage til det, der fra først af *var*, Oprindelsen til al Kultus: Mennesket som levende, fungerende Væsen. Nutiden søger en *fysisk* Betragtning af Livet og dets Værdier, idet den holder sig til, at enhver Tanke, ethvert frit Produkt af Aand, stammer fra Mennesket som animalsk levende Væsen.

Jærnkonstruktionen, den moderne Gotik, er født Stil. Husene i Amerika er bygget i sand hedensk Stil; man havde nemlig Brugen af dem, Tarvet for Øje, før man tænkte paa Arkitekturen. Siden viser det sig nok, at denne Stil er skøn. Thi Skønheden følger Sandheden som den følger Styrken. Saa hedensk er den nye Tid.

Saa hedensk er den Renaissance, der gaar sejrende over alle Folk.

KENDSGÆRNINGEN

It is observed, that the red-haired
of both sexes are more libidinous
and mischievous than the rest,
whom they yet much exceed in
strenght and activity.

Swift.

KENDSGÆRNINGEN.

I.

Den moderne Renaissance kan kaldes gotisk. Den er udgaaet fra England. Og den har bredt sig naturligt i de tyske og skandinaviske Lande.

De romanske Folk synes derimod kun at have laant den, de reagerer bestandigt imod den som mod en forhadet Herre, hvis Brød de maa nyde. Hvis Genfødselen var begyndt teoretisk, som Ide, vilde den aldrig være naaet til de romanske Lande. Men den var fra første Færd praktisk, i oprindelig Forstand eksakt, den forplantede sig ikke gennem Hovederne, men den bredte sig langs selve Jorden. Det falder aldrig en Teolog ind at betragte Jærnbanen som et Argument, han vægrer sig ikke ved at køre med den. Men den er et forfærdeligt Argument. Og det er aldrig falden nogen ind, at en Renaissance kunde komme under anden Form end en æstetisk. Imidlertid *var* den for Haanden.

Naar de romanske Folkeslag kun har været i Stand til at tilegne sig de moderne Fremskridt rent overfladisk, saa beror det paa, at de i sin Tid hurtigt og grundigt tilegnede sig den jødiske Religion — og det Skyggesiden af den. Hemmeligheden ved dette System var jo Opfindelsen af den usynlige Værdi. Jøderne greb til at udstede Veksler paa Himlen, da de var gaaet fra deres Gaarde paa Jorden. Denne Kurs tiltalte Romanerne dybt. Men de germanske Folk kunde ikke blive saa gennemgribende smittet. Og Englænderne, disse vældige Bastarder, bevarede den uudslukkeligste Sans for Kendsgærningen, holdt sig til Lyssiden.

Englændernes Sans for det Egentlige, det i Udgangen Fordelagtige viser sig i deres geniale Brug af *Undtagelsen*. Kun Bastarderne bliver lykelige, thi Tilværelsen staar ikke for dem som noget, der nødvendigvis maa have et klassisk Forløb. Livet selv er Bastard af Lov og Tilfældighed, det er sat sammen af lutter Modifikationer, det er en Blanding af Regel og Undtagelse — mest af Undtagelse.

Altsaa lader Englænderne sig kristne — der ligger ingen Vægt paa en gratis Trosbekendelse — og de kan bruge Kursen. Naar denne moralske Overenskomst staar ved Magt, kan de altid bringe en Modstander til Tavshed med Reglens Ide, hvorimod de privat og frugtbart forbeholder sig

selv Undtagelsen. Hvad er en ringe praktisk Undtagelse mod den ideale Regel! Men det vil sige, at Englænderne undtagelsesvis begaar syv fordelagtige Døds synde, mens de holder de andre fra Fadet ved at indrømme, at det ideelt set er forbudt.

Dette var altid Gangen i Englands Historie. Puritanerne kunde med de strængeste Moralprinciper gaa i Krig som raa Soldater, de sang Salmer og sloges som Enhjørninger. Denne Hykleriets og Styrkens Metode gaar gennem hele Nationens bitre og langt fra heroiske men *sejrrige* Kamp op gennem Tiderne.

Englænderne lurede Jøderne Hemmeligheden af, ligesom Jesuiterne gjorde det. (Fornylig har de naive Russere forsøgt sig i samme Retning ved paa en og samme Tid at starte en Fredskonference og en siberisk Jærnbane). Hos Englænderne er Systemet organisk medfødt i Slægten, det indgaar i den Grad i det Ubevidste, at det kan kaldes et Instinkt; Englænderen gaar ingenlunde den noget krogede Logikomvej, hver Gang han bereder sig en Fordel. Det er uden Tvivl ærlig ment, naar Englænderne harmes over Boerernes ukristelige Tapperhed — er det ikke mod al Regel at slaa ihjell! Imidlertid slagter Englænderne tilfældigvis nogle tusind Negre med Sprængprojektiler ved Omdurman. Der er ikke Tvivl om, at Englænderne har Ret; der er kun

det at sige til de andre, at de ikke er saa fiffige, naar det gælder at læse bagfra eller mellem Linjerne i Biblen. Gør mod andre hvad du vil, de ikke skal gøre mod dig : slaa dem ihjel. Eller som Richard III siger det:

*And thus I clothe my naked vallany
With old odd ends stolen out of holy whrit;
And seem a saint, when most I play the devil.*

Dette virksomme Folk, disse uimodstaaelige Kæltringer gør sig Teorien om Himlens Palmesalighed nyttig paa Jorden — de besidder nu Uendeligheden i Indien, til evig Tid, en Uforkrænkelighed af palmebevoksede Arealer, hvilke Møl og Rust ikke fortærer!

Imidlertid skaber Englænderne ogsaa *bagefter* en Slags Filosofi — ikke opsigtsvækkende officielt anerkendt. Aa nej, lærde Mænds Tidsfordriv! — Darwinismen, Nytemoralen og det hedder beskedent, at den, der afpasser sig, skal udvælges, *survival of the fittest*. Men denne Sætning er som et vaadt Øksehug, som et Blodsprøjt fra Blokken — under et dæmpet Ligklokketemt langt borte.

II.

Taine har sagt, at Renaissancen under Elisabeth — Shakespeare — var en Renaissance af

den gotiske Genius. Men efter at denne Genius var bleven genfødt, *begyndte den at leve og handle!*

Den store Hedning, der *bandt* den blonde Natur i Hamlet, *løste* den i Richard III. Jeg ser den invalide gotiske Naturs Befrielse i Richard III's Skikkelse. Han er vanfør, men han hersker, han er Kongen, han *vil*. Det er den halvt knuste Hedningnatur, der rejser Hovedet. — Jeg har i Danmark set samme Særsyn, Jyder, der med en Legemsfejl forbandt et særlig ondartet, hedensk Temperament. Den mest udprægede Hedning af en Jyde, jeg har kendt, var Krøbling men kæmpestærk, en puklet og sammenbøjet Rise — *Tordenkalven* var hans Navn.

Richard III staar i Literaturen som et antitypisk Princip. Hans Moral er Englands Historie, hans Aandsform er *det sejrende Kompromis*. Den gotiske Natur søger Ligevægt. Den omformer sig, naar Modstanden omformes, Kompromiset er bleven dens Form for Selvforsørgelsesdrift. Grunden i den gotiske Natur er som Vand, flydende, føjelig i Medgang, gennemtrængelig; men den svarer Modgang med Haardhed og det med en Haardhed, der vokser kvadratisk paa Modstanden, ligesom Vand møder et Slag, splintrende, det slaar igen som Flint. Dette er menneskeligt, men i sit Sammenstød med andre Racer har Goterne udviklet en overmenneskelig Evne, Selvbeherskelsen. Den gotiske

Natur er netop saa stærk, at den spænder over Beherskelsen. Den søger fremfor alt Ligevægt. Den ser mod Jorden, naar Horisonten lokker med Blændværk, den ser langt, naar Nærheden vil forvirre, ud mod hvad Enden kan blive.

I sin Bestræbelse efter Ligevægt danner den engelske Aand visse *Mellemformer*. Swift, en af de haardeste Hunde, der har levet, væbnede sig med *Ironi*, et Vaaben saa forfærdeligt, at medens Swifts Fjender forlængst er glemt, vil hans Attentat paa dem huskes til evig Tid. Hinsides Atlanterhavet skrev den fine, vilde Barbar, Edgar Poe. Hvem fattede Mistanke til ham, hvem blev skræmmet op af det skjulte, oprindelige Hedenskab i hans *fantastiske Kunst*? *Robinson Crusoe*, en Tilbagevenden til Hedenskabet, der er saa dyb, at den endogsaa var Forfatteren selv ubevidst, fremkom et Par hundrede Aar før Darwins Lære! — Der gaar en lige Linje fra Darwin og tilbage til Swift. Evolutionsideen ligger dybt skjult i Swifts Menneskebetragtning, hans *Gullivers Travels* er en filosofisk *Arternes Oprindelse*. Ja det »Mellemlid«, som Darwins Videnskab siges at savne, havde Swift bestemt indenfra, ad fantastisk Vej — *Yahooer* hedder Arten hos ham. — — Og er *Humor* ikke en udsøgt og perfid Form for Hedenskab! Mark Twain, den guddommelige Djævel, lever endnu. Det siges, at han skal være en stor Melankoliker inderst inde.

Jamen inderst inde er Humor heller ingen Morsomhed, det er en anden Form for Dom og Forbandelse ever Menneskeslægten. Mark Twain havde det ingensinde med at slaa Slag for Idealerne, han viste en næsten kriminel Ligegladhed for den Slags Ting. Han søgte aldrig Overtro og Dumhed direkte tillivs, med aaben Pande. Men han blev læst! Og hans Skrifter har undergravet, hvor de kom, stol paa det, de er fulde af velplejet Ondskab. Hver Gang man ler, dør det paa Dumheden. Mark Twain henretter ad Omveje. Men det er engelsk og sundt og frodigt at gaa udenom i Stedet for at kvaske Panden mod Væggen. Det er stærkt og taalmodigt, det frelser i det Lange.

Hvis en Mand bliver uretfærdigt noteret af en Betjent og mulkteret i Retten med to Kroner, gør han et svulstigt Vrøvl, naar han er en Tysker; den germanske Retsfølelse kommer op i ham, han reagerer patetisk, maner Barbarossa af Jorden — det tager ham tre Timer at komme af med Tokronen. Er det en Franskmand, bliver han kværlant paa Stedet, han stormer Skranken, giver et gammelt Retsvidne et blaat Øje, han rager sig i Haandjærn og høster Vand og Brød og Lægeregninger, hvor han saaede Retfærdighed. Englænderen lægger Tokronen paa Skranken og kommer i Tide hjem til Frokost. Retten er spiselig.

Englænderen lader det bero med Hensyn til *Formen*. De afskaffer ikke bardus deres Parykker i England, de holder Haanden over Kirken, de har den nødig, de afskaffer ikke Monarkiet, for det er overflødigt. Den engelske Stat er i Virkeligheden at betragte som en Republik med to Kamre; det monarkiske Princip sidder forlængst intetkønnet og uskadeligt i sin Forfedtning. Ikke desto mindre har det sin Fordel at opretholde en Respekt for Majestæten — England profiterer visselig af, at der sidder Konger paa de andre Troner i Evropa. Et slet regeret Land gaar i Britannien paa Terminsdagen.

De perfide Englændere! Ja Kompromiset er altid kompromitterende. Englænderne stampede ikke mod den smudsige Reaktion i Evropa — de udbyttede den. En Realitet tager man Hensyn til, og Dumheden *er* en Realitet.

Reaktionen sumpede altsaa Evropa ned og England samtykkede. Men de *handlede* imidlertid. Den gentødte Genius tav og handlede.

Al gotisk Religiøsitet, baade den gamle Gude-tro og sidenhen Kristendommen, har sit Udspring i at Goterne var et Vandringsfolk. Medens de vandrede, gik der *Afstand* i deres Livsanskuelse, og de kom til at længes tilbage. *Snorre* taler om Nordboernes Længsel efter »Gudhjemmene«, det vil sige de sydligere Egne, hvor de var fra. — Det ligger nu i Sagens Natur, at denne Religiø-

sitet kun kan mættes og fjærnes ved for det første at vinde Afstanden ind igen, for det andet ved atter at tage de varme Lande i Besiddelse, man i sin Tid udvandrede fra. Og dette var Englands Metode. Medens man andetsteds — i Tyskland og i Norden — svælgede i Følelsen af Fjærnhed og iøvrigt mættede sin Higen ved at synge om *Aserne*, tog de søfarende Englændere *Land* i Asien. Var de gamle Goter Nomader, saa byggede Englænderne Jærnbaner; var deres Forfædre kommen fra Asien tilhest, saa vendte de tilbage paa Dampskibe . ikke paa femføddede Jamber! De tog fremdeles Land i Australien, i Afrika, og de tog hele Nordamerika; det kom dem an paa *Grunde*.

De skabte en Maskinindustri i England, der gjorde den taagede Ø til en Kælder for Kul.

Medens Frankrig spillede Marseillaisen, opfandt England Arbejdernes Organisation, det kom dem an paa Resultatet, Idealerne kunde de foreløbigt ikke leve af.

Medens Fastlandet frembragte Dekadencen, rejste England Sportsbevægelsen, de vidste, at al Regeneration begynder udvendig fra.

Medens Symbolister, Malere og Skribenter døde af Sult paa Kontinentet, allierede Kunsten sig i England med Industrien og med Journalistiken.

Thi Kunsten — den store Kunst — har udspillet sin Rolle i England. I Kunsten ser jeg Bestræbelsen efter at opnaa Ligevægt mellem

Virkeligheden og Anskuelsen af den. Dette er opnaaet i England, altsaa er Kunsten ikke længere nødvendig. Her tales naturligvis ikke om den »fortællende«, den skildrende Kunst.

Den moderne Tid er da udgaaet fra England. Shakespeare genfødte den hedenske Natur i alle Faser, og derpaa fungerede den. Og idet Kursen paa de usynlige Værdier faldt i de andre evropæiske Lande med Oplysningen, kunde Englænderne begynde at gaa mere aabent, mere renligt tilværks. Overfor den, der opgiver et Falskneri, er man selv i Stand til at kaste Masken. Den oprindelige Hedningnatur kan vise hele sin Side til, nu da Hykleriet ikke mere er nødvendigt, idet Aarsagen dertil falder bort. Englændernes moderne Frejdighed har faaet Navnet Jingoisme; det klinger godt, synes jeg. Den gotiske Renaissance er bleven international, fordi den var uafhængig af al Teori, ligesom den moderne engelske Filosofi begyndte med at kassere al »Filosofi« tilbedste for Erfaringen. Denne Oprindelighed i Tanken, denne uhyre Kraft, det er *Jingo*.

III.

Den spansk-amerikanske Krig bød en mærkelig Lejlighed til at sammenligne Romaners og

Angelsaksers Forhold til Kendsgærningen. Det gik Spanierne saa ilde, fordi de nu engang var den svagere Part; men de kunde klaret sig langt smukkere, hvis de havde haft Rede paa Sagerne. De havde aldrig Rede paa noget, de kunde ved ingen Lejlighed sætte Fingeren paa et Sted — *der!* Og det fordi Tingene altid skjules af Tingenes Klæder i Spanien, Tingenes Definition. Patriotismen dækkede Udueligheden, Hæderen forsonede med Ulykken . . . Hæderen. Spanierne kunde ikke skelne mellem Rygte og Ry under Krigen, de voksede af Katastroferne. De syntes, de svulmede af noget, *ergo* tog de til. Sansen for det Faktiske forekom en Iagttagelse saa forfalden, at det grænsede til Utilregnelighed. Og der indtraf aldrig bestemte, historisk absolute Rapporter fra den ulykkelige Krig. En Ting er dog sikkert, det gik saadan og saadan til og ikke anderledes. Men den romanske Dømmekraft forkommer under Ekspansioner af Følelsen, den bliver stikkende i Hensyn paa Vejen som Manden, der drog til Marked med Hesten og vendte hjem med de raadne Æbler. Spanien vandt »Hæderen« ad en saare tvivlsom logisk Omvej. Kolonierne tabte de lige ud ad Landevejen.

Man skulde synes, at netop i vore Dage, da Størstedelen af hvad der sker og berettes, gaar gennem mekaniske Medier, Maskiner, der aldeles intet forvansker, skulde det være en let

og lige Sag at fastslaa, hvad der er faktisk og hvad der ikke er det. Men tværtimod, det ser ud som om Maskinernes Overtagen af Arbejdet har styrtet den organiske Skelneevne i Forfald. Man faar dette Indtryk i de romanske Lande. Er det fordi de lever i Ly af en Kultur, der ikke er deres egen? Hvis saa er, maa man spørge sig selv, hvorledes det skal blive dem muligt at naa Ligevægt.

I Frankrig har Dreyfussaffæren blottet et Folks totale Afmagt i Henseende til det at erkende. Fire, fem Aars uhørte Anstrængelser, et sandt Epos af Jura har ikke været i Stand til at fastslaa, om en Artillerikaptejn har begaaet Forræderi, eller om han ikke har begaaet det. Hvorfor? Fordi enhver Kendsgærning i fast Form mødte en Dimension af Ide, hver endelig Sandhed opslugtes af Hensynet til en uendelig Abstraktion. Hærens Ide udelukkede Muligheden af forvorpne Officerer, ligesom Fædrelandets Ide beskyttede enhver patriotisk Tyveknægt.

Der gives visse Sæt af Ræsonnementer, som en Student ikke kunde tage i sin Mund, men som anvendes paa høje Ting saasom Stat, Konge og Fædreland. Staterne udveksler Noter med hinanden i et besynderligt Telegramsprog. Læser man disse Noter og lægger man Mærke til Staternes hele Udtryksmaade, deres Politik, vil man faa et Indtryk af afgjort feminin Aand. Selv den

engelske Politik udtrykker sig paa Kvindevis. Men det er den eneste Stat, der befinder sig i Emancipation! Kvinder har svært ved at skelne mellem en Sag og dens Form. England formaar det. Og naar en Sag er endt til dets Fordel, lader de med Høflighed de andre beholde Æren af at have tabt i udsøgt, nydelig Form.

Hvilken Artsforskel i Englænderes og Fransk-mænds almindelige Skelneevne! I Frankrig forveksler man haardnakket moralsk Forfald med moralsk Fordomsfrihed, som man forveksler Dumdristighed med Mod. Franskmænd ser en obligat Genstand for Frisind i alt hvad der er forbudt; Englænderne skelner koldblodigt mellem Begrebet Forbudt og de enkelte Tilfælde. Den franske Let-hed i Sæder kan ikke tænkes mellem Englændere. De er et Krigerfolk, deres Fædre i Oldtiden saa en Svaghed i Nydelsen. Og Englænderne ved instinktmæssigt, at de menneskelige sympatiske Nerver ikke taaler at gøres til Genstand for Opmærksomhed. Nuvel — i alle andre Retninger ønsker vi Oplysning — *her* er det forbudt. Thi det er vigtigere at bevare Menneskets Sundhed og Evne til Synd ved at indrømme Nerver og Drifter det Mørke, de nu en Gang kræver, end det er at blomstre ud i Literatur med golde Afsløringer.

Hvis man søger den fysiologiske Parallel til denne Forskelligartethed i Karakter mellem Eng-

lændere og Franskmænd, vil det ogsaa vise sig, at den er at finde i *Hjærtet*. Jeg indskrænker mig til at gøre opmærksom paa, at Hjærtet, ligesom Nervesystemet, reagerer stærkere, naar det er svækket. Taler man altsaa om, at de Franske »har Hjærte«, da vil det sige, at de har et svagt Hjærte. Det sunde Hjærte er netop det, der ikke »røres«. Derfor er Englænderne »kolde«. Men deres Følelse er i Orden.

IV.

I de tyske Lande — og i de nordiske — synes Nutiden bestemt ved Modsætningen mellem det ydre stærke Fremskridt og Livsanskuelsens Svaghed og Tøven. Ligevægten mangler. Naar man møder Udtrykket for en Ligevægt mellem Forstand og Følelse, taler man om Smag. Tyskerne er det mest smagløse Folk i Verden. Thi de staar højest af alle i Erkendelse, og af alle stikker de dybest i Følelse; Ligevægt er ikke mulig. Det tyske og nordiske, med et rundt Navn det germanske Aandslivs Rigdom og Dybde er kun tilsyneladende. Det er kun stort i Negation. Og Negationen stikker just saa dybt, som Vildfarelsen ragede højt. Det germanske Aandsliv er inkongruent med Nutidens Virkelighed.

Man kan faa en sælsom Brusning at se, naar germanske og angelsaksiske Værdier mødes — der frigøres Luft. For Eksempel naar man hører tysk Musik i Amerika. Tyskerne producerer store Kvantiteter Musik, der er Udtryk for deres Følelsers usigelige Dybde. Wagner gav Tyskerne et musikalsk Udtryk for deres dybe Erindring om Folkevandringstiden. Længere er den tyske Musik ikke naaet frem i Historien. For det gaar jo med Musiken og Poesien som med den lille Dreng, der aldeles ikke kunde naa sin ældre Broder i Højden, skønt han voksede tappert hvert Aar. Nuvel, der optræder Wagnersangere i New-York, som tager de høje C'er i Tannhäuser for Logernes Publikum af Jærnbankonger. Uden Overdrivelse, Wagner synges ihjel i Amerika. Den tyske Musik importeres til Amerika og sættes tillivs *en gros*, der gaar en stadig Strøm af tysk Dybde over De Forenede Staters æstetiske Marked, og den ender sporløst. Wagner dør som en spiddet Slave paa Korset i alle Ventesalernes ufortrødne Tragtfonografer, medens Færgerne lægger til og sejler igen.

Thi Amerikanerne er et Folk, der gør hastigt Ende paa Følelser eller Stemninger, som ikke har tilsvarende Objekt i det virkelige Liv. Og de gør det paa deres engelske Vis. Naar amerikanske *knock-about*s taber Teglsten i Hovedet paa hinanden, ved enhver, at de har Hovedet vel gar-

deret med en Plastron — hvad er der da ved det? Jo hver Teglstens slaar en gammel raaden Tand ud af Munden paa Afguden, den sentimentale Ynkkelighed. I Amerika kører Bedemændene i Galop med Liget! Og med lange Cigarer i Munden. Jeg har selv set det.

Paa Grund af Modsætningen mellem Virkeligheden og Anskuelsen af den er Ejendommeligheden ved den germanske Stemning af Tilværelsen *den*, at det *Nu*, der netop er for Haanden, aldrig synes nutidigt i den Forstand, at der lægges afgørende Vægt derpaa. Det historiske Tyngdepunkt tænkes altid før eller efter; *Historien* ses kun i Fortid og Fremtid. Men derved hugges Udviklingen over. Nuet er dog det Naaleøje, hvorigennem Kamelen maa gaa. Sværmer man for Fortiden, og gør man Kur til Fremtiden, vil Nuet, det vil sige Virkeligheden, aldrig have Tiltrækning for en, og man *faar* ingen Historie. Nuet gaar i Graven som gammel Jomfru.

Denne Sygdom i Følelsen har sit fysiologiske Sæde i Hjertet. Det slog mig en Gang, at næsten alle de Digtere og Digternaturer, jeg kendte, havde et svagt Hjerte, somme ligefrem farlige Hjerteforstyrrelser. Digteriet er da en Virkning, og Hjertesvagheden en Aarsag, Kunsten er en Stræben efter Balance. Visselig det at leve er noget af en Kunst for Folk med syge Hjerter. Disse Digtere med Hjertet paa urette Sted var

altid blonde, og de viste alle en dybtgaaende Svaghed overfor Nuet, en Mangel paa Intensitet i Følelsen. Men Livet bestaar af Nuer. Og naar Fortid og Fremtid skyr hinanden som to Væsker, der ikke har samme Vægtfylde, optræder »Poesien« som Trøster og Mægler, den vil forsonse Splittelsen, den vil erstatte Nuet, den vil alt muligt, den er saa rørt over dette her, Poesien.

Men denne Lamhed overfor Tilværelsens ustanselige Défilé af Nuer er kvalfuld, naar det er en stærk Natur, der lider deraf. Jeg saa en Gang en Hund, der var kommen ind under et Jærnbanelog, som saa satte sig i Bevægelse; den rakte Snuden frem, hver Gang et Mellemlum mellem Hjulene kom den forbi; den rakte Snuden frem ti—tyve Gange, hurtigere og hurtigere! Endelig bestemte den sig, gjorde Springet og blev knust.

De »mørke« Folk kendte ikke denne Lidelse. Jøderne har aldrig været berørt deraf. Mon det ikke tildels skulde være, fordi Jøderne altid havde fuld Klarhed over deres Fortid som Race? Det laa til Jøderne at skrive Historie! De behøvede altsaa ikke at se tilbage. Fremtiden havde Jøderne aldrig Grund til at længes efter; deres Natur og deres Skæbne henviste dem til Nuet. Er dette ikke Forklaringen paa den genopdukkende Antisemitisme i Tyskland? Tyskerne har Følelsen af,

at Partiet er ulige, Jøderne er en skrupelfri Race i Forhold til dem. — Franskmændene vidste altid at hænge paa Nuet. Revolutionen og Napoleon er en sammenhængende Kæde af lutter intense Bedrifter i Nuet. Jeg mindes at, naar jeg læste Beyle, Balzac, Anatole France, havde jeg hele Tiden en Stemning af Usandsynlighed, jeg *troede* ikke paa disse Begivenheder, der *faldt* af sig selv. Min germanske Fantasi var nemlig vant til at oppuste og forberede, jeg maatte have Følelsen af Skæbnesvangerhed, før Begivenheden kunde overbevise. Begrebet *Spændende* er germansk, Spændingen stiller Skildringen i Skygge. Herman Bang var den første Dansker, der indsaa dette. Men han er nu heller ikke blond.

Den germanske Stemning af Uvirkelighed bundet blandt andet i, at Stammens Forhistorie aldrig var tilstrækkelig oplyst. Og de længtes efter den. En Følelse som den en Mand af latinsk Herkomst maa have, naar han ser de romerske Kejserbuster i Louvre — den har en Germaner aldrig kendt. Det er ingen Sag for Napoleon, naar der har været en Cæsar i samme Race, hvis Historie er kendt, og hvis Træk lever i Sten. Hvem skal Goten mindes af de Vældige, der førte Stammen over ukendte Stepper? Kun vilde Sagn er igen, et Sus om store Navnløse, kun en Dybhed, der ekkoer meningsløst om den evig skjulte Fortid. *Romantiken* i Tyskland og i

Danmark var et Forsøg paa at digte sig til denne Fortid — et livsfarligt Forsøg. Det kostede Danmark Hertugdømmerne. Det truede Tyskland i sin Eksistens som Stat. Først med *Bismarck* fik Tyskland sin reelle, kødelige Renaissance. Bismarck, Englænderen i Tyskland, selve Goten i sin blotte Kraft! Han huggede gennem alle Anskuelser af Virkeligheden ind til Virkeligheden selv. Han fik til Opgave at reducere en Modstander *in absurdum*. Disputerede han med ham? Han knuste hans Hoved med Køllen. Bag Bismarck staar den store *Goethe*, den tyske Aands Fuldblinder.

I psykologisk Almindelighed beror Germanernes Svaghed overfor Nuet paa et skævt Forhold til Kendsgærningen. Grundene hertil er mange og nederdrægtige, men de samler sig alle i hin livsfjendtlige Forestilling om en anden Virkelighed end den der er. Rent fysisk set er der et stort Spring mellem den normale Iagttagelse og Halucinationen. I Almindelighed anser man det for givet, at en bestemt Genstand eller et Forhold opfattes absolut og ens af alle; men der er Grader, der er Tilnærmelser. Og af Tilnærmelsens sande Forhold til Kendsgærningen afhænger et Menneskes Betingelser paa Jorden. Følgerne af denne Lov spores vanskeligt uden ved Sammenligning mellem Racer. Det er afgjort, at Germanerne endnu hælder derhen, hvor man

maa begynde at tale om Halucinationen. Omgang med Stemning af Uvirkelighed hævner sig paa Sanserne, paa Organerne og derigennem paa Levedygtigheden.

Selv et dogmatisk frigjort Menneske kan lide af Mangel paa Initiativ. Og Sygdommen sidder centralt — som et lamt Sted — den angriber ud til alle Sider, den viser sig i alle Livsytringer. Det enkelte Menneske, Slægten, Staten lider derunder. Den germanske Literatur er et Kor af Klage over besynderlig Afkræftelse, Vanmagt overfor selve det primitive Problem: at være. Den unge Germaner er knap nok fortrolig med sig selv som kropsligt Fænomen. Han gaar med sit serafiske Hoved oppe i den underlige Luft, han ser Ledstolpen staa stille og Elven flyde forbi. Han vil med Satans Magt skabe en anden Virkelighed end den der er. Eller: Verden er saa *subjektiv*, hedder det. Ogsaa et Forsøg paa at etablere Ligevægt. Ethvert taabeligt Subjekt gør den uomskiftelige Virkelighed til Genstand for Gisning!

O Holberg, Jorden *er* flad! Forsaavidt nemlig Sanserne er vor øverste Instans. Jordens Fladhed er en Realitet, en Kendsgærning. At den er rund, det er en Sandhed. Jordens Rundhed er en af de Sandheder, man lagrer hen og siden lader ligge. Holberg lærte det paa Rejser, at Jorden er flad! Visselig, han var i England. Naar

levede Hobbes? — Men ikke er Jorden flad, fordi vore Ridefogder slutter fra deres platte Fødder til Grunden, hvorpaa de gaar. Ikke heller runder Jorden sig, netop fordi en lærd Person taber Ligevægten.

— Endelig beror den germanske Svækkelse paa, at den moderne Aandsudvikling har været af væsentlig negativ Karakter. Den lige saa nødvendige som hvileløse Fornægten lammer Handlekraften. I sine individuelle Yderligheder fører Manglen paa Ligevægt til endelig Opløsning af Bevidstheden, de haardest angrebne sidder og fundrer i Hospitalernes Spændetrøjer. De store Mænd, det vil sige de store Fornægtere ender ofte i Lægernes Arme. Og Lægerne stiller Diagnosen: han har tænkt for meget. Skal man da indstille Tænkningen? Det vilde ikke være klogt, det var lige saa galt som at behandle Skarlagensfeber ved at sminke Patientens Hudfarve normal.

Hamlet er og bliver Typen paa den refleksionssyge Germaner. Overalt hvor et Menneske af blond Race begynder at *twivle*, gaar Hamlet igen. Hamlet, for hvem Impuls og Instinkt ikke var et og det samme. Hamlet, der aldrig bragte det til at handle, fordi han aldrig følte sig sikker paa, at Instinktet var rigtigt, og fordi han følgelig aldrig var vis paa at *kunne*. Hamlet, hvis Svækkelse ikke skyldtes noget han havde gjort, men noget han *ikke* havde gjort.

Læg Mærke til, at det germanske Ord *Fortvivelse* betegner det samme som Ulykke, Desperation for romanske Folk. Den oprindelige Mening i Ordet er afledet af Tvivl; Tvivlen er i germansk Forstand en Ulykke. Men der er en Bibetydning af noget foreløbigt, noget ikke helt definitivt i Ordet Fortvivelse, noget, der gør det beslægtet med Lammelse. Det er da ogsaa kun naar den germanske Natur drives ud over sig selv, at Fortvivelsen bliver til Desperation. Et Eksempel herpaa er den norske Forfatter Hans Jæger.

Fortvivelsen stikker fysiologisk i Hjærtet. Hamlet, altsaa Shakespeare, har haft en Hjærtefejl! Da Hamlet skal duellere med Laertes, betror han sig til Horatio med følgende Ord: Siden Laertes rejste til Frankrig, har jeg været i Træning hele Tiden. Jeg skal nok vinde. Men du skulde vide, hvor daarligt det staar til her om mit Hjærte. Men det er lige meget. — Det er ikke andet end Dumheder; men det er saadan en Slags Upaalidelighed, som et Kvindfolk kanske vilde tage sig af. — *Gaingiving* staar der, det samme som *misgiving*. Det kan oversættes ved Upaalidelighed. Men det engelske Ord har noget i sin Lyd, der er betegnende for Nervøsitet, »Uldenhet« ved Hjærtet. — Det er en *Kortslutning* af den vitale Kraft. Det er Hjærtets Disciplin i Forfald — Hjærtet overhaster sig selv, uden at det dog bliver til mer, som en opløst Trop uden Trit. I Stedet

for at det skulde *rykke frem*, kompakt, som en Kolonne i Fodslag.

Naar man ser hen til, hvad England er bleven, giver det den germanske Nutid et stærkt Haab, at *Hamlet* blev skabt i Englands Fortid! Et Menneske, der kan spejle sig i Hamlet, er Rekonvalescent — paa Vej til Richard III — et Folk, der bestaar af Hamletnaturer, er mellem Jordens opgaaende Racer. Shakespeare kan kun have skabt Hamletskikkelsen under det svære, positive Tryk af et Misforhold mellem Intention og Evne. De moderne Germaner lider jo netop som før paavist af dette Misforhold. Men selve Misforholdet forudsætter nødvendigvis ualmindelige Evner.

Den germanske Afmagt overfor Nuet bunder jo heller ikke i Svaghed, den skyldes kun en Sensibilitet, en vis Finhed i Kraften, som dog tilsidst maa triumfere. Den sygelige Hang til Tøven er ikke af det Onde, naar den ytrer sig som en kontrollerende Magt, en Impulsernes Samvittighed. Den der har en stærk Følelse af, at Nuet er eksplosivt, risikerer vel let Lammelse; men selve denne Respekt for Nuet er den højeste moralske Værdi, der eksisterer! Det var ikke Følelsen af Livets uhyre Vigtighed, snarere en Blindhed for Følgerne, der drev det franske Folk til at storme Historien. Naar Germanerne imidlertid lod til at staa tilbage, var det kun foreløbigt, de var syge

af Kraft. — Resultatet viste, hvor Magten *var*, det tyske Riges Enhed fulgte efter Napoleon som et Slag efter en Lussing; Tysklands Kejser blev kronet i Versailles.

De germanske Folk har en frelsende Egenskab, den store mærkværdige Trang til at *erkende*. Denne Egenskab bringer Tyskere og Skandinaver med i den verdensbesejrende Udvikling, der begyndte i det *handlende* England.

Det engelske Sprog formaar at optage alle Sprog i sig. Naar man læser Carlyle, hører man Græsk, Latin, Fransk, Tysk og Oldnordisk. Det moderne engelske Sprog optager med Flid hvad det kan fra Kolonierne, man ser ikke en Avis, uden man støder paa indiske Ord. Det er et udadvent Folk. Tyskerne har desværre travlt med at rense sig for »Fremmedord« for Tiden. Men mellem de Sprog, der lægger sig efter Fremmedord, kommer Væddekampen til at staa.

